

**1994 YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ**

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

1994 YILINA GİRERKEN TÜRK EKONOMİSİ

İSTANBUL

OCAK 1994

(Yayın No: TÜSİAD-T/94.1. 165)

Meşrutiyet Caddesi, No. 74, 80050 Tepebaşı/İSTANBUL

Telefon: 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: 249 13 50

**Bu yayının tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"1994 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" referansı
yazılmak kaydıyla yayınlanabilir.**

**Basıldığı Yer
İde Ajans Tic. Ltd. Şti.**

ÖNSÖZ

"1994 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" adlı bu çalışma 1992 ve 1993 yıllarının bilinen son rakamlarına ve 1994 yılı tahminlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

TÜSİAD, ülkemizin ileri gelen sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında anayasamızın 33'üncü maddesine göre kurulmuş, kamu yararına çalışan bir özel sektör kuruluşu olup yayınlarında bilimsel ve tarafsız kalmayı amaç edinmiştir. Raporda belirtilen değerlendirmelerin TÜSİAD üyelerinin görüşleriyle doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir.

Bu çalışma, TÜSİAD Genel Sekreteri E. İhsan Özöl yönetiminde Ekonomik Araştırmalar Bölüm Başkanı Nilgün Demirtaş, araştırma uzmanları Veyis Fertekligil, Ümit İzmen ve Arzu Turhan tarafından hazırlanmıştır.

TÜSİAD Danışmanları, Prof. Dr. Erdoğan Alkin'in Kamu Maliyesi, Dış Ekonomik İlişkiler, Azmi Fertekligil'in Sermaye Piyasası'nda Gelişmeler, Dr. Adnan Büyükdeniz'in Milli Gelir, Yatırımlar, Üretim, İstihdam ve Parasal Gelişmeler konularında yaptıkları çalışma ve değerlendirmelerden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmanın hazırlanmasında Doç.Dr. Deniz Gökçe'nin değerlendirmelerine de başvurulmuştur.

Raporun hazırlanmasında Bakanlıklar, DİE, DPT, TCMB ve ANKA yayınları referans olarak kullanılmıştır.

OCAK 1994

1994 YILINA GİRERKEN TÜRK EKONOMİSİ

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

7

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM, İSTİHDAM

1. Gayri Safi Milli Hasıla	17
2. Ekonominin Genel Dengesi	20
3. Yatırımlar	21
4. Üretim	30
5. İstihdam	36

BÖLÜM II

DÜNYA EKONOMİSİ ve DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. Dünya Ekonomisinde Gelişmeler	45
2. Dış Ticaret	47
3. Görünmeyen İşlemler	53
4. Ödemeler Dengesi	55
5. Yabancı Sermaye	55
6. Dış Borçlar	56
7. Uluslararası Rezervler	58
8. Döviz Kurları	59

BÖLÜM III

KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER , SERMAYE PİYASASI

1. Kamu Maliyesi	63
2. Kamu İktisadi Teşebbüsleri	72
3. Para Politikaları	73
4. Emisyon, Rezerv Para ve Para Arzı	75
5. Mevduat Gelişmeleri	77
6. Kredi Gelişmeleri	80
7. Faiz Oranları	81
8. Fiyatlar ve Enflasyon	83
9. Altın Fiyatları	84
10. Sermaye Piyasası	85

1993 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ	95
-------------------------------------	----

EK I TABLOLAR	115
--------------------------	-----

EK II TÜSİAD 1994 TAHMİNLERİ	137
---	-----

EK III TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI	141
--	-----

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yurtiçi talepteki hızlı artış büyüme hızının beklentilerin üzerinde gerçekleşmesine neden oldu.

1993'ün birinci üç aylık döneminde yüzde 4.2, ikinci üç aylık döneminde yüzde 11.0 artış gösteren GSMH, yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 7.9 düzeyinde bir artış kaydetmiştir. GSMH'nın 1993 yılının ilk 9 aylık döneminde gösterdiği büyüme, yüzde 5.0 düzeyindeki program hedefinin aşılacağını göstermektedir.

Tarım sektöründe hububat üretimindeki artışa karşın, meyve ve sebze üretimindeki azalma nedeni ile yılın ilk dokuz ayında yüzde 1.3 oranında reel bir daralma görülmüştür. 1993 yılında sabit fiyatlarla yüzde 8.1 büyümesi öngörülen sanayi sektörü, imalat sanayi üretimindeki büyük artış sayesinde, yılın ilk çeyreğinde yüzde 2.7, ikinci çeyreğinde yüzde 12.6, üçüncü çeyreğinde de yüzde 8.3'lük bir artış göstermiştir. Özellikle dayanıklı tüketim mallarında gözlenen yoğun iç talep genişlemesi imalat sanayi sektöründe yüksek üretime ve buna bağlı olarak ithalat girdilerinde artışa yol açmıştır.

DPT tahminlerine göre 1993 yılının tamamı için tarım sektörü katma değerinde yüzde 0.1, sanayi sektörü katma değerinde yüzde 8.1, hizmetler sektörü katma değerinde yüzde 7.8 oranında artış beklenmekte; buna

bağlı olarak hükümet programında GSMH'nın yılın tamamı için yüzde 6.8 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

1993 yılında enflasyon hedefi yine tutturulamadı

Toptan Eşya Fiyat Endeksi Kasım 1993 itibarıyla yıllık bazda yüzde 61.4 oranında, tüketici fiyatları ise yüzde 69.6 oranında artış göstermiştir. Fiyatların yılın hemen tüm aylarında gösterdiği yüksek artış seyri yüzde 43'lük yıl sonu hedefinin tutturulamayacağını yılın daha ilk yarısında belirginleştirmiştir. Artan kamu kesimi borçlanma gereği ve bunun daha fazla oranda Merkez Bankası kaynaklarına ve döviz borçlanmasına başvurularak karşılanmasına rağmen; izlenen kur politikaları ve toplam efektif talepteki genişlemenin üretim ve ithalat ile sağlanan arz bolluğu ile karşılanması nedeniyle, daha yüksek oranlı fiyat artışları yaşanmamıştır.

1994 yılı programında; T.E.F.E.'deki artış ile ölçülen enflasyonun 1994 yıllık ortalama hızı yüzde 54.6, yılsonu 12 aylık artış hızı da yüzde 48.2 olarak öngörülmektedir. Ancak, 1994 yılında bütçe gelişmeleri ve bütçe açıklarının finansman yöntemine ilişkin belirsizlikler ve mahalli seçimler nedeniyle uygulanabilecek genişletici talep politikaları nedeni ile enflasyon hızı 1994 yılında 1993'ten daha yüksek düzeylerde gerçekleşebilir.

Bütçe ve kamu kesimi açıklarında daralma sağlanamadı.

1993 yılı Bütçe ve Program hedefleri arasında bütçe açığının ve kamu kesimi borçlanma gereğinin milli gelire oranının sırasıyla 1992 yılındaki yüzde 6.1 ve yüzde 14.9 düzeyinden, yüzde 4.3'e ve 9.0'a indirilmesi yeralıyordu. 1993 yılı bütçe uygulamaları bu hedeflerin tutturulamayacağını göstermektedir. Son resmi tahminlere göre yıl sonunda bütçe açığının milli gelire oranı yüzde 9.2, kamu kesimi borçlanma gereğinin oranı da yüzde 16.3 düzeyinde gerçekleşecektir. Konsolide bütçe açığı 1993 yılı program hedefi ile gerçekleşme arasında yüzde 130'a varan fark, hedeflerden şaşmanın büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Konsolide bütçe açığı kamu kesimi borçlanma gereğinin yaklaşık yarısını oluşturduğu için, diğer yarıyı oluşturan KİT'ler, fonlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ve döner sermayeler ile ilgili bilgilerin anında kamuoyuna sunulmaması kamu açıklarının şeffaflıkla görülmesini engellemektedir.

KKBG'nin milli gelire oranının 1993 yılında yüzde 16.3'e yükselmesinde konsolide bütçe faiz giderleri önemli bir etken olmuştur. Konsolide bütçe faiz giderleri hariç tutularak hesaplandığında, KKBG oranı 1992'de yüzde 9.8'den, 1993'de yüzde 7.5'e gerilemiştir.

1994 yılı bütçe tasarısı, harcamalarda 1993 bütçesine göre yüzde 106, gelirlerde yüzde 82 artış olacağı tahminlerine dayandırılmıştır. Açık tahmini de 192 trilyon liradır. Bütçe açığının gayrisafi milli hasılaya

oranının yüzde 6.1'e, kamu kesimi borçlanma gereği oranının ise yüzde 14.0'e düşürülmesi hedeflenmektedir. Doğal olarak bu hedeflerin gerçekleşmesi, 820 trilyon lira dolayındaki bütçe harcamasının öngörülen seviyede tutulmasına, yeni vergi düzenlemelerinin başarısına, özelleştirme programının gerçekleşmesine ve yıl içinde alınacak tarımsal destekleme ile ücret zamları gibi siyasal kararların dozuna bağlı olacaktır.

Kamu kesimi 1993 yılında da yoğun iç borçlanmaya devam etti.

1992 yılı sonunda 181.9 trilyon TL olan iç borç stoku, 1993 yılının ilk sekiz ayında 279.5 trilyon TL'ye yükselmiştir. İç borç stokunun 297.5 trilyon TL olarak belirlenen yıl sonu hedefini aşacağı anlaşılmaktadır.

1993 yılında, iç borç vadesinin uzatılarak borç faiz yükünün zamana yayılması amacıyla, tahvil ve 9 aylık bono faizleri yükseltilmiş, 3 aylık ve 6 aylık bono faizleri düşürülmüştür. İç borçlanmanın vadesini 1 yıla yayma hedefi tümüyle gerçekleştirilememiş, yoğun iç borçlanmanın faizler üzerindeki etkisi ile faiz ödemeleri/GSMH oranlarındaki artış devam etmiştir.

Kısa vadeli bono faizlerindeki gerileme büyük ölçüde bankalardan gelen yüksek faiz taleplerine karşın ihalelerin iptal edilmesi ya da nakit ihtiyacının gerektirdiği kadar bono arzı yapılmamasından kaynaklanmıştır. Bono arzının yapay olarak düşük tutulması nakit ihtiyacının büyük ölçüde Merkez Bankası kaynakları ve döviz borçlanması ile karşılanmasına yol açmıştır. Merkez Bankası bir yandan ihalelerde oluşan faizin üzerinde

oranlarla borçlanırken, açık piyasa işlemlerinde de ihale faiz oranlarının üzerinde faiz ödeme durumunda kalmıştır. Bu durum; Hazine'nin nakit açığı azalmadıkça faiz oranlarının aşağı çekilmesinde kalıcı ve gerçek bir başarının sağlanamayacağına işaret etmektedir.

Sermaye Piyasası ve Borsa faaliyetlerinde önemli gelişmeler kaydedildi.

1993 yılının ilk yarısında İMKB fiyat endeksi ve işlem hacimlerinde meydana gelen hızlı gelişmeler yılın ilk yarısında da devam etmiş, 1992 yılı Aralık ayında 4000 sınırında duraklayan borsa endeksi, 1993 yılının Aralık ayı sonlarında 20.000 sınırını aşmıştır. Günlük işlem hacmi ise 1993 yılının Eylül-Ekim-Kasım aylarında 2 trilyon TL.'ye ulaşmış, hatta bazen bunu da aşmıştır.

Borsa'da önceki iki yılın durgunluğundan sonra endeks ve işlem hacimlerinde gelişmeler İMKB'nin ülkemizdeki rolünü ve etkinliğini artırdığı gibi, dünya borsaları arasındaki yerini ve prestijini de yükseltmiştir.

Diğer yandan Aralık ayından itibaren işlemlerin elektronik sistemle yürütülmeye başlamasının yabancı yatırımcıların Borsa'ya karşı ilgilerini artırması ve kurumun şeffaflığının ve güvenilirliğinin sağlanması açısından da önemi bulunmaktadır.

Parasal program uygulamaya konulamadı.

Ekonominin parasal yönetimini son yıllarda belirli bir parasal program

çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışan Merkez Bankası, bütçe ve bütçe finansmanı ile ilgili belirsizlikler nedeniyle, benzer bir programı 1993 yılı için ilan edip uygulamaya koyamamıştır. Ancak 1993 yılının ilk sekiz ayında Merkez Bankası'nın yarattığı paranın ölçüsü olan Merkez Bankası Parası büyüklüğü enflasyon oranının altında bir artış düzeyinde tutulabilmiştir.

Son bir kaç yılda açık piyasa işlemleri kanalıyla likiditeyi kontrol edebilen Merkez Bankası 1993 yılının son aylarında bu tür işlemleri azaltmıştır. Bunun sonucu döviz kuru hareketleri ile korrelasyonu oldukça kuvvetli olan rezerv para büyüklüğü ve onun bir alt kalemi olan emisyon, 1993'ün on aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre daha hızlı bir genişleme göstererek kurların hızlanmasını getirmiştir. Bu olguda, uzun yıllardan sonra yeniden Hazine, TMO ve diğer kamu kuruluşlarının Merkez Bankası'na olan borçlarının silinmesi anlamına gelen tahkim işlemleri ile yıl sonunda çıkartılan ek bütçe nedeniyle Merkez Bankası'ndan ek Hazine Avansı kullanımının da önemli rol oynadığı inkar edilemez.

TL mevduatlarındaki gerilemeye karşın, ekonomik faaliyetlerdeki canlılık ve döviz girdisi kredi stokunun genişlemesine neden oldu.

1992 yılının ilk onbir aylık döneminde yüzde 52.4 civarında artış gösteren toplam konsolide mevduat, bu yılın aynı döneminde yalnızca yüzde 38.6 oranında artmış, diğer bir deyişle reel anlamda daralmıştır. Türk lirası mevduatında gözlenen yavaşlama; bazı alternatif yatırım araçları (borsa, hazine

bonosu, altın, repo vb.), ile döviz mevduatının 1993 yılında daha yüksek reel getiri sağlaması ve bunun yanısıra yeni bir fon toplama aracı olan Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK) ihraçlarındaki kayda değer artış gibi faktörlerden kaynaklanmıştır.

1993 yılının önemli bir bölümünde nisbeten istikrarlı bir trend izleyen banka mevduat faizleri 1 ay vadeli mevduat için ortalama yüzde 53, 3 ay vadeli mevduat için yüzde 65, 6 ay vade için yüzde 69, 1 yıl vade için yüzde 74 düzeylerinde olmuştur.

Bankacılık sektörünün son yıllarda karşılaştığı sorunlarından birisi de döviz mevduatının toplam mevduat içinde giderek artan payıdır. Yurtiçi döviz tevdiat hesaplarının Türk Lirası karşılığı, Kasım ayı sonunda bankalardaki toplam mevduatın yüzde 104.2'sine ulaşmıştır. Bu durum enflasyon oranı düzeyinde (ya da bir miktar üzerinde) oluşan TL mevduat faizlerine rağmen, ekonomimizde giderek şiddetlenen "para ikamesi" (TL.den kaçış, "dolarizasyon") olgusuna işaret etmektedir.

1993 yılında mevduattaki yavaşlamaya karşın, ekonomik faaliyetteki hızlanmaya paralel olarak kredilerde kayda değer bir hızlanma gerçekleşmiş, bu hızlanmada mevduat banka kredilerindeki ilk on aylık yüzde 76'lık artış ana etken olmuştur. (1993 Ekim sonu itibarıyla oniki aylık artış hızı yüzde 93.0 olmuştur) Merkez Bankası kredileri geçen yıla oranla daha yavaş artarken, Hazine avansları Merkez Bankası kredileri içinde en büyük payı teşkil etme özelliğini sürdürmüştür.

İthalattaki aşırı artışa karşın ihracatın hız kesmesi sonucu dış ticaret açığı rekor düzeye ulaştı.

Ödemeler dengesinde 1991 yılında gözlenen olumlu gidiş 1992 yılında değişmeye başlamış, ihracat yine tatminkar bir hızla büyürken özellikle iç talepteki canlanma ithalatı uyarmış ve dış ticaret açığı yeniden genişleyerek 8 milyar doları aşmıştır. Böylece cari işlemler dengesinde 1991'deki 258 milyon dolarlık fazlalık, 1992 yılında 943 milyon dolarlık açığa dönüşmüştür.

1993 yılının ilk aylarında kısmen yavaş yükselen kurlar nedeniyle ihracat duraklarken, ithalat beklenmeyen bir tempo ile genişlemeye başlamış ve yılın ilk on ayında dış ticaret açığı, 1992 yılı sonundaki rakamı da aşarak 11.3 milyar dolara ulaşmıştır. Ekim sonu itibarıyla ihracat artışı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 1.5'e dahi ulaşamamış, ithalattaki sıçrama ise yüzde 29'u bulmuştur. Doğal olarak bu durum cari işlemler dengesine de yansımış ve Eylül sonunda cari açık 5 milyar dolara yaklaşmıştır.

Yıl sonunda ithalatın 28 milyar dolar, ihracatın ise 15 milyar dolar dolayında gerçekleşmesi, dış ticaret açığının yaklaşık 13 milyar dolara çıkması ve böylece cari işlemler açığının 6 milyar dolara ulaşması öngörülmektedir.

Cari işlemler açığı 1993 yılında artarak devam etti.

1992 yılının üçüncü ayından başlayarak hızla negatife dönen cari işlemler dengesi 1993'ün Ocak-Eylül döneminde 4.8 milyar dolar açığa ulaşmıştır. Cari işlemler açığı

özellikle kur-faiz makasından kaynaklanan kısa vadeli sermaye girişleri ve yurt dışı piyasalara kamu kağıtları satışı ile finanse edilebilmiş, bollaşan döviz rezervleri ve Merkez Bankası'nın da zaman zaman döviz piyasasına müdahalesi ile kurlarda enflasyonun üzerinde bir yükselme görülmemiştir.

Kısa vadeli sermaye girişinin teşviki, ihracatı uyarmak için uygulanabilecek kur politikasını sınırlamaktadır. Kurların daha hızlı yükselmesi halinde kısa vadeli sermaye girişinin tersine dönebileceği, böyle bir durumun engellenmesi için de faizlerin yükseltilmesinin gerekebileceği gözardı edilmemelidir.

Ancak ithalattaki hızlı artış yavaşlamadan ve ihracat daha yüksek bir tempoyla artmadan da döviz dengesinin sağlıklı bir yapıya kavuşması olanaksızdır. Bununla birlikte ithalattaki artışın kurlardan değil, ekonomideki hızlı iç büyümeden, yeni teşvik önlemlerinden ve vergi reformu ile ilgili söylentilerden de kaynaklandığı unutulmamalıdır. Tüketim malları ithalatı oran olarak hızla genişlemiş, ara malı ve yatırım malları ithalatındaki mutlak artışlar da büyük boyutlarda olmuştur.

Bu durumda makro ekonomik denge hedeflerinin sağlanması ile birlikte yürütülecek kur ve faiz politikalarının uyumu büyük önem kazanmaktadır. Kur-faiz makasını birden kapatmayacak, ama ihracata da belli bir uyarı verebilecek, hatta ithalatı ılımlı ölçüde de olsa yavaşlatabilecek bir politika bileşiminin seçilmesi gerekmektedir.

Aksi takdirde 1994 yılında daha da büyüyecek bir cari işlemler açığını

finanse edebilmek için dış kaynakları aşırı zorlamak gerekecektir. Bunun da bir sınırı olduğu açıktır. Ayrıca 1995 yılında başlayacak Gümrük Birliği'nin, hangi önlem ve ödün alınırsa alınsın, ithalatı büyük ölçülerde artırması beklenmelidir.

1993 yılında dış borç göstergelerinde dikkat çekecek bir bozulma görüldü.

1992 yılı yıl sonunda 55.6 milyar dolar olan dış borç toplamı, 1993 yılı ortasında 59.4 milyar dolara çıkmış ve toplam içinde kısa vadeli borçlanmanın payı yükselmiştir. Yoğun dış borçlanma politikası ile birlikte dış borç göstergelerinin yeniden bozulma eğilimine girdiği gözlenmektedir.

Yıl sonunda 63 milyar dolara yükselmesi beklenen dış borçların, enflasyonist ortamda ana para ve faiz geri ödemeleri sırasında bütçeye Türk Lirası cinsinden yük ekleyeceği ve dış borçlanmanın da bir sınırı ve yükselen maliyeti bulunduğu gözönüne alınmak zorundadır.

1994 yılı için TÜSİAD önerileri

1. Orta vadeli bir ekonomik istikrar programı uygulamaya konulmalıdır.

Gümrük birliği arifesinde güçlü ve istikrarlı bir ekonomi yaratılması Türkiye'nin kesinlikle ve süratle çözümlemesi gereken konuların başında gelmektedir. Türkiye ekonomisinin istikrara kavuşturulması için derhal seferberlik ilan edilmelidir.

Sorunların halledilmesi için kendi içinde bütünlük taşıyan orta vadeli bir ekonomik istikrar programının süratle

uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu programın, özelleştirmeyi, vergi ve bütçe reformunu, kamu ve özel tasarrufları artırmaya yönelik önlemleri içermesi; istihdam politikası, tarım politikası ve sanayileşme stratejisi ile bütünleşmesi gerekmektedir.

Uygulanacak politikaların kısa vadeli olamayacağı, sonuçlarının görülmesinin zaman alacağı dikkate alınacak olursa toplumun desteğinin alınmasının önemi daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedenle başarılı bir istikrar paketinin temelinde uzlaşma, katılım ve karşılıklı fedakarlık yatmaktadır.

2. İstikrar programının temel taşlarından biri özelleştirme olmalıdır.

KİT'lerin verimli bir biçimde çalışarak ekonomiye katkı sağlayan kuruluşlar haline getirilmesi için özelleştirme faaliyetlerinin hızlandırılması gerekmektedir. Ancak, özelleştirme bir istikrar programı ve bir sanayileşme stratejisi ile ilişkilendirilmeli, iyi hazırlanmış, tartışılmış, kamuoyuna anlatılmış, şeffaf bir program bütünlüğü içinde ele alınmalı ve şu noktalar gözden kaçırılmamalıdır:

- KİT probleminin halledilmesi için politik yanı ağır basan tarım destekleme alımlarına çözüm bulunmalıdır.

- KİT zararlarından söz ederken gerekli altyapı yatırımları gözden kaçırılmamalıdır. Ancak, altyapı yatırımlarının, vergi gelirlerindeki artışlar yolu ile elde edilecek sağlam kaynaklara dayandırılması gerekmektedir.

- Özelleştirme sonucu işsizlik artışının kaçınılmaz olduğu dikkate alınarak, işsizlik sigortasının yanısıra işgücünün yeniden eğitilmesine de önem verilmelidir.

- Tekel konumundaki KİT'ler özelleştirilirken bu işletmelerin özel sektör tekellerine dönüşmesine izin verilmemelidir.

3. Etkin bir vergi reformu ve vergi idaresinin yeniden yapılandırılması istikrar programının başarısını artıracaktır.

Başarılı bir istikrar programının özelleştirme kadar önem taşıyan bir diğer temel taşı vergi ve vergi idaresi reformudur.

TÜSİAD, Meclis Bütçe Komisyonu görüşmelerinde de belirttiği gibi, Türk ekonomisinin yeniden yapılandırılmasında vergi reformunun önemine olan inancını her fırsatta vurgulamaktadır. Etkin bir vergi reformu ile vergi tabanı yaygınlaştırılmalı, vergi vermeyen kesimler vergilendirilmeli, ücretlilerin üzerindeki vergi yükü ciddi bir biçimde azaltılmalı, etkin bir denetim mekanizması gerçekleştirilmeli, vergi kaçakçılığı konusunda caydırıcılık sağlanmalı ve yeniden yapılandırılmış bir vergi idaresi, vergi reformunun başarısının teminatı haline getirilmelidir.

TÜSİAD, 1993 yılı sonunda başlanan vergi düzenlemelerini ilke bazında desteklemektedir. Ancak yeni düzenlemelerin bir istikrar programı çerçevesinde hazırlanmış, vergi tabanını yaygınlaştıran ve vergi idaresinin yeniden yapılanmasını hedefleyen bir düzenleme olmadığı görülmektedir.

Bu nedenle gerekli ek düzenlemelerin süratle yapılması, vergide etkinliğin artırılması ve ekonomik istikrar açılarından büyük önem taşımaktadır

4. AT ile Gümrük Birliği'nin sarsıntısız gerçekleştirilebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Türkiye AT'ye üye olmadan Gümrük Birliği'ni gerçekleştirecek ilk ülke olacaktır. Bunun getireceği ekonomik ve sosyal sonuçların dikkatle ele alınması ve gerekli ek tedbirlerin uygulamaya konulması gerekmektedir.

AT'ye Türkiye'den önce tam üye olmuş ülkelerin Gümrük Birliği ile ilgili deneyimlerinden yararlanılmalı, makro politikalar, dış ticaret ve sektör yatırım öncelikleri konusunda kamu, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar uzmanlarının birarada faaliyet gösterebileceği bir çalışma grubu oluşturulmalıdır.

5. Ulusal katılım ve toplumsal uzlaşmanın temelini oluşturacak Ekonomik ve Sosyal Konsey faaliyete geçirilmelidir.

TÜSİAD, toplumların ancak gelecek ile ilgili olarak bir görüş ufku benimsemeleri durumunda aşama kaydedebileceklerini, böyle bir vizyonun ise ancak toplumsal uzlaşma ve ulusal katılım ile sağlanabileceğini geçmiş yıllarda çeşitli vesilelerle belirtmişti.

TÜSİAD, batı ülkelerinde olduğu gibi başta çeşitli işçi ve işveren kuruluşları olmak üzere toplumun tüm kesimleri ile hükümet arasındaki diyalogu arttırmak, gerginlikleri azaltmak, parlamento ve hükümete ekonomik ve sosyal konularda ışık tutmak ve danışmanlık yapmak için Ekonomik ve Sosyal Konsey'in gerekli olduğuna inanmaktadır. Ulusal katılım ve toplumsal uzlaşmanın kurumsallaştırılması anlamına gelen Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1994 yılında faaliyete geçirileceğini ümit ediyoruz.

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM, İSTİHDAM

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM, İSTİHDAM

1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

1993 yılı programında GSMH'nın sabit fiyatlarla yüzde 5.0 oranında büyümesi öngörülmüştü. Buna göre GSYİH'nın yüzde 4.7, tarım sektörünün yüzde 3.0, sanayi sektörünün yüzde 6.0, hizmetler sektörünün yüzde 4.5 oranında büyümesi hedeflenmişti.

GSMH'nın yılın ilk 9 aylık döneminde gösterdiği büyüme performansı, hedeflerin rahatlıkla aşılabileceğine işaret etmektedir.

GSMH'nin dokuz aylık büyüme hızı cari fiyatlarla yüzde 74.7, sabit fiyatlarla yüzde 7.9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Birinci üç aylık dönemde yüzde 4.2, ikinci üç aylık dönemde yüzde 11.0 artış gösteren GSMH, üçüncü üç ayda yüzde 7.9 düzeyinde bir artış kaydetmiştir.

DİE tahminlerine göre GSMH Temmuz-Eylül 1993 döneminde cari fiyatlarla 606.4 trilyon TL'ye, Ocak-Eylül dokuz aylık dönemde de 1.2 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Sektörel açıdan incelendiğinde sektörlerin farklı büyüme performansları gösterdiği gözlenmektedir.

Tarım sektöründe, sabit fiyatlarla yılın ilk çeyreğinde yüzde 4.2, ikinci çeyreğinde yüzde 4.8 oranında daralma (gerileme) ve bu sektörde üçüncü çeyrekte sıfır büyüme izlenmiştir. Tarım sektöründeki bu durum, hububat üretimindeki artışa karşın yaş meyve/sebze üretimindeki azalmadan kaynaklanmıştır.

1993 yılında (sabit fiyatlarla) yüzde 8.1 büyümesi öngörülen sanayi sektörü, imalat sanayi üretimindeki büyük artış sayesinde, yılın ilk çeyreğinde yüzde 2.7, ikinci çeyreğinde yüzde 12.6, üçüncü çeyreğinde de yüzde 8.3'lük bir artış göstermiştir. Bu sektördeki büyüme cari fiyatlarla yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 70.3 oranında gerçekleşmiştir. İmalat sanayi sektöründe 1993 yılında gözlenen yüksek üretim artışı, ihracat talebinden çok büyük ölçüde iç talep genişlemesinden kaynaklanmıştır. Özellikle dayanıklı tüketim mallarında gözlenen yoğun iç talep genişlemesi sektörde yüksek üretim ve buna bağlı olarak ithalat girdilerinde artışa yol açmıştır.

Yılın üçüncü çeyreği itibariyle, inşaat sektöründe yüzde 6.4, ticaret sektöründe 11.3, ulaştırma-haberleşme sektöründe yüzde 7.5, serbest meslek ve hizmetler sektöründe yüzde 5.7, devlet hizmetleri sektöründe yüzde 2.3 büyüme kaydedilmiştir. İthalattaki büyük artışa paralel olarak ithal vergileri de cari fiyatlarla yüzde 111.8, sabit fiyatlarla da yüzde 50.6 artış göstermiştir.

GSMH VE SEKTÖRLERE GÖRE BÜYÜME HIZI (Sabit Fiyatlarla)				
Sektörler	1990	1991	1992	1993*
Tarım	7.1	-1.2	3.7	-1.3
Sanayi	8.6	2.7	5.8	7.9
İnşaat	-0.2	3.1	6.7	5.3
Ticaret	11.8	-1.1	6.0	11.4
GSMH	9.2	0.5	5.9	7.9

*Ocak-Eylül

Kaynak:DİE

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSMH				
Yıl	Yıl Ortası Nüfusu (000 Kişi)	Kişi Başına Düşen GSMH		
		Cari Fiyatlarla (000 TL)	Dolar	Sabit Fiyatlarla* (000 TL)
1981	45,540	177	1,573.5	1,172
1982	46,688	229	1,386.6	1,186
1983	47,864	295	1,280.0	1,210
1984	49,070	463	1,234.4	1,272
1985	50,306	715	1,353.2	1,296
1986	51,433	1,012	1,486.7	1,363
1987	52,561	1,447	1,657.9	1,447
1988	53,715	2,436	1,706.1	1,436
1989	54,893	4,246	1,986.0	1,437
1990	56,098	7,047	2,675.0	1,536
1991	57,326	10,860	2,570.7	1,510
1992	58,584	18,300	2,622.3	1,565

*1987 Fiyatlarıyla
Kaynak:DİE

DÖNEMLERE GÖRE GSMH BÜYÜME ORANLARI* (%)			
Dönemler	1991	1992	1993
I	-0.9	6.8	4.2
II	-1.4	5.4	11.0
III	3.2	5.6	7.9
IV	-0.5	6.2	

* Sabit Fiyatlarla
Kaynak:DİE

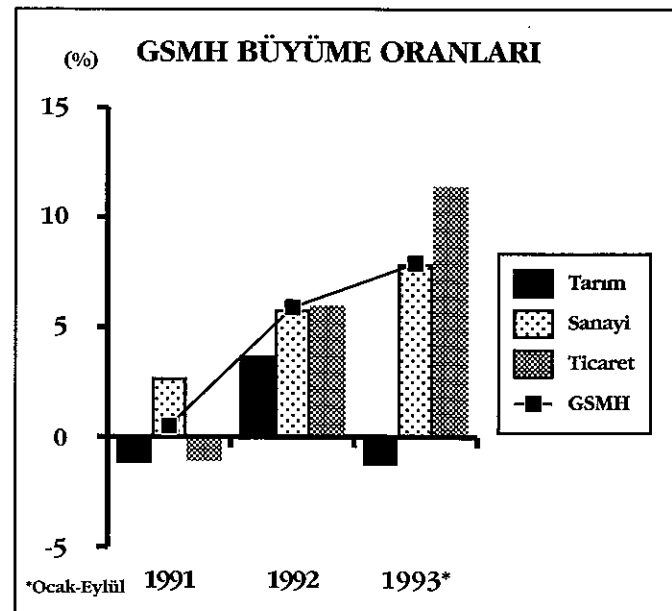
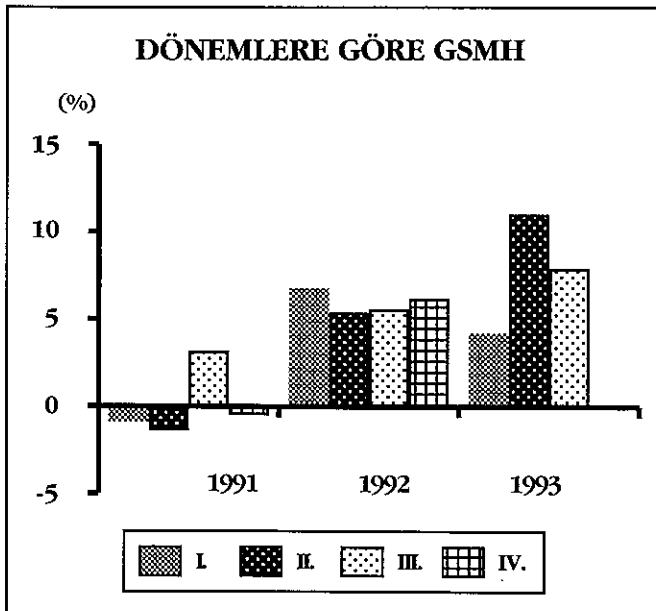
GSMH TAHMİNİ VE PROGRAMI (%)		
Sektörler	1993*	1994**
Tarım	0.1	3.0
Sanayi	8.1	5.4
Hizmetler	7.8	4.8
GSMH	6.8	4.5

*Gerçekleşme Tahmini
**DPT Programı
Kaynak:DPT

DPT tahminlerine göre, 1993 yılının tamamı için tarım sektörü katma değerinin yüzde 0,1, sanayi sektörü katma değerinin yüzde 8,1, hizmetler sektörü katma değerinin yüzde 7,8 oranında artış göstermesi beklenmektedir. Buna bağlı olarak, yılın ilk yarısında yüzde 9,7

düzeyinde gerçekleşen GSMH büyüme hızının yılın tamamı için yüzde 6,8 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türkiye son dört yılda (1988-1992) ortalama yüzde 3,9 hızla büyümüştür. Bu oran Türkiye ekonomisinin ortalama yüzde 5-6

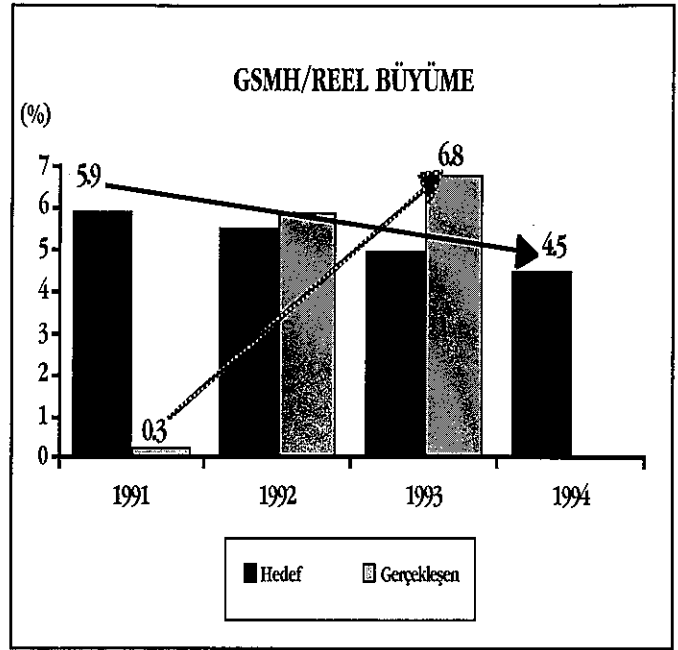

civarındaki büyüme standartlarına göre çok düşük bir orandır; ancak bu orana yüzde 0 ile yüzde 9 arasında değişen sayıların ortalaması ile ulaşılmıştır.

Böyle dalgalanan bir süreç ekonomide çeşitli sorunlar bulunduğunu göstermektedir. Yükselen bütçe açığı ve parasal finansman ile stimüle edilen ekonomideki reel büyüme hızı tahminlerin çok üstünde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle kamunun büyüme tahminlerinde önemli yanlışlar görülmektedir.

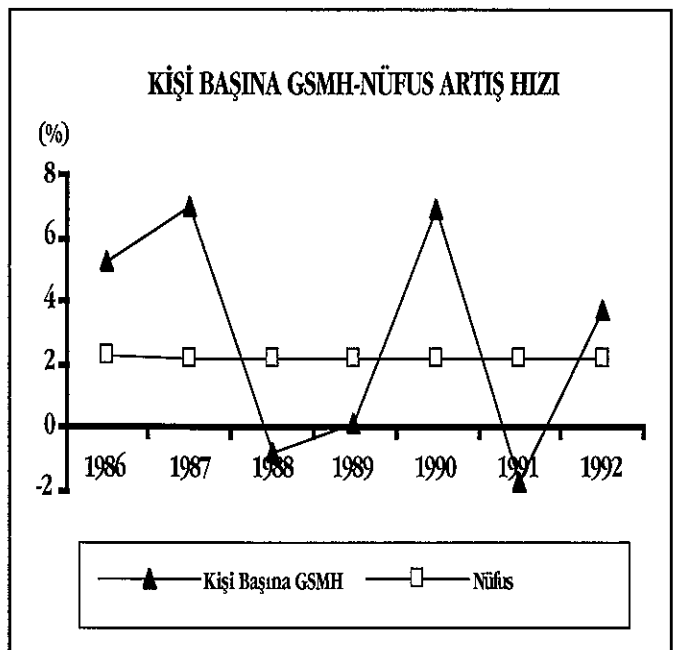
1991 yılından beri büyüme hedefi aşağı çekilmeye çalışılmaktadır. Ancak gerçekleşen büyüme rakamları bu doğrultuda değildir. Gerçekleşen reel büyüme istatistikleri yüzde 0.3'ten başlayıp, 1993 yılı için resmi gerçekleşme tahmini olan yüzde 6.8 düzeyine yükselmektedir. Hedeflenen büyüme ile gerçekleşen büyümenin birbirinden çok saptığı dönemlerde sadece iç dengeler ve bütçe açığı dengeleri değil, dış dengeler de bozulmaktadır.

Enflasyon hızının aşağı çekilmesi, dış ödemeler dengesinin iyileştirmesi ve kamu kesimi açıklarının daraltılması amacıyla 1994 yılı için öngörülen iç talebi daraltıcı politikaların büyüme hızını aşağı çekmesi beklenmektedir. 1994 yılı programı, yıllık ortalama yüzde 55 (yıl sonu yüzde 48) enflasyon oranı, 4.5 milyar dolar düzeyinde cari işlemler açığı ile, kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'nın yüzde 14.2'si düzeyine çekilmesi hedefleri çerçevesinde GSMH'daki büyümenin yüzde 4.5 düzeyinde gerçekleşmesini öngörmektedir. Buna bağlı olarak (üretici fiyatlarıyla) GSYİH'nın yüzde 4.7, tarımın yüzde 3, sanayinin yüzde 5.4 ve hizmetlerin yüzde 4.8 oranında büyümesi öngörülmektedir. Bunun sonucu, GSYİH içinde tarım sektörünün yüzde

12.9, sanayinin yüzde 32.6, hizmetlerin yüzde 54.5 oranında pay alması beklenmektedir.

DİE'ye göre 1992 yılında cari fiyatlarla 2622.3 Dolar olarak gerçekleşen kişi başına milli gelirin, 1993 yılında 2700 Dolar düzeyini aşması beklenmektedir.

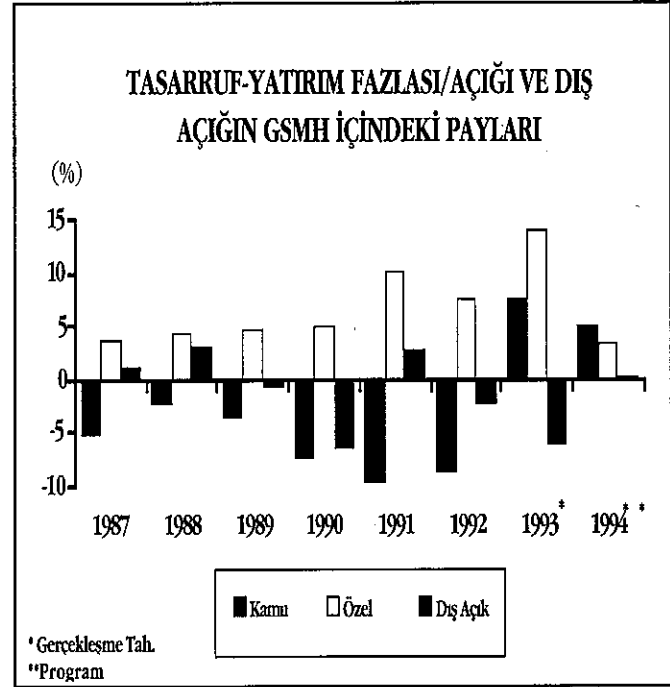

2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

Türk ekonomisi 1993 yılında da ürettiğinden fazlasını tüketen bir ekonomi olma özelliğini sürdürmüştür. Ekonomideki toplam kaynaklar yüzde 12.4'luk reel bir artış gösterirken, dış açığın yüzde 166'luk reel bir artış kaydedeceği tahmin edilmektedir. GSMH'nın 1988 yılı fiyatlarıyla yüzde 6.8'lik artışla 127.160 milyar TL'ye, dış açığın da GSMH'nın yüzde 9'una ulaşması beklenmektedir.

Toplam tüketim harcamalarının toplam kaynaklara olan oranı sabit fiyatlarla 1992'de yüzde 77.1 iken, bu oranın 1993 yılında yüzde 77.6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Tüketim eğiliminde cari yılda gözlenen artış, 1993 yılında kaydedilen yüksek büyüme hızının esas itibariyle tüketim talebindeki genişlemeden kaynaklandığına işaret etmektedir. Sabit fiyatlarla kamu tüketiminde

yüzde 7.6'lık artışa karşın özel tüketimin yüzde 14.0 düzeyinde artmış olduğu tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR-HARCAMALAR DENGESİ					
(1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)					
	1992	1993*	1994**	% Değişim 1993	% Değişim 1994
GSMH	119,064	127,160	132,882	6.8	4.5
Dış Açık (1)	4,317	11,523	11,361	-6.1	0.1
Toplam Kaynaklar	123,381	138,683	144,243	12.4	4.0
Sabit Sermaye Yatırımlar	28,020	29,403	31,210	4.9	6.1
Kamu	12,184	11,877	12,157	-2.5	2.4
Özel	15,836	17,526	19,053	10.7	8.7
Stok Değişmesi(1)	240	1,543	1,395	1.1	-0.1
Kamu	-1,018	-252	277	0.6	0.4
Özel	1,258	1,795	1,118	0.5	-0.5
Toplam Yatırımlar	28,260	30,946	32,605	9.5	5.4
Kamu	11,166	11,625	12,434	4.1	7.0
Özel	17,094	19,321	20,171	13.0	4.4
Toplam Tüketim	95,120	107,738	111,639	13.3	3.6
Kamu	11,314	12,179	12,804	7.6	5.1
Özel	83,807	95,559	98,834	14.0	3.4

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

* Gerçekleşme tahmini

** Program

Kaynak: DPT

TOPLAM TASARRUFLAR (1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)			
	1992	1993*	1994**
Toplam Yurtiçi Tas.	23,944	19,422	21,243
Kamu Tasarrufu	-1,585	-4,714	-3,790
Özel Tasarruf	25,529	24,136	25,033
Yurtiçi T./GSMH (%)	20.1	15.3	16.0

*Gerçekleşme Tahmini

**Program

Toplam sabit sermaye yatırımlarının 1993 yılında yüzde 4.9 artarak 1988 sabit fiyatlarıyla 29.403 milyar TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Kamu sabit sermaye yatırımlarında yüzde 2.5 oranındaki gerilemeye karşın, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 10.7 artması beklenmektedir. Bunun sonucu kamunun sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1992'de yüzde 43.4'den 1993'de yüzde 40.4'e, özel kesimin payı yüzde 56.6'dan yüzde 59.6'ya yükselmektedir.

DPT tahminlerine göre; kamu harcanabilir gelirinin 1993 yılında sabit fiyatlarla yüzde 23 oranında azalması, kamu tüketiminin ise yüzde 7.6 artması beklenmektedir. Bunun sonucu kamu tasarruf-yatırım farkının (tasarruf açığı) yüzde 28 artacağı tahmin edilmektedir.

Özel harcanabilir gelirin yüzde 9.5'luk artışına karşın, özel tüketimin yüzde 14.0 artması beklenmektedir.

DPT 1992 yılında yüzde 20.1 olan yurtiçi tasarruf oranının 1993'de yüzde 15.3'e, özel tasarruf oranının ise yüzde 23.3'den yüzde 20.2'e gerilediğini tahmin etmektedir.

1994 yılında sabit fiyatlarla GSMH'nın yüzde 4.5 oranında artması, dış açığın ise yüzde 1.4 oranında gerilemesi hedeflenmektedir. Bunun sonucu toplam kaynakların reel olarak

yüzde 4 oranında, nominal olarak da yüzde 60.7 artması beklenmektedir.

Toplam tüketimin sabit fiyatlarla yüzde 3.6, toplam sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6.1 artması hedeflenmektedir. Özel tüketim sabit fiyatlarla yüzde 3.4 artarken, kamu tüketiminde yüzde 5.1'lik bir genişleme öngörülmektedir.

Kamu harcanabilir gelirdeki yüzde 21'lik artışa karşın, özel harcanabilir gelirin yüzde 3.5 artması hedeflenmektedir. Kamu harcanabilir gelirinde öngörülen kayda değer artışlar vergi gelirlerindeki artış ve özelleştirmeye sağlanacak ilave kaynak varsayımlarına dayandırılmaktadır. 1994 yılında da kamu kesimi "fon açığı olan kesim", özel sektörde "fon fazlası olan kesim" özelliğini devam ettirecektir.

Toplam yurtiçi tasarruf oranı yüzde 16'ya yükselirken, özel kesim tasarruflarının yüzde 20.2 düzeyinde sabit kalması öngörülmektedir

3. YATIRIMLAR

1993 yılında sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranının sabit fiyatlarla yüzde 23.1; stok değişmelerini dahil eden toplam yatırımların GSMH'ya oranının ise yüzde 24.3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oranlar 1992 yılında sırasıyla yüzde 23.5 ve yüzde 23.7 olarak gerçekleşmişti. Özel ve kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının ise 1993 yılında cari fiyatlarla, sırasıyla yüzde 12.8 ve yüzde 9.6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

1993 yılında cari fiyatlarla 295 trilyon 975 milyar TL olması beklenen sabit sermaye yatırımları içinde özel kesimin payı bir önceki

GSMH İÇİNDE SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ PAYI (Cari Fiyatlarla,Milyar TL)		
Yıl	Sabit Sermaye Yatırımları	GSMH içindeki Pay (%)
1983	2,192	19.0
1984	3,286	17.9
1985	5,554	20.0
1986	9,115	23.2
1987	14,128	24.1
1988	24,166	24.0
1989	38,304	22.5
1990	64,244	22.4
1991	102,393	22.6
1992	173,370	22.2
1993*	295,974	22.4
1994**	492,865	23.0

*DPT Tabmini

**Program

Kaynak: DPT

yıla oranla artış trendini sürdürerek yüzde 57.1'e yükselirken, kamu kesiminin payındaki azalış eğiliminin 1993 yılında da sürdüğü ve bu kesimin sabit sermaye yatırımları içindeki payının 1993'de yüzde 42.9'a gerilediği tahmin edilmektedir.

ÖZEL VE KAMU SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (GSMH'nın Yüzdesi Olarak)		
Yıl	Özel	Kamu
1983	8.3	10.6
1984	8.2	9.7
1985	8.4	11.6
1986	9.8	13.4
1987	11.2	13.0
1988	12.6	11.5
1989	12.3	10.2
1990	12.5	9.8
1991	12.2	10.4
1992	12.1	10.1
1993*	12.8	9.6
1994**	13.5	9.5

*Gerçekleşme tahmini

**Program

Kaynak DPT

1993 yılında özel kesimin ulaştırma, tarım, imalat, konut, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerindeki yatırımlarının artmış olduğu tahmin edilmektedir. Konut yatırımlarının payının yüzde 44, imalat sektörü payının yüzde 24.8 olacağı tahmin edilmektedir. Ulaştırma-haberleşme (yüzde 36.8), enerji sektörü (yüzde 14.5), tarım (yüzde 11.2) sektörleri kamu yatırımları içinde ağırlıklı sektörler olmuştur.

ÖZEL SEKTÖR KONUT YATIRIMLARI (Milyar TL)		
Yıl	Konut Yatırımları	GSMH'nın Yüzdesi
1983	263	2.3
1984	427	2.3
1985	712	2.6
1986	1,356	3.4
1987	2,857	4.9
1988	6,141	6.1
1989	10,732	6.3
1990	16,123	5.6
1991	23,509	5.2
1992	38,326	4.9
1993*	74,775	5.7

*Gerçekleşme tahmini

Kaynak:DPT

1994 yılında toplam yatırımların GSMH'ye oranının cari fiyatlarla yüzde 24, sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının ise yüzde 23.0 olması hedeflenmektedir. Özel ve kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki paylarının da sırasıyla yüzde 13.5 ve yüzde 9.5 olması beklenmektedir.

1994 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 2.4 oranında, özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 8.7 oranında artması öngörülmektedir. Bunun

sonucu toplam sabit sermaye yatırımlarının 1994 yılında yüzde 6.1'lık reel bir artış göstermesi beklenmektedir. 1994 yılında özellikle enerji ve ulaştırma sektörlerinde yap-

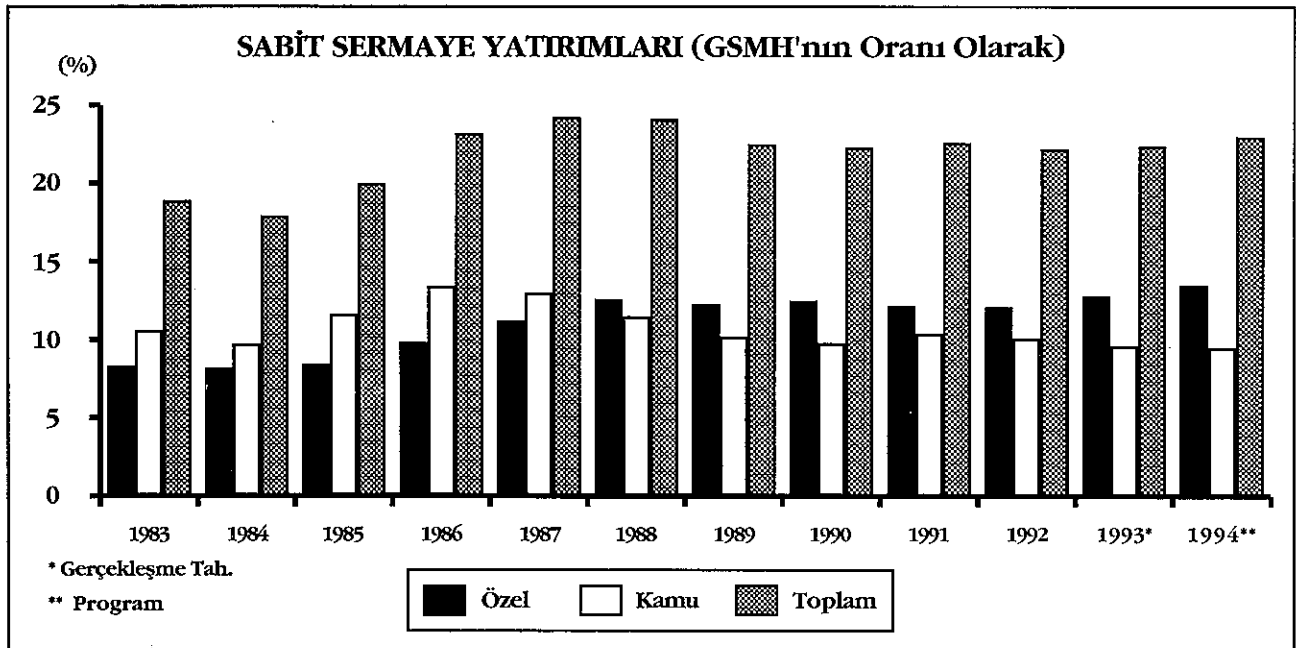
işlet-devret modeliyle gerçekleştirilecek projelerle özel kesim yatırımlarında önemli artışlar kaydedileceği tahmin edilmektedir.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI İÇİNDE KAMU VE ÖZEL SEKTÖR PAYLARI (Milyar TL)				
Yıl	Kamu		Özel	
	TL	(%)	TL	(%)
1983	1,226	55.9	965	44.1
1984	1,775	54.0	1,510	46.0
1985	3,228	58.1	2,325	41.9
1986	5,258	57.7	3,856	42.3
1987	7,557	53.5	6,570	46.5
1988	11,510	47.6	12,655	52.4
1989	17,355	45.3	20,955	54.7
1990	28,096	43.8	36,068	56.2
1991	47,030	45.9	55,363	54.1
1992	79,025	45.5	94,346	54.5
1993*	127,004	42.9	168,969	57.1
1994**	203,797	41.3	289,068	58.7

*Gerçekleşme tahmini

**Program

Kaynak:DPT

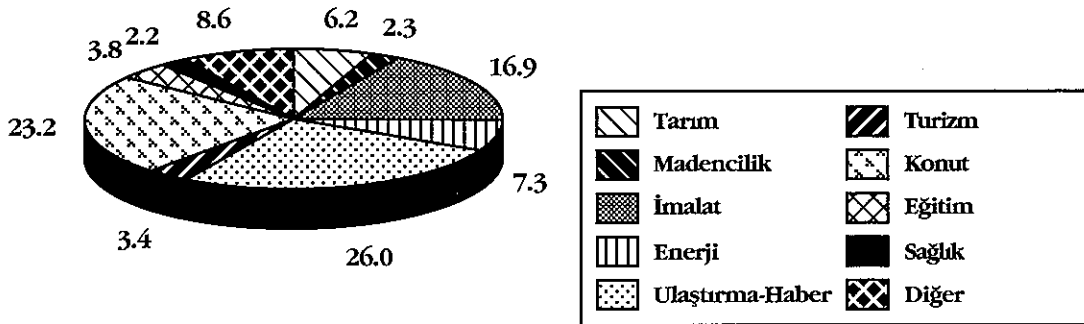

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Yüzde Dağılım)						
Sektörler	1992			1993*		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9.1	3.8	6.2	11.2	3.9	7.1
Madencilik	3.5	1.2	2.3	2.9	1.0	1.8
İmalat	5.5	26.5	16.9	3.3	24.8	15.6
Enerji	14.9	1.0	7.3	14.5	0.8	6.7
Ulaştırma-Haber	37.1	16.7	26.0	36.8	17.9	26.0
Turizm	1.5	3.4	3.4	1.6	2.5	2.1
Konut	2.5	40.6	23.2	2.2	44.3	26.2
Eğitim	7.6	0.7	3.8	8.7	0.6	4.1
Sağlık	3.2	1.4	2.2	3.7	1.2	2.3
Diğer	15.1	3.1	8.6	15.0	3.0	8.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

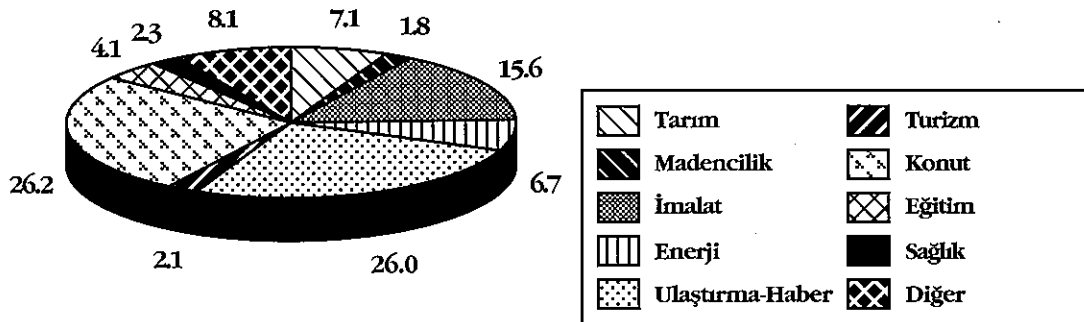
*Gerçekleşme tahmini

Kaynak:DPT

SEKTÖRLERE GÖRE SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (1992,%)

SEKTÖRLERE GÖRE SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (1993,%)

İnşaat Faaliyetleri

1993 yılının ilk dokuz aylık döneminde alınan inşaat ruhsat sayısı ve kullanıma açılan bina sayısı, inşaat sektöründe geçen yıla göre bir miktar durgunluk yaşandığına işaret etmektedir.

DİE rakamlarına göre geçen yılın Ocak-Eylül döneminde toplam 98,509 yapı için inşaat ruhsatı alınırken, bu sayı cari yılda 96,104'e gerilemiştir. Ancak, ruhsat verilen daire sayısı yüzde 6.7 artışla 358,803'e, yapıların toplam yüzölçümü de yüzde 8.0 artışla 55 milyon 712 bin 671 m² 'ye ulaşmıştır.

1993 yılında inşaat ruhsatı verilen yapıların yüzde 92'sini ev ve apartman tipi yapılar, yüzde 3'ünü ticari yapılar, yüzde 1.5'ünü da sınıai yapılar oluşturmıştır. Sınıai yapıların sayı ve yüzölçümünde geçen yıla göre gerileme kaydedilirken, benzer duruma ev tipi yapılarda da rastlanmaktadır.

Kullanım izni alan daire sayısı ilk dokuz aylık dönemde, geçen yıla göre yüzde 4.7'lik azalışla, 65 bin 893 olarak gerçekleşmiştir.

İNŞAAT RUHSATNAMELERİ VE YAPI KULLANMA İZİN BELGELERİ			
	1992*	1993*	% Değişim
İnşaat Ruhsatnameleri			
Sayı	98,509	96,104	-2.4
Yüzölçümü (Bin m2)	51,570	55,713	8.0
Değer (Milyar TL)	71,365	132,274	85.3
Birim Değ. (m2/TL)	1,383,847	2,374,204	71.6
Yapı Kullanma İzin Belgeleri			
Sayı	69,125	65,893	-4.7
Yüzölçümü (Bin m2)	24,123	24,197	0.3
Değer (Milyar TL)	32,715	56,442	72.5
Birim Değ. (m2/TL)	1,356,175	2,332,603	72.0

* Ocak-Eylül

Kaynak : DİE

İnşaat maliyetlerindeki hızlı artış eğilimi 1993 yılında da sürmüştür. İnşaat maliyetlerinde geçen yıla oranla yüzde 80'ler düzeyinde artışlar yaşanırken (arsa hariç), m² inşaat maliyetleri yaklaşık olarak 2.5 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Yatırım Teşvik Uygulaması

Teşvik belgesine bağlanan yatırımlar 1993 yılının ilk on aylık döneminde cari fiyatlarla 95 trilyon 534 milyar TL'ye ulaşmıştır. Teşvik belgesine bağlanan yatırımlar içinde en büyük payı sırasıyla imalat sanayi (yüzde 69.4) ve hizmetler (yüzde 22.6) sektörleri almıştır.

Yatırım teşvik belgelerinin içeriklerine göre dağılımı incelendiğinde; komple yeni (yüzde 63.3), tevsi (yüzde 24.3) ve modernizasyon (yüzde 4.9) yatırımlarının ilk üç sırayı aldığı görülmektedir.

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (%)				
Sektörler	1990	1991	1992	1993*
Tarım	10.6	1.5	1.3	1.1
Madencilik	2.7	3.6	2.9	3.9
İmalat	68.8	62.6	66.5	69.4
Enerji	2.0	4.3	2.2	3.0
Hizmetler	15.9	28.0	27.1	22.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

* Ocak-Ekim 1993

Kaynak:DPT

Geçen yıl "Kalkınmada Öncelikli Yörelere"deki teşvik belgeli yatırımların toplam yatırımlar içindeki payında gözlenen düşüş eğilimi 1993 yılında da devam etmiş ve bu pay yüzde 14 civarında gerçekleşmiştir. Bu yörelerdeki teşvikli yatırımlar içinde birinci

sırada yer alan imalat sanayi yatırımlarının payı 1993'de gerilerken, tarım ve hizmetler sektörü paylarında kısmi artışlar sağlanmıştır.

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (Ocak-Ekim, Milyar TL)			
Sektörler	1992	1993	% Değişim
Tarım	585	1,066	82.0
Madencilik	1,040	3,751	260.7
İmalat	24,000	66,297	176.2
Enerji	402	2,842	607.3
Hizmetler	10,420	21,578	107.1
Toplam	36,447	95,534	162.1

Kaynak: DPT

Teşvik uygulamasında en büyük payı Marmara Bölgesi (yüzde 47.4) alırken, bunu yüzde 17 ile İç Anadolu yüzde 10.6 ile Ege Bölgesi takip etmiştir.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN İÇERİKLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

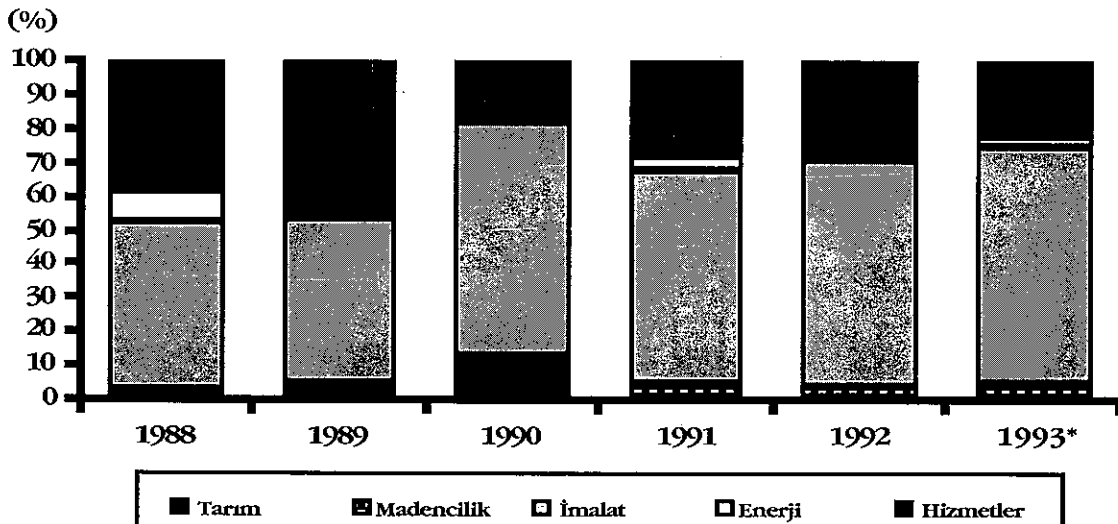
	1990	1991	1992	1993*
Komple Yeni Yat.	76.7	69.0	60.7	63.3
Tevsii	11.3	18.8	20.7	24.3
Tamamlama	1.4	3.7	2.2	1.3
Modernizasyon	5.4	5.2	8.0	4.9
Darboğaz Giderme	1.6	0.6	1.3	0.6
Yenileme ve Rest.	0.8	1.5	3.3	1.5
Kalite Düzeltme	0.2	0.1	0.2	0.2
Entegrasyon	1.6	0.3	1.4	0.3
Finansal Kiralama	0.5	0.2	2.0	3.4
Nakil	0.5	0.7	0.2	0.0
Ürün Çeşitlendirme	0.0	0.0	0.0	0.1
Araştırma-Geliştirme	0.0	0.0	0.0	0.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

* Ocak-Ekim

Kaynak: DPT

Döviz kazandırıcı faaliyetlerin teşviki sözkonusu olduğunda; 1993'ün ilk 9 aylık döneminde toplam 4 milyar dolarlık döviz tahsisi yapılmış, buna karşılık 11.3 milyar dolarlık ihracat ve döviz girdisi taahhüdü alınmıştır.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

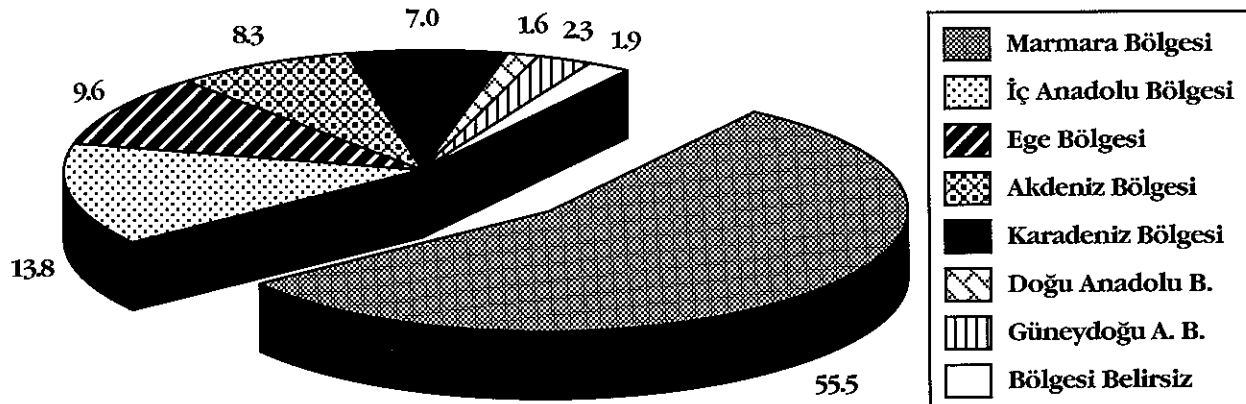
*Ocak-Ekim

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)				
	1990	1991	1992	1993*
Marmara Bölgesi	33.6	31.2	55.5	47.4
İç Anadolu Bölgesi	6.6	17.5	13.8	17.0
Ege Bölgesi	8.7	10.7	9.6	10.6
Akdeniz Bölgesi	11.7	11.6	8.3	8.9
Karadeniz Bölgesi	5.6	4.9	7.0	7.7
Doğu Anadolu B.	10.9	4.4	1.6	1.7
Güneydoğu A. B.	22.7	12.6	2.3	3.5
Bölgesi Belirsiz	0.2	7.1	1.9	3.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

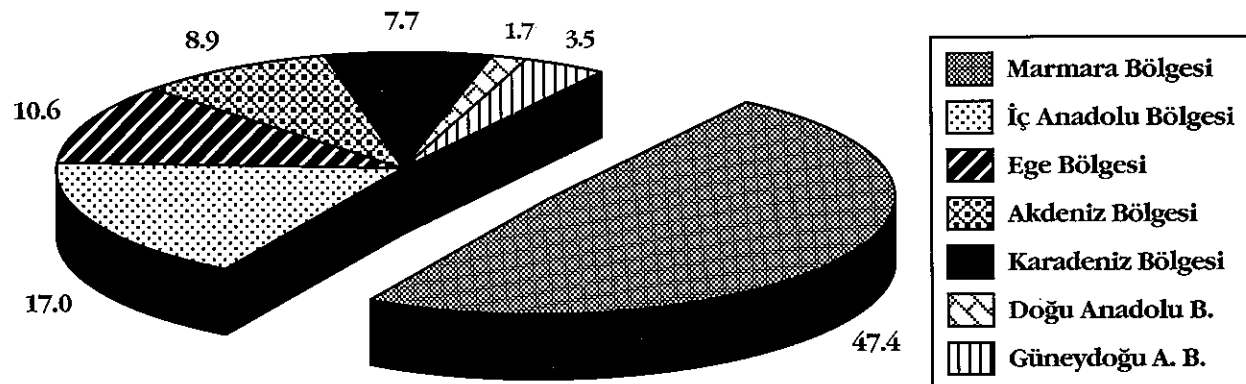
* Ocak-Ekim

Kaynak: DPT

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (1992,%)

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (Ocak-Ekim 1993,%)

1994 Yatırımları Teşvik Mevzuatı

Yatırım ve ihracat teşviklerinde 1994 yılı için yeni bir sistem hazırlanmaktadır. 1994 İhracat ve Yatırım Teşvik Kararnamesi'nde, teşvik mekanizmasının bütünüyle değiştirilmesi ve orta vadede uluslararası norm ve standartlara uygun bir sistem kurulması planlanmaktadır.

Çalışmalarda, "basit, şeffaf ve rasyonel" bir sistem kurulması hedeflenmekte, otomatik işleyecek bir mekanizmayla teşvik işlemleri sürecinde bürokratik işlemlerin asgari düzeye indirilmesi öngörülmektedir. 1994 yatırım ve ihracatı teşvik kararları köklü değişikliğe yönelik unsurları içermektedir. Yeni teşvik sisteminin belli başlı unsurları şöyledir:

- 1994'de teşvikler basitleşerek, şeffaf hale getirilecektir. Çok kısa bir mevzuat ile, teşviklerin amacı ortaya konacaktır. Bu amaçları yerine getirebilecek tüm yatırımların, sektör ayrımı gözetilmeksizin teşviklerden yararlanması beklenmektedir. Bunun istisnası ise hassas sektörler olacaktır.

- Teşvikten yararlanmanın kıstasları arasında yer alacak amaçlar Hazine, DPT, özel sektör ve üniversitelerin uzlaşması ve siyasi idarenin tercihi ile ortaya çıkarılacaktır. Amaçların belirlenmesinde mevcut teşviklerin sektörlere ve ekonomiye katkıları baz alınacaktır. Bu araştırmalardan Türkiye'nin karşılaştırmalı öncelikli sektörlerine de ulaşılmaya çalışılması beklenmektedir.

- 1994 teşviklerinde başlıca amaçlar arasında istihdam, teknoloji, rekabet gücünün artması, bölgesel gelişme farklarının giderilmesi, küçük ve orta boy işletmelere destek verilmesi bulunmaktadır.

- Önümüzdeki dönemde batıda ve gelişmiş bölgelerde yapılacak yatırımlarda özkaynak şartının ağırlaştırılması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile gelişmemiş yörelerde özkaynak şartının düşürülmesi öngörülmektedir.

- 1994 teşvik rejiminde AT Teşvik Mevzuatı'na uyumun etkilerinin ciddi olarak görüleceği tahmin edilmektedir. Buna karşılık, devletin mevcut teşvik taahhütlerinin devam etmesi beklenmektedir. 1994'te başlayacak uyumun 1995'te bütünüyle tamamlanması öngörülmektedir.

- Yatırımlar için daha fazla özkaynak istenecek olmasının yanı sıra, teşvik mekanizmasının yatırım aşamasından üretim aşamasına kaydırılması planlanmaktadır. Üretimde uygulanacak teşvikle, tıkanan ihracatın da önünün açılacağı tahmin edilmektedir.

- Yeni teşvik rejimiyle teşvikler ile sübvansiyonlar arasındaki farkın ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Devletin sübvansiyonları keserek teşvikte yoğunlaşması öngörülmektedir. Yeni sistemde açıktan kaynak aktarımı anlamına gelecek operasyonların yer almayacağı belirtilmektedir.

- Teşvik ve sübvansiyonun birbirinden ayrılması tamamlanarak ve uluslararası normlara uygun sistem kurulduğunda, bulunacak dış kaynakla, teşvik sistemine mali destek sağlanması öngörülmektedir.

- Teşvikten yararlanacak sektörlerin belirlenmesinde, daha önceki teşviklerin verilen sektörlerle ve ekonomiye katkılarının dikkate alınacağı ifade edilmektedir.

- Önemli ve öncelikli sektörlerin belirlenmesinde bürokrasinin tercihi yerine,

teşviklerin sektörlere katkıları ile bilimsel projeksiyonların ön plana çıkması amaçlanmaktadır.

- Hassas sektörlerin ayrı bir rejime tabi tutulması ve bu sektörlerin korunmasına yönelik önlemler paketinin devreye alınması öngörülmektedir. Hassas sektörlerin dışındaki tüm sektörlerle açık bir teşvik mekanizması kurulması planlanmaktadır.

- Yabancı sermayeye yabancı ülkelerde sağlanan vergisel teşviklere paralel haklar sağlanarak rekabet şansının artırılması düşünülmektedir. Sermaye piyasalarında yabancı firmaların yararlandığı vergi kolaylıklarının, Türkiye'de yatırım yapacak yabancı sermayeye de yansıtılması beklenmektedir.

- Yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek için, yüksek enflasyon ortamında yatırım yapmanın güçlüğü karşısında bu tür vergi desteklerinin sağlanmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir.

- Yabancı sermaye girişindeki bürokratik engellerin ve izin zorluklarının kaldırılması da teşvik mekanizmasının unsurları arasında yer almaktadır.

- Son aşamada basit, şeffaf ve rasyonel bir teşvik mekanizmasının kurulması planlanmaktadır. Teşvik sisteminin piyasa mekanizması tarafından belirlenmesi, teşvik işlemlerinin otomatik hale getirilmesi ve yatırımcının beklemeden ve bürokratik engellere takılmadan, uluslararası normlara uygun teşviklerden yararlanması, yeni rejimin belli başlı özellikleri olarak göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak, bütün teşviklerin amacına uygun kullanılabilmesi, Hazine'nin yeterli mali kaynağa sahip olmasına bağlıdır. Bugüne kadar, teşvik tedbirlerinin en önemli darboğazı mali kaynak noktasında düğümlenmiştir. Alınan ve

alınacak teşvik kararlarının uygulanabilir olması için kaynaklarının da kararla birlikte ortaya konması gerekmektedir. Hükümet bu yıl, 1994 bütçesine tarımsal destekleme için ödenek koyarak, teşviklerde kaynağını gösterme yönteminde önemli bir adım atmıştır.

Rasyonel bir teşvik politikasının temel unsurları şunlar olmalıdır:

- Öncelikle teşvik sisteminin yeni baştan kurulması düşünülmelidir. Bu bağlamda kamu-özel sektör, üniversite işbirliği şemsiyesi altında konunun şekillenmesi gerekmektedir. Bu önkoşulun getireceği ilk yaptırım tüm tarafların üzerinde uzlaşacağı (siyasi partiler, işveren ve işçi temsilcileri) bir "ülke globalleşme stratejisi" saptanmasıdır. Burada Türkiye'nin uluslararası rekabet düzeyinde başarılı olabileceği sektör ve ürünler saptanmalıdır.

- Önceliği olsa dahi normal koşullarda yapılabilen yatırımlar için herhangi bir teşvik düşünülmemelidir.

- Teşviklerde global rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi birinci önceliği almalıdır.

- Teşvikler uluslararası uygulamalar dikkate alınarak AR-GE ve pazarlama faaliyetlerinde yoğunlaştırılmalıdır.

- Öncelikli yörelerde aşırı teşviklerle yatırımları çekmek yerine bölge bir bütün olarak ele alınarak kendi içinde daha tutarlı bir sistem geliştirilmelidir. Özellikle Güneydoğu'ya bu konuda öncelik tanınmalıdır.

- AT ile Gümrük Birliği'ne giderken, AT teşvik sisteminin iyi araştırılması, AT yatırım politikası çerçevesinde uygulanan teşviklerin benzerlerinin Türk teşvik mevzuatına bir an önce yerleştirilmesinin büyük önemi bulunmaktadır.

4. ÜRETİM

Tarımsal Üretim

Hububat üretimindeki artışa karşın yaş sebze/meyve üretimindeki azalma nedeniyle tarımsal üretimin 1993 yılında binde 3 gibi çok düşük bir oranda artış göstermesi beklenmektedir. Alt gruplar itibariyle; bitkisel üretimdeki binde 6, orman ürünlerinde yüzde 1.9 azalmaya karşın, hayvancılık üretiminin yüzde 1.5, su ürünleri üretiminin ise yüzde 6.1 artması beklenmektedir. Tarımsal üretimdeki gerileme sonucu, bu sektörün toplam üretim içindeki payının 1992'de yüzde 20.7'den 1993'de yüzde 19.5'a gerilemesi tahmin edilmektedir.

1994 yılı için tarımsal üretimde öngörülen artış hızı yüzde 3.0 olup, bu sektörün toplam üretim içindeki payının yüzde 19.2'ye gerilemesi beklenmektedir. Alt sektörler itibariyle; bitkisel üretimde yüzde 2.9, hayvancılıkta yüzde 3.0, ormancılık üretiminde yüzde 1.0, su ürünleri üretiminde de yüzde 7.2'lik bir artış beklenmektedir.

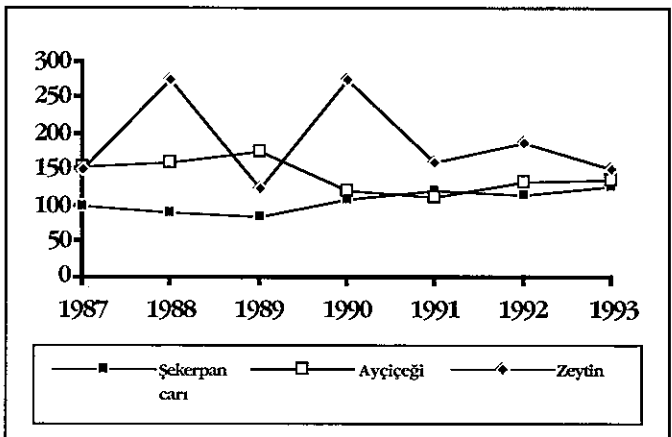
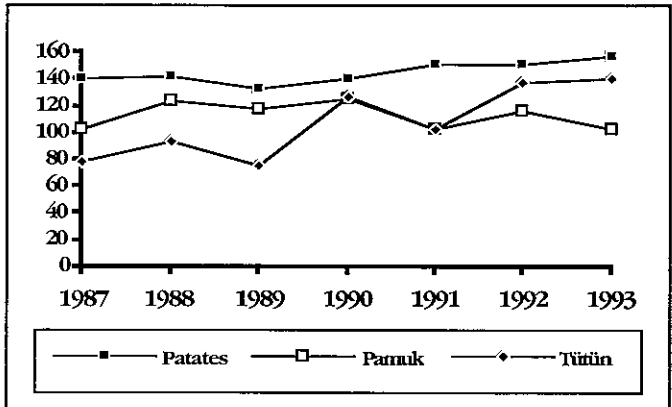
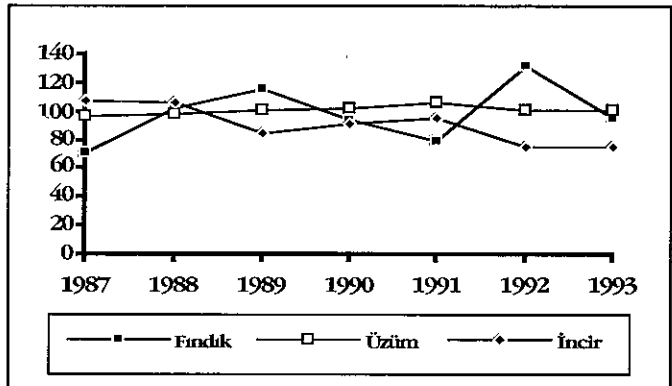
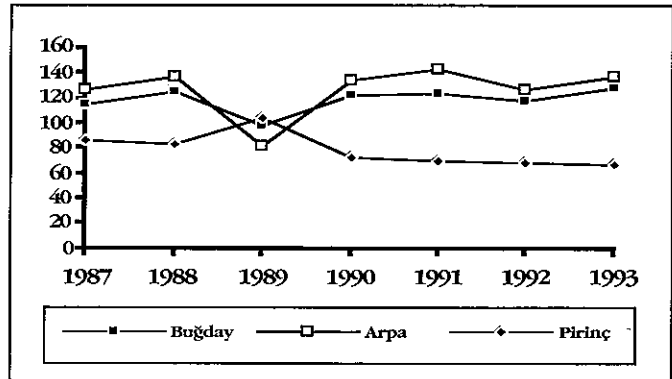
Sanayi Ürünleri Üretimi

1993 yılı için sanayi üretiminde yüzde 8.1 artış beklenirken, sanayi üretiminin toplam üretim içindeki payının da yüzde 80.5'e yükseleceği tahmin edilmektedir. İmalat sanayii üretiminin yüzde 8.3, madencilik üretiminin yüzde 0.8, elektrik, gaz ve su üretiminin ise yüzde 10.7 artması beklenmektedir.

İmalat sanayi alt gruplarındaki üretim gelişmeleri ise şöyledir:

Tüketim malları üretiminin 1993 yılında yüzde 7.3 artış göstererek, toplam imalat sanayi üretimi içinde yüzde 26.2 pay alması beklenmektedir.

TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM ENDEKSİ(1983=100)

Ara malları üretiminde beklenen artış yüzdesi ise yüzde 7.8 olup, toplam üretim içindeki payı da yüzde 31.4 olarak tahmin edilmektedir. Yatırım malları üretiminin 1993 yılında yüzde 11 artması ve sektör payının yüzde 16.6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tarım ve sanayideki fiziki üretim toplamının 1993 yılında yüzde 6.5 artış ile 1988 sabit fiyatlarıyla 141 trilyon 728 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Sanayi üretimi yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 7.4 artış göstermiştir. Kamu sektörünün üretimi yüzde 3.4 artarken, özel sektör yüzde 10.6'lık üretim artışı gerçekleştirmeyi başarmıştır. Yılın ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine göre sanayi üretiminde büyük bölümü özel sektörden kaynaklanan yüzde 6.7'lik bir artış kaydedilmiştir.

Sanayi üretimi, Ekim ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 4.5 oranında artmıştır. Toplam sanayi üretiminin on aylık dönemdeki artışı yüzde 5.9 olarak gerçekleşmiştir. Üretim geçen yılın Ekim ayında yüzde 2, ilk on ayında ise yüzde 5.6 oranında artmıştı. On aylık dönemler itibariyle enerji sektörünün üretiminde yüzde 9 oranında artış olurken, madencilik sanayinin üretimi yüzde 9.4 azalmıştır.

İmalat sanayi üretimi Ocak-Ekim döneminde, geçen yılın eş dönemine göre yüzde 6.2 oranında artış kaydetmiştir. Bu dönemde, metal ana sanayiinin üretimi yüzde 10, kimya sanayinin yüzde 9, taş ve toprağa dayalı sanayi ile makinanın yüzde 5'er, mensucatın yüzde 3.3, gıdanın yüzde 2.9 oranında artmıştır. Kağıt ve basım sanayiinin üretimi ise yüzde 15 azalmıştır.

SEÇİLMİŞ SANAYİ MADDELERİNİN ÜRETİMİ (Ton)

Maddeler	Kümülatif Üretim Miktarı 1992**	Kümülatif Üretim Miktarı 1993**	% Değişim
Yazı Kağıdı	77,620	77,359	-0.3
Gazete Kağıdı	95,339	55,421	-41.9
Sülfirik Asit	491,025	613,282	24.9
Boraks	143,071	162,849	13.8
Amonyum Sülfat	220,248	203,712	-7.5
Azotlu Gübre	3,033,834	3,269,753	7.8
Fosfatlı Gübre	3,442,100	2,317,882	-32.7
Ham Petrol	3,637,599	3,269,900	-10.1
L.P.G	5,808,624	597,997	-89.7
Benzin (Normal)	1,689,395	1,749,733	3.6
Benzin (süper)	760,380	939,892	23.6
Gazyağı	106,125	127,611	20.2
Motorin	5,521,840	5,874,854	6.4
Fuel Oil (5,6)	6,958,490	7,426,429	6.7
Çimento (Toplam)	24,840,503	26,801,923	7.9
Ham Demir	3,746,917	3,694,297	-1.4
Sıvı Çelik	8,445,339	9,579,969	13.4
Pik	368,450	338,674	-8.1
Slap	1,315,009	1,318,990	0.3
Blum	1,981,776	2,138,005	7.9
Kütük*	1,749,347	1,919,919	9.8
Yuvarlaklar*	925,982	1,141,028	23.2
Köşebentler*	8,911	0	-100.0
Profil*	57,133	43,389	-24.1
Levha	216,102	256,615	18.7
Teneke Rulo Saç	997,659	1,091,021	9.4
Alümina	130,354	111,103	-14.8
Blister Bakır	19,032	26,962	41.7

*Kamu Sektörü Üretimi

** Ocak-Ekim

Kaynak: DİE

Elektronik ev eşyası üretiminde Ocak-Ekim döneminde, geçen yılın eş döneminde, geçen yılın eş dönemine göre televizyon, video, müzik seti, fırın ve dikiş makinesi üretiminde gerileme, buzdolabı, çamaşır makinası ve elektrikli süpürge üretiminde ise artış görülmüştür.

ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİMİ (Ocak-Eylül, % Değişim)		
	1992	1993
Sanayi Tüketim	5.5	4.4
Kentsel Tüketim	14.7	11.6
Toplam	10.3	8.3

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Sanayinin performansını ölçme kriterlerinden biri kabul edilen elektrik enerjisi tüketimi, 1993 yılının Ocak-Eylül döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4.4'lük bir artış kaydetmiştir. 1992'nin ilk dokuz ayında elektrik tüketimi bir önceki yılın eş dönemine göre yüzde 5.5 artmıştı.

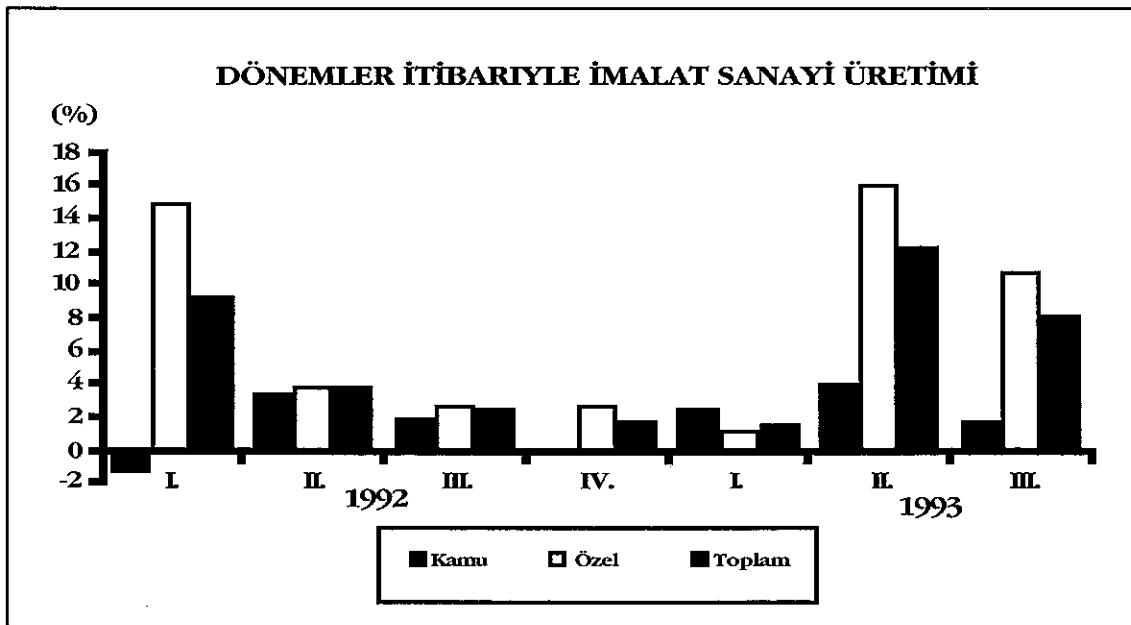
1993 yılında elektrik tüketiminde sektörler göre büyük farklar oluşmuştur. Bazı sektörlerin tüketim miktarı büyük artış gösterirken, bazılarında hızlı düşüşler yaşanmıştır.

İmalat sanayiinde tam kapasiteyi kullanamama nedenleri arasında iç talep yetersizliği birinci sırayı korumakla birlikte,

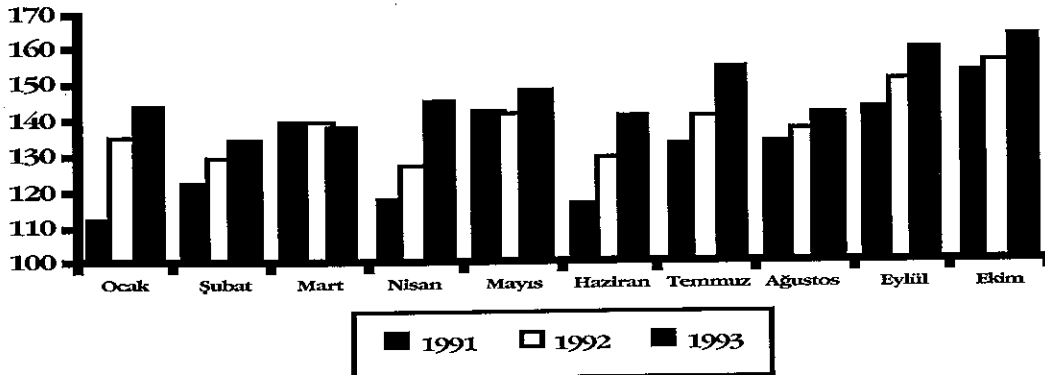
geçen yıla oranla önemini bir miktar yitirmiştir; bunun nedeni cari yılda iç talepte görülen artıştır. Dış talep yetersizliği tam kapasiteyi kullanamama nedenleri arasında ikinci sırayı teşkil etmekle birlikte, bu faktörün nisbi önemi artmıştır. Türkiye'nin ihraç pazarlarında (özellikle OECD ülkeleri) yaşanan durgunluk, artan korumacılık ve uygulanan kur politikaları ihracat talebini olumsuz yönde etkilemiş, dış talep yetersizliğinin tam kapasiteyi kullanamama nedenleri içindeki önemini artırmıştır. İşçi sorunları, enerji, mali güçlükler ve hammadde yetersizliği tam kapasite kullanımını önemli ölçüde etkileyen faktörler arasında yer almamaktadır.

1993 yılının Ekim ayında imalat sanayiinde üretim değeri ağırlıklı kapasite kullanımı yüzde 81.3 olarak gerçekleşerek, geçen yıl yüzde 80.5 olan oranın üzerine çıkmıştır.

DİE'nin üç aylık imalat sanayi eğilim anketi, 1993 yılının üçüncü üç aylık döneminde imalat sanayi sektöründe kapasite kullanımının geçen yılın aynı dönemine göre artış göstererek

AYLIK SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ (1986=100)

ÖZEL-KAMU İMALAT SANAYİİ ÜRETİMİ

(Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre % Değişim)

Sektörler	1992 Üç Aylık Dönemler								1993 Üç Aylık Dönemler					
	Özel				Kamu				Özel			Kamu		
	I	II	III	IV.	I	II	III	IV.	I	II	III	I	II	III
Gıda Sanayi	4.1	0.0	-4.2	-2.5	1.2	-6.0	-5.4	-11.7	-1.6	2.0	3.6	-9.7	9.9	9.9
Mensucat Sanayi	5.2	6.3	4.9	5.5	-11.3	-11.1	-7.8	1.7	-2.3	5.7	7.2	-6.4	-4.3	-17.5
Or. Ür.-MobilSan.	-4.6	5.6	8.0	5.2	-0.7	-0.2	2.1	-18.0	-3.9	9.4	9.8	-29.7	-2.3	-8.8
Kağıt ve Basım San.	0.8	8.7	9.0	15.8	19.3	18.6	16.6	4.9	13.8	22.9	8.4	-10.1	-21.2	-12.7
Kimya Sanayi	7.6	4.2	1.2	-4.1	-3.4	8.3	6.4	7.1	-0.1	15.2	14.1	11.9	7.3	2.2
Taş-Toprak Sanayi	12.9	33.1	2.7	5.9	-5.8	12.3	14.6	-6.4	-5.1	7.5	12.0	-37.5	-30.7	-29.1
Metal Ana Sanayi	12.7	-8.2	15.4	18.9	1.8	-2.4	-0.9	6.0	11.8	29.4	8.6	20.3	5.4	-3.4
Makina Sanayi	40.8	-2.8	2.9	2.3	7.9	13.5	-5.8	7.0	3.2	28.6	15.4	-26.6	-20.0	17.6
İmalat Sanayii	14.9	3.9	2.7	2.7	-1.3	3.6	2.1	0.2	1.2	16.1	10.9	2.5	4.1	1.9

Kaynak:DİE

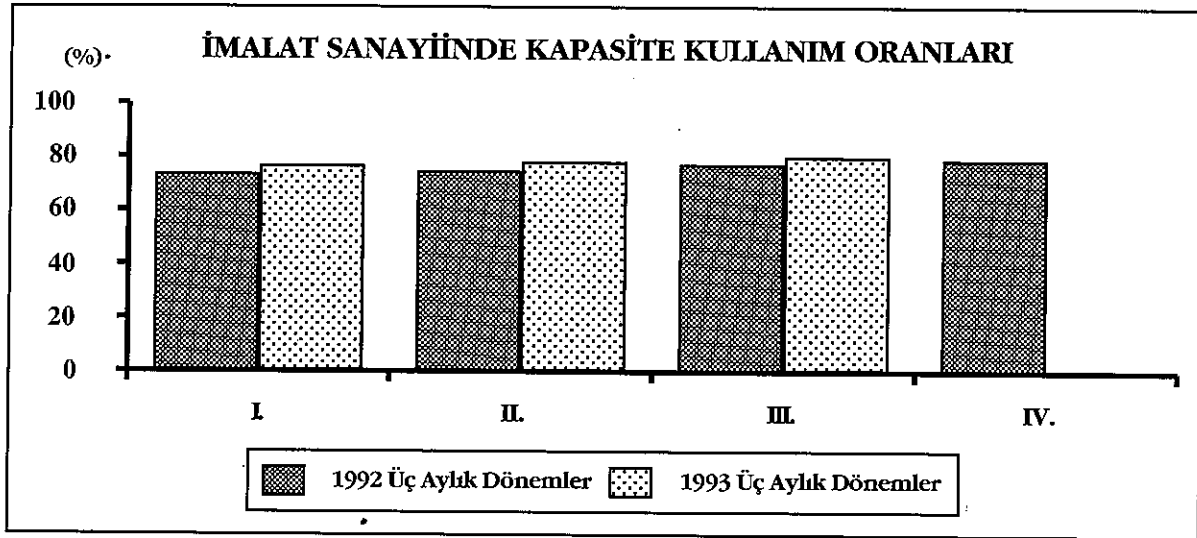
yüzde 80.6'ya ulaştığına işaret etmektedir. Cari yıl içinde sürekli artış gösteren imalat sanayi kapasite kullanım oranı, birinci üç aylık dönemde yüzde 77.0'den, ikinci üç aylık dönemde yüzde 78.4'e, üçüncü üç aylık dönemde de yüzde 80.6'ya ulaşmıştır. Geçen yılın üçüncü üç aylık döneminde kapasite kullanımı yüzde 77.6 düzeyinde gerçekleşmişti.

Alt sektörler itibariyle, en yüksek kapasite kullanım oranlarının (üçüncü üç aylık dönem itibariyle) taş-toprak sanayi (yüzde 94.5), metal ana sanayi (yüzde 83.0), orman ürünleri (yüzde 81.5), kimya sanayi (yüzde 81.5) ve mensucat

sanayi (yüzde 81.0) sektörlerinde gerçekleşmiştir.

Sanayi üretiminin 1994 yılında yüzde 5.3 artarak, toplam üretim içindeki payının yüzde 80.8'e yükselmesi tahmin edilmektedir. Tüketim malları üretiminde 1993'e göre daha düşük artış (yüzde 3.3) beklenirken, ara malları üretiminin de yüzde 4.3 oranında artması beklenmektedir.

Tarım ve sanayideki fiziki üretim toplamının yüzde 4.8 artış ile 1988 fiyatlarıyla 148 trilyon 579 milyar TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir

İMALAT SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI (%) (Üretim Değeri Ağırlıklı)							
	1992 Üç Aylık Dönemler				1993 Üç Aylık Dönemler		
	I	II	III	IV.	I	II	III
Gıda Sanayi	69.1	66.7	72.4	74.0	70.9	72.5	77.1
Mensucat Sanayii	77.6	78.8	79.7	81.1	80.2	80.5	81.0
Orman Ür.ve Mobil.San.	73.4	75.7	79.2	79.5	71.4	77.6	81.5
Kağıt ve Basım Sanayii	76.9	73.2	79.9	81.1	75.3	73.2	77.5
Kimya Sanayi	73.8	74.1	80.1	78.5	76.4	77.1	81.5
Taş-Toprak Sanayii	79.1	88.5	88.4	88.1	81.9	90.9	94.5
Metal Ana Sanayii	76.4	80.6	81.3	84.9	83.9	85.3	83.0
Makina Sanayii	72.5	73.3	71.2	78.9	77.0	78.3	76.8
Diğer İmalat Sanayii	52.1	62.8	67.1	56.2	65.2	67.3	65.7
İmalat Sanayii	73.8	74.9	77.6	79.4	77.0	78.4	80.6

Kaynak:DİE

İMALAT SANAYİİNDE TAM KAPASİTEYİ KULLANAMAMA NEDENLERİ (%)							
	1992 Üç Aylık Dönemler				1993 Üç Aylık Dönemler		
	I	II	III	IV.	I	II	III
Talepteki Yetersizlik							
İç Talep	47.5	46.9	45.0	47.7	47.8	48.3	44.8
Dış Talep	23.7	19.4	20.1	21.7	18.5	20.9	22.7
Mali Güçlükler	5.3	5.4	6.3	6.0	5.6	4.4	5.3
Hammadde Yetersizliği							
Yerli	3.5	2.9	3.5	3.2	3.8	5.3	3.9
İthal	2.0	1.5	1.3	1.4	2.0	2.1	1.6
Enerji	1.2	2.3	1.2	1.5	1.0	1.2	1.4
İşçi Sorunu	3.1	4.6	3.4	3.5	3.6	4.0	3.6
Diğer	13.7	17.1	19.4	15.1	17.6	13.9	16.7

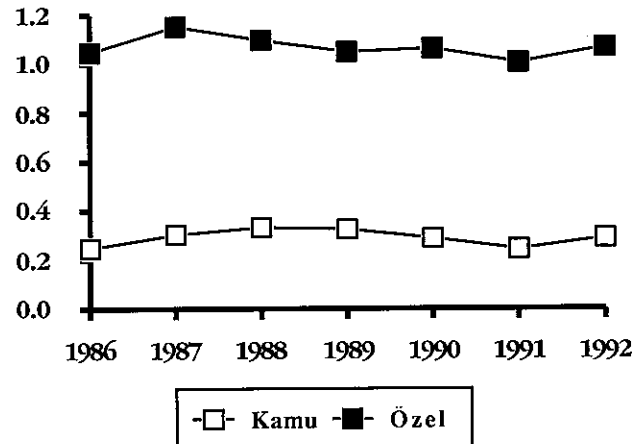
Kaynak:DİE

Verimlilik

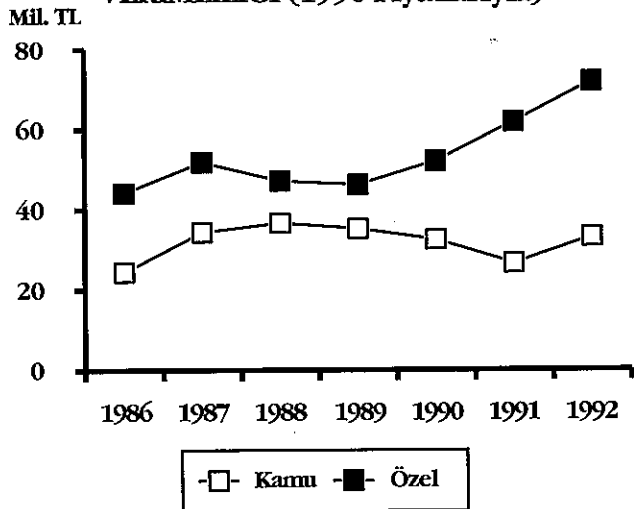
İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl yayınlanan "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Firması" araştırmasına göre, özel kesimde gerek işgücü, gerekse sermaye verimliliğinin kamu kesimine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşgücü verimliliğinin yaklaşık bir ölçütü olarak alınabilecek "çalışan başına net katma değer" 1992 yılında (1990 fiyatlarıyla) özel kesimde 72.0 milyon TL iken bu miktar kamu kesiminde oldukça düşük bulunmaktadır (33.2 milyon TL). 1982-1992 dönemindeki en yüksek

500 BÜYÜK FİRMADA SABİT SERMAYE VERİMLİLİĞİ (1990 Fiyatlarıyla)

500 BÜYÜK FİRMADA İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ (1990 Fiyatlarıyla)

rakama özel kesim 72.0 milyon TL ile 1992 yılında, kamu kesimi ise 33.2 milyon TL ile 1988 yılında ulaşmışlardır. 1982-1992 yılları arasında ortalama işgücü verimliliği özel kesimde 47.7 milyon TL, kamu kesiminde ise 28.4 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye verimliliğinin yaklaşık bir ölçütü olarak tanımlanabilecek net katma değer/sabit

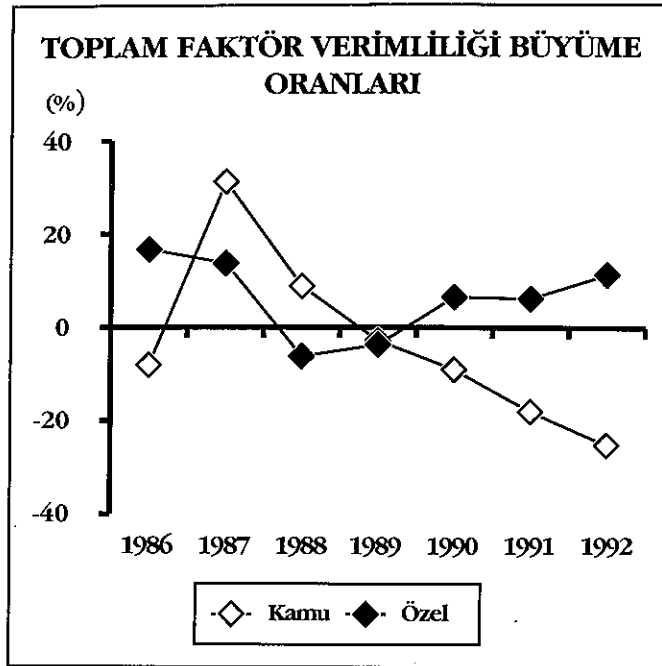
varlıklar oranı, 1983-1992 ortalaması olarak özel kesimde 1.038, kamu kesiminde ise 0.319 olarak gerçekleşmiştir. Özel kesim en yüksek değere 1.15 ile 1987'de, kamu kesimi ise 0.485 ile 1984 yılında ulaşmışlardır.

İşgücü ve sermaye verimliliklerinin ağırlıklı ortalaması toplam faktör verimliliğini oluşturmaktadır. 1983-92 döneminde toplam faktör verimliliği ortalama olarak özel kesimde yüzde 3.9 artarken, kamu kesiminde yüzde 2.3 gerilemiştir. 1992 yılında özel kesim yüzde

TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ BÜYÜME ORANI(%)

Yıllar	Kamu	Özel	Toplam
1983	-30.5	-3.1	-14.3
1984	21.3	3.0	11.9
1985	-41.4	-4.9	-34.3
1986	-8.1	16.7	4.2
1987	31.2	13.7	21.3
1988	8.8	-6.2	-2.1
1989	-2.8	-3.7	-1.8
1990	-9.0	6.5	2.0
1991	-17.9	6.2	0.7
1992	-25.1	11.3	16.9
Ortalama	-2.3	3.9	0.5

Kaynak: İSO

11.3'lük bir büyüme gerçekleştirmişken, kamu kesiminde yüzde 25.1'lik bir düşüş görülmüştür. Bu sonuçlar iki kesim arasında çok önemli farklar olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Verimlilik artışı kısmen talep artışının yarattığı üretim artışına bağlı bulunmaktadır. Ancak, verimlilik artışı ile üretim (katma değer) artışı arasındaki ilişki özel kesimde kamuya oranla daha güçlü bulunmaktadır.

5. İSTİHDAM

1993 Nisan Hanehalkı İşgücü Anketine göre Türkiye'de işsizlik oranı düşmüştür. 1992'nin Ekim ayında yüzde 7.8 olan işsizlik oranı, 1993'ün Nisan ayında yüzde 7.3'e inmiştir. 1992'nin Ekim ayında 1 milyon 656 bin olarak belirlenen işsiz sayısı, 1993 Nisan ayında 1 milyon 518 bine gerilemiştir.

SERMAYE VERİMLİLİĞİ

Yıllar	Net Katma Değer / Sabit Varlıklar (1990 Fiyatlarıyla)		
	Kamu	Özel	Toplam
1983	0.406	0.969	0.626
1984	0.485	0.992	0.695
1985	0.276	0.933	0.442
1986	0.247	1.046	0.448
1987	0.303	1.152	0.514
1988	0.332	1.096	0.507
1989	0.325	1.049	0.502
1990	0.287	1.063	0.499
1991	0.243	1.007	0.489
1992	0.290	1.070	0.544
Ortalama	0.319	1.038	0.527

Kaynak:İSO

İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ

Yıllar	Net Katma Değer/Çalışan Sayısı (1990 Fiyatlarıyla, Milyon TL)		
	Kamu	Özel	Toplam
1982	24.8	39.3	31.7
1983	17.3	36.0	25.3
1984	21.6	37.4	28.7
1985	25.4	36.4	30.4
1986	24.4	44.1	33.0
1987	34.3	51.8	42.5
1988	36.6	47.1	41.1
1989	35.2	46.2	39.9
1990	32.5	52.1	41.6
1991	26.6	61.9	42.4
1992	33.2	72.0	50.5
Ortalama	28.4	47.7	37.0

Kaynak:İSO

İKTİSADİ FAALİYET KOLUNA GÖRE ÇALIŞANLAR (Bin kişi, Nisan 1993)

	Toplam	Erkek	Kadın
Tarım	9,259	4,781	4,477
Maden.	107	107	0
İmalat sanayii	2,633	2,082	552
Elek. gaz ve su	100	94	6
İnşaat	1,173	1,155	18
Ticaret	2,243	2,055	188
Ulaşt. ve Hab.	853	806	47
Mali kurumlar	376	282	94
Toplum hizmet.	2,555	2,068	487
Toplam	19,299	13,431	5,868

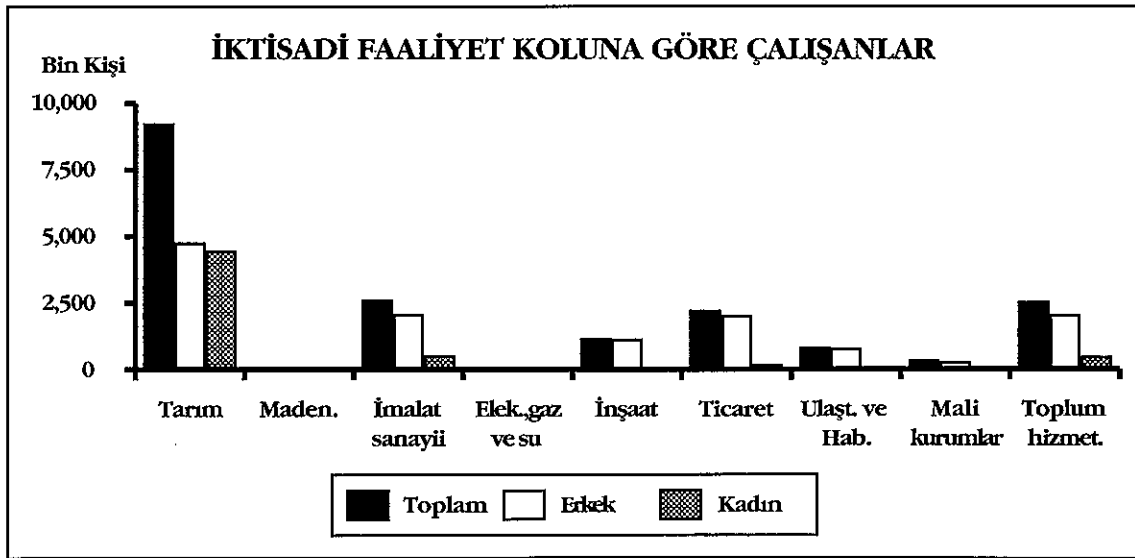
Kaynak:DİE

DİE tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi (Nisan 1993) sonuçlarına göre toplam istihdam 19 milyon 299 bin kişi olarak belirlenmiştir. Gizli işsizlik olarak da tanımlanabilecek eksik istihdamda (anket döneminde ekonomik nedenlerle 40 saatten daha az süre çalışıp, mevcut işinde ya da ikinci bir işte daha fazla çalışmaya müsait kişiler ve bunlar dışındakilerden, mevcut işinden elde ettiği gelirin azlığı ya da kendi mesleğinde istihdam edilmediği gibi nedenlerle mevcut işini değiştirmek isteyen ya da ikinci bir iş arayan kişiler) olanların işgücü içindeki oranı yüzde 6.5 olarak tahmin edilmiştir.

Nisan 1993 Anketine göre toplam 19.3 milyon olan toplam istihdamın yüzde 42.8'i kentsel yerlerde, yüzde 57.2'si de kırsal yerlerde bulunmaktadır. Türkiye'de istihdam edilen nüfusun yüzde 48'i tarım kesiminde çalışmaktadır.

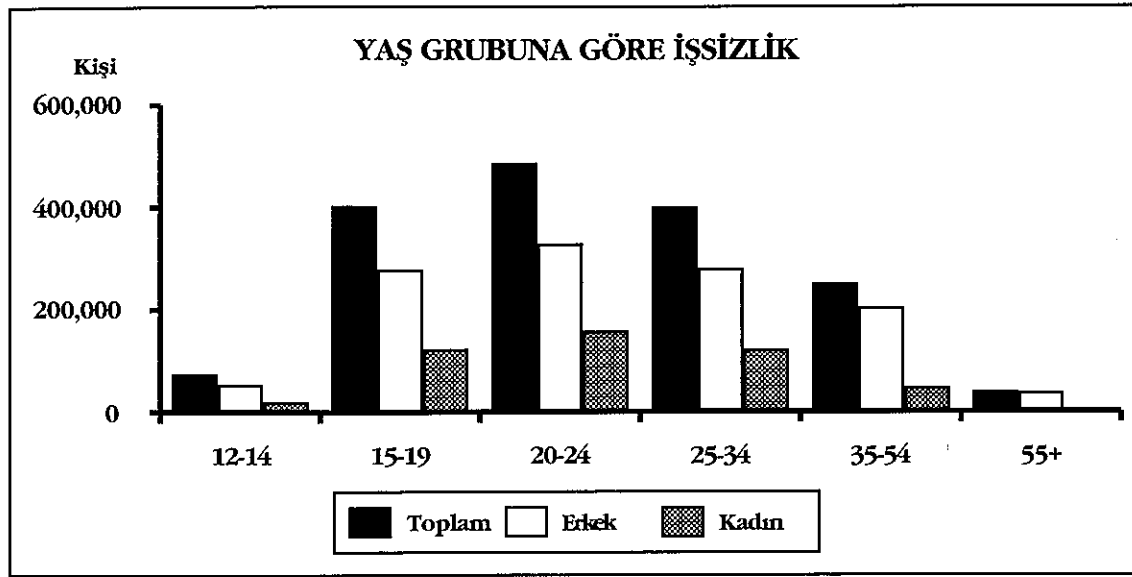
Türkiye genelinde işsizlik oranı yüzde 7.3 iken, kentsel yerlerde yüzde 11.2, kırsal yerlerde ise yüzde 4.1'dir. Kentsel yerlerde 15-24 yaş grubunda lise ve yüksekokul mezunu gençler arasındaki işsizlik oranı yüzde 30.2'dir.

1994 yılı programına göre, 1993'te yüzde 7.3 seviyesinde olan işsizlik oranının, 1994'te yüzde 8.1'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

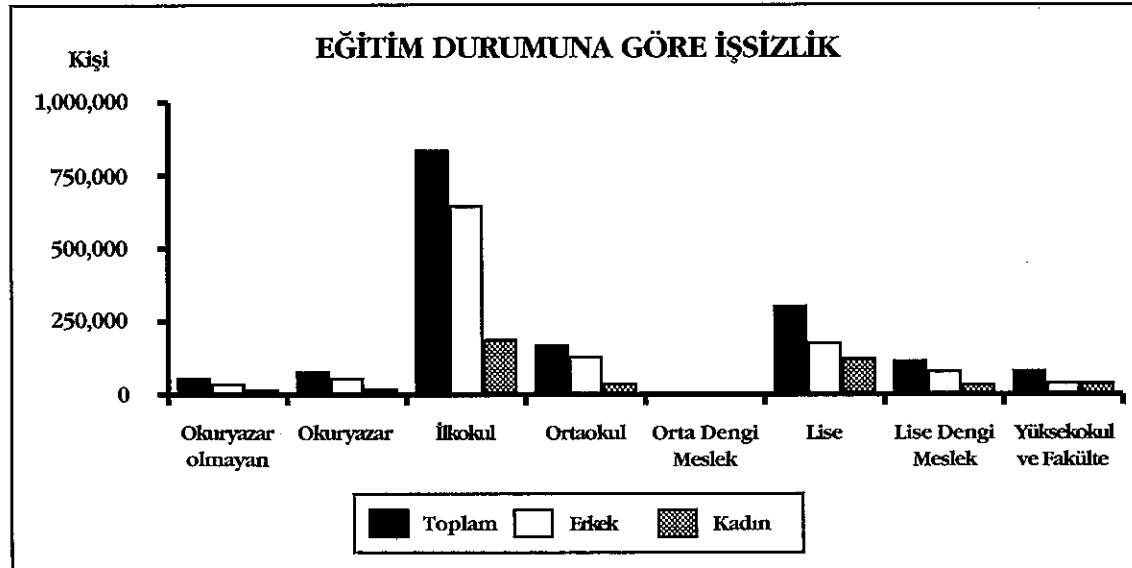
YAŞ GRUBUNA GÖRE İŞSİZLİK (Ekim 1992)						
İşsizler	Toplam	% Pay	Erkek	% Pay	Kadın	% Pay
12-14	74,917	4.52	54,548	4.61	20,369	4.31
15-19	403,494	24.36	279,648	23.62	123,846	26.22
20-24	487,844	29.45	329,814	27.86	158,030	33.46
25-34	400,704	24.19	279,567	23.61	121,137	25.65
35-54	250,149	15.10	203,104	17.15	47,045	9.96
55+	39,196	2.37	37,326	3.15	1,870	0.40
Toplam	1,656,304	100.00	1,184,007	100.00	472,297	100.00

Kaynak: DİE

EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK (Ekim 1992)						
	Toplam	% Pay	Erkek	% Pay	Kadın	% Pay
Okuryazar olmayan	58,204	3.51	39,954	3.37	18,250	3.86
Okuryazar	80,056	4.83	58,887	4.97	21,169	4.48
İlkokul	836,219	50.49	645,876	54.55	190,343	40.30
Ortaokul	171,664	10.36	132,395	11.18	39,269	8.31
Orta Dengi Meslek	4,485	0.27	3,571	0.30	914	0.19
Lise	304,575	18.39	179,412	15.15	125,163	26.50
Lise Dengi Meslek	117,790	7.11	81,868	6.91	35,922	7.61
Yüksekokul ve Fakülte	83,311	5.03	42,044	3.55	41,267	8.74
Toplam	1,656,304	100.00	1,184,007	100.00	472,297	100.00

Kaynak: DİE

AÇIK İŞSİZLİK							
	1990	1991	% Değişim	1992	% Değişim	1993	% Değişim
Ocak	1,011,711	881,361	-12.9	844,533	-4.2	774,687	-8.3
Şubat	1,018,890	872,095	-14.4	849,490	-2.6	767,669	-9.6
Mart	1,030,810	874,874	-15.1	852,950	-2.5	754,772	-11.5
Nisan	1,002,707	887,115	-11.5	866,459	-2.3	739,569	-14.6
Mayıs	1,014,035	875,316	-13.7	882,226	0.8	699,517	-20.7
Haziran	1,008,803	855,407	-15.2	869,713	1.7	681,144	-21.7
Temmuz	977,524	841,946	-13.9	865,861	2.8	658,891	-23.9
Ağustos	966,825	847,507	-12.3	837,430	-1.2	639,756	-23.6
Eylül	955,831	861,993	-9.8	820,481	-4.8	635,746	-22.5
Ekim	953,126	848,092	-11.0	806,357	-4.9	-	-
Kasım	917,755	836,820	-8.8	809,504	-3.3	-	-
Aralık	896,132	825,567	-7.9	775,901	-6.0	-	-

Kaynak: DİE

"İşi olmayan, işi arayan ve iş bulduğunda onbeş gün içerisinde çalışmaya hazır" olarak tanımlanan açık işsizlerin sayısı, 1993 yılı Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 22.5 azalarak 635,746 olarak gerçekleşmiştir. Açık işsizlik sayısı ilk dokuz aylık dönemde geçen yılın sonuna göre yüzde 18.0'lık bir gerileme göstermiştir.

İşçi-İşveren İlişkileri

1993'ün Ocak -Ekim döneminde 3,315 toplu iş sözleşmesi akdedilmiş, bu iş sözleşmeleri toplam 15,298 işyeri ve 1,006,228 işçiyi kapsamıştır.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİ			
Yıllar	Akdedilen Söz.Sayısı	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı
1991	5,030	13,169	1,089,549
1992	1,783	9,537	450,906
1993*	3,315	15,298	1,006,228

*Ocak-Ekim

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

1993 yılının ilk on aylık döneminde gerçekleşen lokavt sayısı 9 olup, 1,437 işçiyi kapsayan bu lokavtlar 260,183 işgünü kaybına neden olmuştur. Geçen yıl gerçekleşen lokavtlarda işçi başına kaybolan işgünü sayısı ortalama 70 gün iken, bu ortalamanın 1993 yılında 181 güne yükselmesi, ortalama lokavt süresindeki artışa işaret etmektedir.

LOKAVTLAR			
Yıllar	Lokavt Sayısı	Lokavta Dahil İşçi Sayısı	Kaybolan İşgünü S.
1991	25	60,936	1,188,719
1992	11	2,284	158,545
1993*	9	1,437	260,183

*Ocak-Ekim

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

1993'ün Ocak-Ekim döneminde gerçekleşen grev sayısı geçen yıla oranla azalma göstermiştir. Gerçekleşen toplam 45 grev, 6,886 işçiyi kapsarken işgünü kaybı cinsinden maliyeti 520,026 gün olmuştur. Geçen yıl işçi başına işgünü kaybı ortalama 18.5 gün iken, bu

GREVLER			
Yıllar	Grev Sayısı	Katılan İşçi Sayısı	Kaybolan İşgünü S.
1991	398	164,968	3,809,354
1992	98	62,189	1,153,578
1993*	45	6,886	520,026

*Ocak-Ekim

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

ortalamanın cari yılda 75.5 güne yükselmesi ortalama grev süresinin bu yılın ilk dokuz ayında arttığını göstermektedir.

İşgücü Maliyetleri

Sanayide işçi başına işgücü maliyetinin 1992 yılında ortalama (11 işkolunun ağırlıklı ortalaması) 45,595TL/saat'ten, yüzde 77 artış ile 1993 yılında 80,703TL/saat düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Reel işgücü maliyetinin 1993 yılında yüzde 5.9, reel ücret

gelirinin ise yüzde 6.2 artmış olduğu tahmin edilmektedir.

1992 yılında toplu iş sözleşmesine tabi işyerlerinde çalışanlara uygulanan saat başına işgücü maliyeti, kapsamdaki 11 işkolunun ağırlıklı ortalaması olarak 27,132 TL'dan 45,595 TL'na yükselerek bir önceki yıla göre yüzde 68 oranında artış göstermiştir.

Türkiye ve sanayileşmiş ülkelerdeki imalat sanayii işçilerinin 1980-1992 dönemdeki reel ücret artışları karşılaştırıldığında, OECD ülkeleri içinde en yüksek reel artışın ülkemizde olduğu ortaya çıkmaktadır. İmalat sanayiinde brüt giydirilmiş ücret reel olarak 1991 yılında 1980 yılına göre OECD'de yüzde 10, AT'de yüzde 23 oranlarında artmıştır. Buna karşılık Türkiye'de reel ücret artışı imalat sanayi genelinde yüzde 39'u bulurken, sendikalı kesimde yüzde 84'e ulaşmıştır.

1992 yılında ise OECD ülkelerinde bir önceki yıla göre yüzde 0.3 oranında değişen reel

İŞGÜCÜ MALİYETİ, ÜCRETLER VE KESİNTİLER										
Yıllar	İşgücü Maliyeti (TL/Saat)	Brüt Giydirilmiş Ücret* (TL/Saat)	Ücretten Yapılan Kesintiler (TL/Saat)	Net Ücret (TL/Saat)	Net Ücret/ Brüt Ücret Oranı (%)	Kesinti Oranı (%)	Vergi İadesi (TL/Saat)	Ücret Geliri (Net Ücret+ V. İadesi) (TL/Saat)	Reel Ücret Geliri Endeksi (1985=100)	Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1985=100)
1986	1,054.9	879.9	279.7	600.1	68.2	31.8	64.1	664.2	95.2	96.9
1987	1,622.1	1,274.3	445.3	829.1	65.1	34.9	81.5	910.6	94.0	107.3
1988	2,680.5	2,026.4	699.4	1,327.0	65.5	34.5	96.7	1,423.7	83.8	101.2
1989	5,896.0	4,361.0	1,586.4	2,774.6	63.6	36.4	123.4	2,898.0	100.5	131.2
1990	11,082.0	8,374.0	3,135.5	5,238.6	62.6	37.4	170.0	5,408.6	117.1	153.9
1991	27,132.0	19,824.0	7,695.0	12,129.0	61.2	38.8	348.0	12,477.0	162.7	226.9
1992	45,595.0	34,743.0	13,237.0	21,506.0	61.9	38.1	508.0	22,014.0	168.7	224.2
1993**	80,703.0	61,334.0	22,929.0	38,405.0	62.6	37.4	670.0	39,075.0	179.3	237.6

*Brüt ücret, işçinin doğrudan yararlanabildiği nakdi ve aynı ödemeler toplamıdır. SSK işveren primleri, kıdem ve ihbar tazminatları, fonlar gibi işçiye intikal etmeyen ödemeler harihtir.

** Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: TİSK

İMALAT SANAYİNDE ÇALIŞILAN SAAT BAŞINA BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRETE REEL ARTIŞLAR (1980=100)						
Ülkeler	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Kanada	96	97	97	97	97	99
ABD	99	98	91	90	88	88
Japonya	111	116	119	121	121	121
Yeni Zelanda	81	82	81	79	80	79
Avusturya	115	112	115	117	121	122
Belçika	98	96	98	99	101	103
Danimarka	106	105	106	108	110	112
Finlandiya	120	117	120	125	128	127
Fransa	109	108	109	110	111	112
Almanya	114	113	114	116	119	122
Yunanistan	114	108	114	113	111	109
İrlanda	108	107	108	110	112	114
İtalya	114	114	114	115	118	120
Hollanda	101	101	101	102	102	103
Norveç	110	110	111	112	114	115
İspanya	119	119	120	122	124	126
İsveç	106	106	110	110	104	107
İngiltere	128	128	129	129	132	136
OECD	108	108	109	109	110	110
AT	114	118	118	120	123	125
Türkiye						
İmalat San.Geneli (DİE)	83	77	93	113	139	
İmalat San.Sendikali						
Kesim (TİSK)	93	85	108	129	184	190

Kaynak: OECD (Main Economic Indicators, Economic Outlook), DİE, TİSK.

ücret, AT'de ortalama yüzde 1.6, ülkemizde ise yüzde 3.1 oranında yükselmiştir. Dolayısıyla 1980-1992 döneminde reel ücret artışı Türkiye'de yüzde 90'a çıkarken, OECD genelinde

yüzde 10'da, AT'de yüzde 25'de kalmıştır. Türkiye'deki reel ücret artışı oranına hiçbir OECD ülkesinde rastlanmamaktadır.

BÖLÜM II

DÜNYA EKONOMİSİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

DÜNYA EKONOMİSİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

İkinci petrol krizinden sonra başta ABD olmak üzere birçok ülkede uygulamaya konan arz yönlü politikalar dünya ekonomisindeki durgunluğun aşılmasında önemli ölçüde yardımcı olmuştur.

Ancak, Körfez Krizi'yle birlikte yeni bir durgunluk dönemi başlamış ve özellikle Batı Avrupa ekonomilerindeki durgunluk işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmuştur.

Bu arada eski sosyalist ülkelerin reform çabaları, Almanya'nın birleşmeden doğan ciddi sorunları, Japonya'da finans kesiminde yaşanan bunalım ve benzeri sorunlar da, dünya ekonomisindeki durgunluğun aşılmasında ciddi engeller oluşturmışlardır.

Ayrıca Batı Avrupa'da döviz kuru mekanizmasının başarısızlığı birleşme ve bütünleşme yönünde kuşkuları yoğunlaştırmış, tek para-tek merkez bankası hedefinin daha uzak bir tarihe ertelenmesine neden olmuştur.

1993 yılı sonlarına dek GATT ve NAFTA çerçevesindeki sorunlar ve bu sorunların yarattığı tartışmalar da yoğun biçimde devam etmiştir. Ancak yıl sonuna doğru GATT ve NAFTA anlaşmalarının onaylanmasında kaydedilen ilerleme, önümüzdeki yıllar için ticaretin serbestleştirilmesinde yeni olanaklar

sağlayacaktır. Kasım'da ABD'de NAFTA'nın onaylanmasından sonra Aralık ayında da GATT sözleşmesi imzalanmıştır. Yedi yıldır 116 ülke arasında sürdürülen tartışmalardan sonra imzalanan anlaşma, 1995 yılından başlayarak 2006 yılına kadar gümrük tarifelerinin kademeli olarak indirilmesini öngörmektedir. Kırk sektörü kapsayan anlaşmada gümrüklerin indirilmesinin yanı sıra tarım destekleri, tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uygulanan kotalar, hizmet ticareti ve telif ve patent haklarının daha iyi korunması konularında uyuşmazlıklar giderilirken görsel-işitsel malların dolaşımı konusunda anlaşmaya varılamamıştır. Dünyada koruma duvarlarını indirecek olan anlaşmanın dünya ticaret hacmini yılda 200-300 milyar dolar arttırması beklenmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerdeki ciddi sorunlara karşın, gelişmekte olan ülkeler 1992 yılında ortalama yüzde altı dolayında büyüyerek iyi bir performans göstermişlerdir. Böylece bu ülke grubunun dünya ekonomisi ve ticaretindeki payı artmıştır. Dünya ekonomisindeki durgunluğun daha da derinleşmemesinde gelişmekte olan ülkelerin belki de ilk kez önemli ölçüde olumlu etkileri olmuştur.

Bütün bu gelişmeler 1993 yılı için de kötümser tahminler yapılmasına neden olmuştur. Özellikle sanayileşmiş ülkelerin yıl içindeki büyüme performanslarına

DÜNYA EKONOMİSİ						
	Büyüme Hızı			Enflasyon Oranı		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
ABD	2.1	2.5	3.0	3.0	3.0	3.5
Japonya	1.5	1.0	2.0	1.4	0.8	1.4
Almanya	1.9	-1.7	1.3	4.4	4.6	3.4
Fransa	1.4	-1.0	1.5	2.8	2.0	2.0
İngiltere	-0.7	1.8	3.0	3.8	1.5	3.5
İtalya	0.9	-1.0	1.0	5.2	4.5	4.0
Avrupa (9 ülke)	0.8	-0.7	1.7	4.0	3.4	3.2
Sanayileşmiş ülkeler (13 ülke)	1.5	1.0	2.4	3.0	2.6	2.9

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 1993

bakıldığında bu kötümser tahminlerin bir ölçüde gerçekleştiği söylenebilir.

Yapılan ilk tahminlere göre 1993 yılında ABD, Kanada ve İngiltere dışında hemen bütün batı ekonomilerinde büyüme hızı düşmüştür. Kıta Avrupası'nda durgunluğun daha da şiddetli olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa'nın olumsuz performansı nedeniyle en gelişmiş 11 ülkenin büyüme hızı da yavaşlamıştır.

1993 yılındaki durgunluk, sanayileşmiş ülkelerin çoğunda enflasyonu da yavaşlatmıştır. Doğal olarak enflasyonun yavaşlamasında uzun bir süredir ısrarla sürdürülen istikrar politikalarının da önemli etkisi olduğu açıktır.

Büyümenin yavaşlaması ve işsizliğin genişlemesi karşısında, günümüzde, birçok sanayileşmiş ülkede istikrar politikalarının yumuşatılması talepleri gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak, 1994 yılı için yapılan tahminler böyle bir politika değişikliğinin zamansız olabileceğini vurgulamaktadır. Özellikle Almanya'da büyüme hızı negatife dönüştüğü halde enflasyonun hızlanması bu eleştiriyi doğrular niteliktedir.

Öte yandan sanayileşmiş ülkelerde gerek enflasyonun düşürülmesinde (belki de durgunluğun devamı pahasına) elde edilen başarılı sonuç ve gerekse ABD ekonomisinde başlayan canlanma, bu kez 1994 yılı için daha iyimser tahminler yapılmasına yol açmıştır. 1994 yılı için yapılan tahminler, hem Batı Avrupa'da hem de tüm sanayileşmiş ülkelerde büyümenin hızlanacağı şeklindedir.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER			
	1982-86	1987-92	1993-94
Büyüme Hızı			
Afrika	1.8	2.0	3.3
Asya	6.9	6.6	6.6
Ortadoğu-Doğu Avrupa	2.2	3.4	4.4
Batı Yarıküre	1.6	1.6	2.5
Toplam	4.0	4.1	5.1
Enflasyon Oranı	32.3	56.8	-

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 1993

Gelişmekte olan ülkelerde büyüme performansı genellikle sanayileşmiş ülkelere göre daha olumlu olduğu halde bölgeler arasında önemli farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır.

Aynı farklılık bölge içinde yer alan ülkeler arasında da bulunmaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin tümü için

ileriye dönük tahminler genellikle iyimserdir. Aynı iyimserliğin, özellikle eski sosyalist ülkelerin bu gruba dahil edilmesiyle, enflasyon konusunda mevcut olmadığı göze çarpmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, dünya ekonomisindeki durgunluğun 1993 yılının ikinci yarısında atlatılmaya başladığı ve 1994 yılında yeni bir canlanma dönemine girileceği izlenimi giderek yaygınlaşmaktadır. Dünya politikasında ciddi bir bunalım belirmediği bu beklenti gerçeğe dönüşebilir.

2. DIŞ TİCARET

1991 yılında ithalatın yavaşlaması, dış ticaret açığını daraltmışken 1992 yılında hızlanan ithalat sonucu dış ticaret açığı 8.2 milyar dolar olmuştur.

1992 yılında ihracat bir yıl öncesine göre yüzde 8.3 artarak 14.7 milyar dolara ulaşmış, yine de program hedefinin 1.1 milyar dolar altında kalmıştır.

1992 yılındaki ihracat artışı sanayi ürünleri ihracatındaki yüksek büyümeden

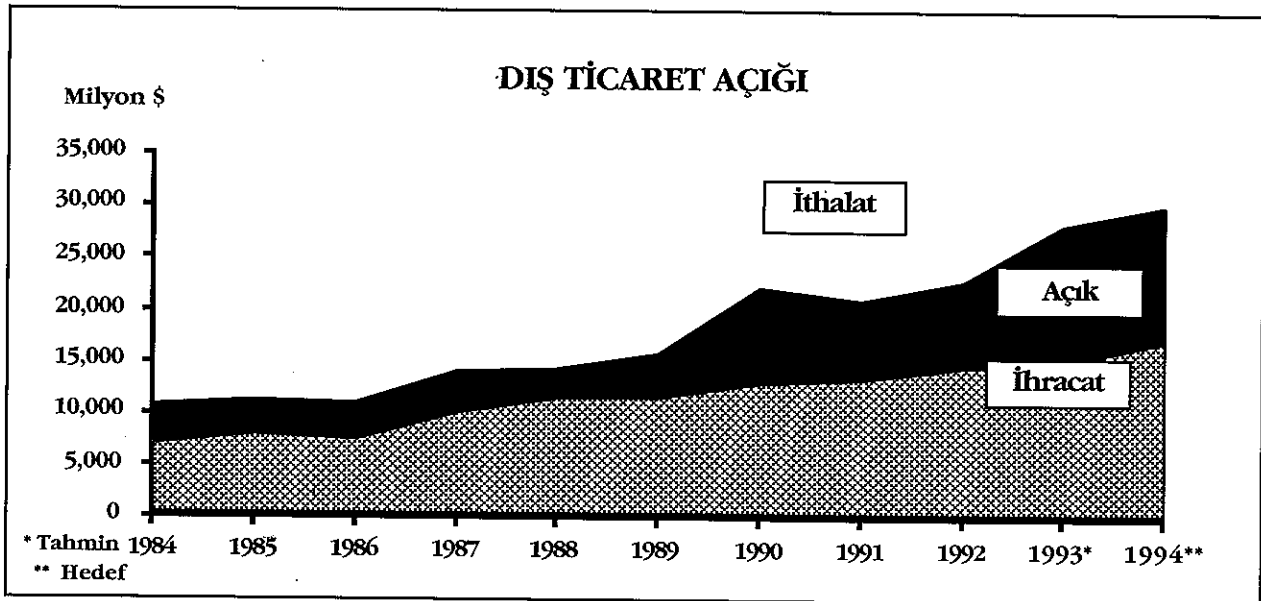
DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Ocak-Eylül, Milyon \$)				
	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Açığı	% İhracat/İthalat
1992	10,555	16,284	-5,729	64.8
1993	10,713	21,152	-10,439	50.6
Fark	158	4,868	-4,710	
% Değişim	1.5	29.9	82.2	

Kaynak: DİE

(yüzde 17) kaynaklanmıştır. Sanayi ürünleri ihracatının yaklaşık yarısını oluşturan tekstil ürünleri ihracatının yüzde 21.7 artması bu performansta önemli rol oynamıştır.

İthalat ise 1991 yılına göre yüzde 8.7 artarak 22.9 milyar dolara çıkmıştır. 1992 yılı programında ithalatın 23.3 milyar dolara ulaşması hedeflenmişti.

1992 yılında ithalat büyümesinin kaynaklarına bakıldığında tüketim maddeleri ithalatının yüzde 3.8 gibi düşük bir oranda artmasına karşılık hammadde ve yatırım malı ithalatının sırasıyla yüzde 8.3 ve yüzde 11.6 gibi yüksek bir oranda arttığı görülmektedir. 1992 yılında ham petrol ithalatındaki artış ise yüzde 7.2 olmuştur.

1992 yılında ihracat plan hedefinin gerisinde kalırken ithalattaki canlılık sonucu dış ticaret açığı bir önceki yıla göre yüzde 9.4 artarak 8.2 milyar dolara ulaşmıştır. 1992 programında dış ticaret açığının 7 milyar dolar dolayında kalması hedeflenmişti.

1993 yılı programında ise ihracatın 16,950 milyon dolar, ithalatın ise 25,800 milyon dolar olması, böylece dış ticaret açığının 8.7 milyar dolarda kalması hedeflenmiştir.

Ancak 1993 yılının ilk dokuz aylık döneminde, ihracatın duraklaması buna karşılık ithalatın büyük bir hızla artması dış ticaret açığının ciddi biçimde genişlemesine yol açmıştır.

1993 yılının ilk dokuz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre ancak yüzde 1.5 artarak 10.7 milyar dolara ulaşırken; ithalat yüzde 29.9 büyüyerek 21.2 milyar dolara çıkmıştır. Bu olumsuz gelişme karşısında ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 50.6'ya düşmüştür. Bu, 1980'den bu yana görülen en düşük orandır. Söz konusu dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 82.2 genişleyen dış ticaret açığı 10.4 milyar dolara ulaşmıştır. Böylece dış ticaret açığı daha yılın ilk dokuz aylık döneminde geçen yılki toplam açık miktarının üzerine çıkmıştır. Bu durum özellikle dünya ekonomisi durgunluk içindeyken yurtiçi talebin canlı olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca son yıllarda izlenen döviz kuru politikası ve başta imalat sanayii olmak üzere ticarete konu alanlara yapılan sabit sermaye yatırımlarının istenilen düzeyde gerçekleşmemesi de ihracatı olumsuz etkilemiştir. Gerek 1992 yılında, gerekse 1993'ün ilk dokuz aylık döneminde dış ticaret

açığında ortaya çıkan genişleme cari işlemler dengesindeki bozulmanın da temel nedenini oluşturmuştur.

Bu durumda, kur artışını hızlandırma yaklaşımı, ithalat artışının temel nedeni olan yüksek reel büyümenin devam etmesi koşullarında, dış ticaret ve cari işlemler açığının daraltılmasında ancak sınırlı bir başarı sağlayabilir.

Dış ekonomik ilişkilerde yıl içinde ortaya çıkan gelişmeler karşısında hedefler revize edilerek ihracat hedefi 15.2 milyar dolara çekilmiş, ithalat hedefi ise 28.5 milyar dolara çıkartılmıştır.

İhracat ve ithalattaki gelişmeler miktar ve fiyat bileşenlerine ayrılarak incelenirse 1992 yılında gerek ithalat, gerekse ihracatın miktar olarak arttığı ithalat fiyatlarının düştüğü, ihracat fiyatlarının ise arttığı görülmektedir.

DIŞ TİCARET ENDEKSLERİ			
(Bir önceki yılın aynı dönemine göre % değişim)			
	1991	1992	1993
	(Ocak-Ağustos)		
Miktar			
İhracat	6.7	4.6	1.2
İthalat	-3.9	1.1	40.6
Fiyat			
İhracat	-0.9	1.5	-1.7
İthalat	-3.1	-2.3	-5.7

Kaynak: DİE

DIŞ TİCARET FİYAT İNDEKSLERİ			
(1989=100)			
	İthalat	İhracat	Dış ticaret Hadleri
1989	100.0	100.0	100.0
1990	105.3	110.3	104.7
1991	102.1	109.2	107.0
1992	98.5	106.6	108.2
1993*	90.8	107.1	118.0

* Ocak-Ağustos

Kaynak: DİE

1993 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat miktar endeksi yüzde 1.2, ithalat miktar endeksi ise yüzde 40.6 artmıştır. Aynı dönemde Türkiye fiyat avantajını sürdürmüş, ihracat fiyatları yüzde 1.7 azalırken, ithalat fiyatları yüzde 5.7 azalmıştır. Böylece 1989=100 olan dış ticaret hadleri 1992 yılında 108.2'ye, 1993 yılının Ağustos sonunda da 118'e çıkmıştır.

İhracat

Ocak-Eylül dönemindeki 10,713 milyon dolarlık ihracatın 9,033 milyon dolarlık bölümünü sanayi, 1,513 milyon dolarlık bölümünü tarım ve hayvancılık, 167 milyon dolarlık bölümünü ise madencilik ürünleri ihracatı oluşturmuştur. 1992 yılının aynı dönemine göre yüzde 2 oranında büyüyen sanayi ürünleri ihracatının toplam içindeki payı yüzde 84.3'e çıkmıştır. Tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı yüzde 1.2 oranında artmış ve toplam içindeki payı yüzde 14.1 olarak gerçekleşmiştir. Madencilik ürünleri ihracatı ise yüzde 19 oranında gerilemiş ve payı yüzde 1.6'ya inmiştir.

SEKTÖRLER İTİBARIYLA İHRACAT					
(Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
Tarım	1,495	14.2	1,513	14.1	1.2
Madencilik	206	1.9	167	1.6	-19.0
Sanayi	8,854	83.9	9,033	84.3	2.0
Genel Toplam	10,555	100.0	10,713	100.0	1.5

Kaynak: DİE

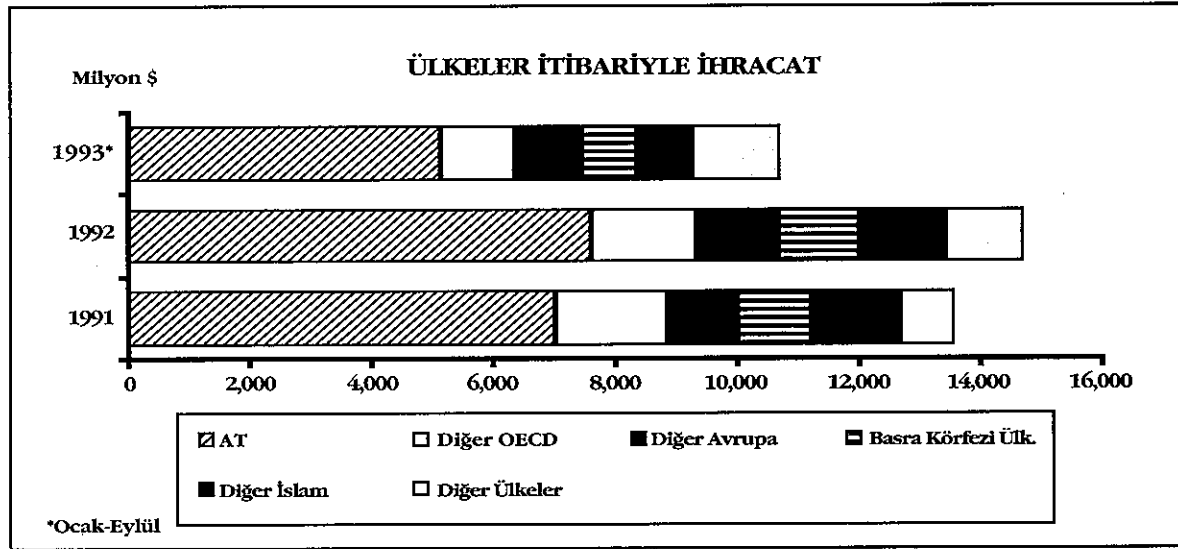
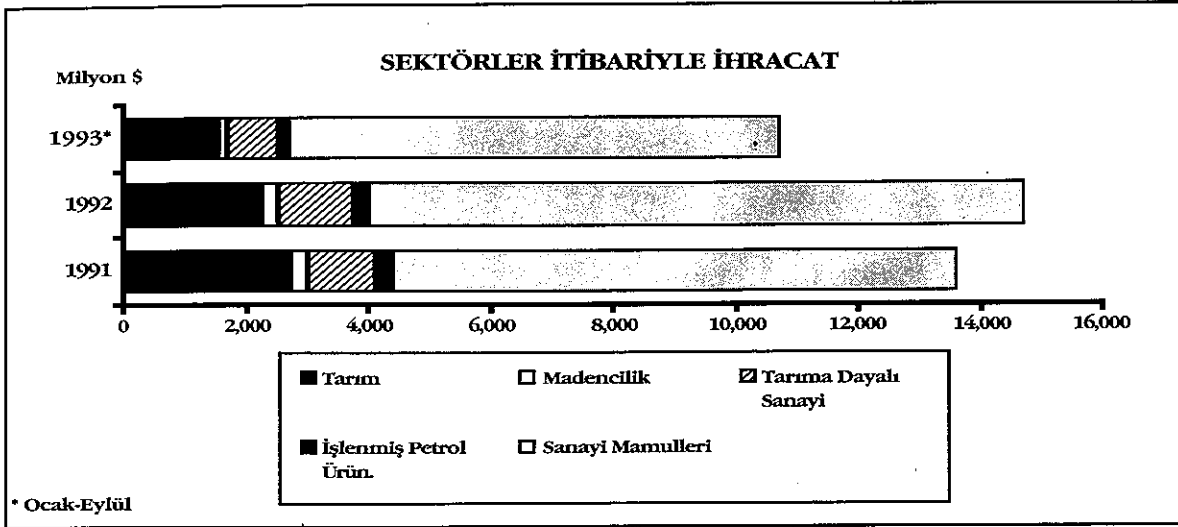
ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT					
(Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	6,718	63.7	6,349	59.3	-5.5
AT Ülkeleri	5,490	52.0	5,123	47.8	-6.7
Diğer OECD	1,228	11.6	1,226	11.4	-0.2
Diğ. Avr. Ülkeleri	910	8.6	1,111	10.4	22.2
İslam Ülkeleri	2,024	19.2	1,801	16.8	-11.0
Diğer Ülkeler	903	8.6	1,452	13.6	60.8
Toplam	10,554	100.0	10,713	100.0	1.5

Kaynak: DİE

1993 yılının ilk dokuz ayında Türkiye geleneksel ihraç pazarlarının tümünde gerilerken, Doğu Avrupa ve Diğer Dünya Ülkeleri gibi yeni pazarlarda daha başarılı olmuştur. AT ülkelerine yapılan ihracatın

İHRACAT										
	(Milyon \$)			% Değişim		Kümülatif			% Değişim	
	1991	1992	1993	92/91	93/92	1991	1992	1993	92/91	93/92
Ocak	1,068	1,223	1,274	14.5	4.2	1,068	1,223	1,274	14.5	4.2
Şubat	1,041	1,081	1,168	3.8	8.0	2,109	2,304	2,442	9.2	6.0
Mart	1,269	1,247	1,231	-1.7	-1.3	3,378	3,551	3,673	5.1	3.4
Nisan	884	1,057	1,258	19.6	19.0	4,262	4,608	4,931	8.1	7.0
Mayıs	1,059	1,247	1,338	17.8	7.3	5,321	5,855	6,269	10.0	7.1
Haziran	963	998	881	3.6	-11.7	6,284	6,853	7,150	9.1	4.3
Temmuz	989	1,216	1,182	23.0	-2.8	7,273	8,069	8,332	10.9	3.3
Ağustos	1,068	1,207	1,122	13.0	-7.0	8,341	9,276	9,454	11.2	1.9
Eylül	1,151	1,279	1,259	11.1	-1.6	9,492	10,555	10,713	10.5	1.5

Kaynak: DİE

toplam içindeki payı yüzde 52'den yüzde 47.8'e gerilemiş, Diğer OECD ülkelerinin payı ise yüzde 11.4'e düşmüştür. Böylece OECD ülkelerinin payı yüzde 59.3 olarak gerçekleşmiştir.

Ocak-Eylül döneminde Diğer Avrupa ülkelerine yapılan ihracat artış eğilimini korumuş ve yüzde 22.2 oranında artarak, toplam ihracat içindeki payını yüzde 10.4'e çıkarmıştır. Öte yandan, İslam ülkelerine yapılan ihracat yüzde 11 gerilemiş ve bu ülkelerin payı yüzde 16.8'e inmiştir.

İthalat

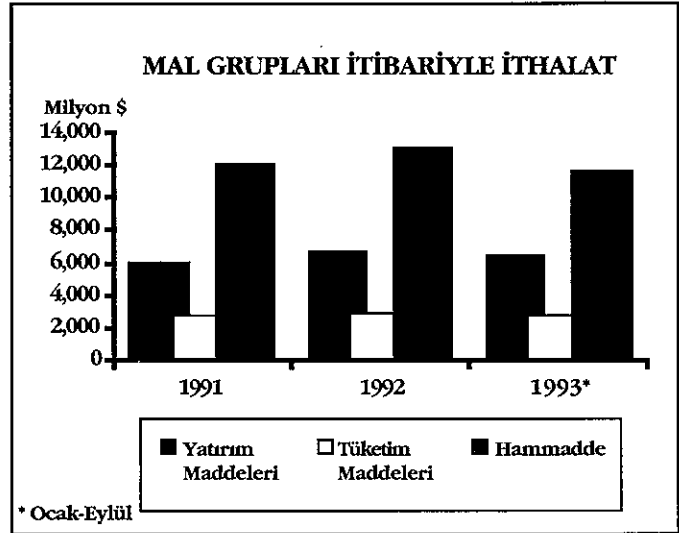
1993 yılı Eylül ayı sonu itibariyle ithalat 21,152 milyon dolara ulaşmıştır. Bu değer geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 29.9'luk bir artışı ifade etmektedir. İthalatın mal gruplarına göre dağılımına bakıldığında tüm mal grupları için ithalatın arttığı, ancak en yüksek artışın yüzde 40 ile tüketim mallarında gerçekleştiği görülmektedir. Dokuz aylık ithalatın 11,709 milyon dolarlık bölümü (yüzde 55.4) hammaddelerden (ham petrol dahil), 6,564.8 milyon dolarlık bölümü (yüzde

İTHALAT										
	(Milyon \$)			% Değişim		Kümülatif			% Değişim	
	1991	1992	1993	92/91	93/92	1991	1992	1993	92/91	93/92
Ocak	1,676	1,637	1,793	-2.3	9.5	1,676	1,637	1,793	-2.3	9.5
Şubat	1,419	1,553	2,004	9.4	29.0	3,095	3,190	3,797	3.1	19.0
Mart	1,821	1,752	2,111	-3.8	20.5	4,916	4,942	5,908	0.5	19.5
Nisan	1,308	1,743	2,879	33.3	65.2	6,224	6,685	8,787	7.4	31.4
Mayıs	1,814	1,838	2,525	1.3	37.4	8,038	8,523	11,312	6.0	32.7
Haziran	1,624	1,904	2,374	17.2	24.7	9,662	10,427	13,686	7.9	31.3
Temmuz	1,761	2,036	2,469	15.6	21.3	11,423	12,463	16,155	9.1	29.6
Ağustos	1,738	1,867	2,597	7.4	39.1	13,161	14,330	18,752	8.9	30.9
Eylül	1,745	1,953	2,400	11.9	22.9	15,017	16,283	21,152	8.4	29.9

Kaynak: DİE

MAL GRUPLARINA GÖRE İTHALAT (Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
Yatırım Mad.	4,773	29.3	6,565	31.0	37.5
Tüketim Mad.	2,056	12.6	2,878	13.6	40.0
Hammaddeler	9,454	58.1	11,709	55.4	23.9
Ham Petrol	1,930	11.9	1,907	9.0	-1.2
Diğ. Hammad.	7,525	46.2	9,802	46.3	30.3
Genel Toplam	16,284	100.0	21,152	100.0	29.9

Kaynak: DİE

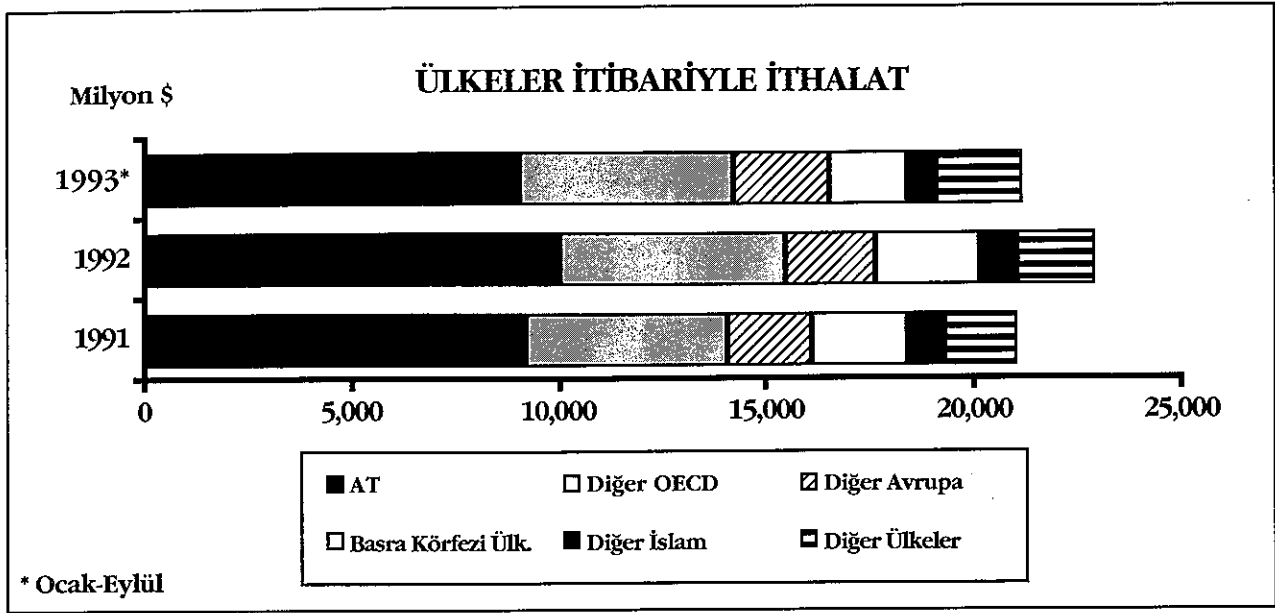

31) yatırım maddelerinden ve 2,878.3 milyon dolarlık bölümü ise (yüzde 13.6) tüketim maddelerinden oluşmaktadır.

İthalatın ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde 1993 yılının Ocak-Eylül döneminde geleneksel olarak ticari ilişkilerimizin çok güçlü olmadığı ülkelerden yapılan ithalatın daha hızlı arttığı dikkati çekmektedir. AT ülkelerinden yapılan ithalat yüzde 26.7 oranında artarak toplam içindeki payı yüzde 42.9 olarak gerçekleşmiş, Diğer OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı aynı kalmış ve OECD ülkelerinin toplam ithalat içindeki payı yüzde 67.2'ye gerilemiştir.

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İTHALAT (Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
OECD Ülk.	11,149	68.5	14,220	67.2	27.6
AT Ülkeleri	7,164	44.0	9,080	42.9	26.7
Diğer OECD	3,985	24.5	5,140	24.3	29.0
Diğer Avr. Ülk.	1,447	8.9	2,263	10.7	56.4
İslam Ülkeleri	2,412	14.8	2,611	12.3	8.3
Diğer Ülkeler	1,276	7.8	2,058	9.7	61.3
Toplam	16,284	100.0	21,152	100.0	29.9

Kaynak: DİE

İslam ülkelerinden yapılan ithalat, söz konusu dönemde, nispeten düşük bir hızla (yüzde 8.3) artmış ve bu ülke grubunun toplam ithalat içindeki payı yüzde 12.3'e düşmüştür.

1993 Ocak-Eylül döneminde Diğer Avrupa Ülkeleri'nden yapılan ithalat yüzde 56.4 artarak 2.3 milyar dolara ulaşmış, Diğer Ülkeler'den yapılan ithalat ise yüzde 61.3 artarak 2.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin dış ticaretinde ağırlık özel sektördedir. Ocak- Temmuz döneminde 24.5 milyar dolarlık dış ticaretin yüzde 86.1'lik bölümü özel sektör, yüzde 13.9'luk bölümü ise kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Aynı dönemde, 7,823 milyon dolarlık dış ticaret açığının 2,294 milyon dolarlık kısmı kamu sektörünün açığından kaynaklanmaktadır. 1990 yılından beri dış ticaret açığı vermeye başlayan özel sektörün açığı ise ciddi bir artış göstererek 5,529 milyon doları bulmuştur.

1993 yılının Ocak-Temmuz dönemi 1992 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında

özel sektör ihracatının yüzde 6.5, ithalatının ise yüzde 46 arttığı görülmektedir. Buna karşılık kamu kesiminde ihracat geçen yıla göre yüzde 27.8, ithalat ise yüzde 14.9 oranında azalmıştır.

DIŞ TİCARETİN SEKTÖREL DAĞILIMI			
(Ocak-Temmuz, Milyon \$)			
	1992	1993	% Değişim
A. İthalat			
1. Kamu	3,349	2,849	-14.9
Tüketim Malları	239	428	79.6
Yatırım Malları	937	560	-40.2
Hammaddeler	2,173	1,861	-14.4
2. Özel	9,116	13,307	46.0
Tüketim Malları	1,268	1,738	37.0
Yatırım Malları	2,904	4,278	47.3
Hammaddeler	4,944	7,291	47.5
3. Toplam	12,466	16,156	29.6
Tüketim Malları	1,507	2,166	43.8
Yatırım Malları	3,842	4,838	25.9
Hammaddeler	7,117	9,151	28.6
B. İhracat	8,069	8,333	3.3
1. Kamu	769	555	-27.8
2. Özel	7,300	7,778	6.5
C. Dış Tic. Deng.	-4,397	-7,823	77.9
1. Kamu	-2,580	-2,294	-11.1
2. Özel	-1,816	-5,529	204.4

Kaynak: DİE

1993 yılının ilk yedi ayında ihracatın yüzde 93.4'ü özel sektör, yüzde 6.6'sı kamu sektörü tarafından yapılmıştır. Aynı dönemde; toplam ithalatın içinde özel sektörün payı yüzde 82.4, kamu sektörünün payı ise yüzde 17.6 olarak gerçekleşmiştir.

İthalatın madde grupları bazında özel ve kamu dağılımı incelendiğinde özel sektör ithalatının tüm mal grupları için hızla arttığı, özellikle yatırım malı ve hammadde ithalatının sırasıyla yüzde 47.3 ve yüzde 47.5 büyüdüğü görülmektedir. Kamu sektöründe ise tüketim malları ithalatı yüzde 79.6 artarken, yatırım malları ithalatı yüzde 40.2, hammadde ithalatı ise yüzde 14.4 azalmıştır.

3. GÖRÜNMEYEN İŞLEMLER

Körfez Krizi'nin olumsuz etkilerinden kurtulan turizm sektörü 1992 yılında 3,639 milyon dolarlık gelir sağlamıştır. Turizmdeki olumlu gelişme 1993'te de devam etmiş ve yılın ilk sekiz aylık döneminde turizm gelirleri 1992 Ocak-Ağustos dönemine göre yüzde 5.4 artarak 2,581 milyon dolara çıkmıştır. DPT tahminlerine göre, yıl sonuna kadar bu rakamın

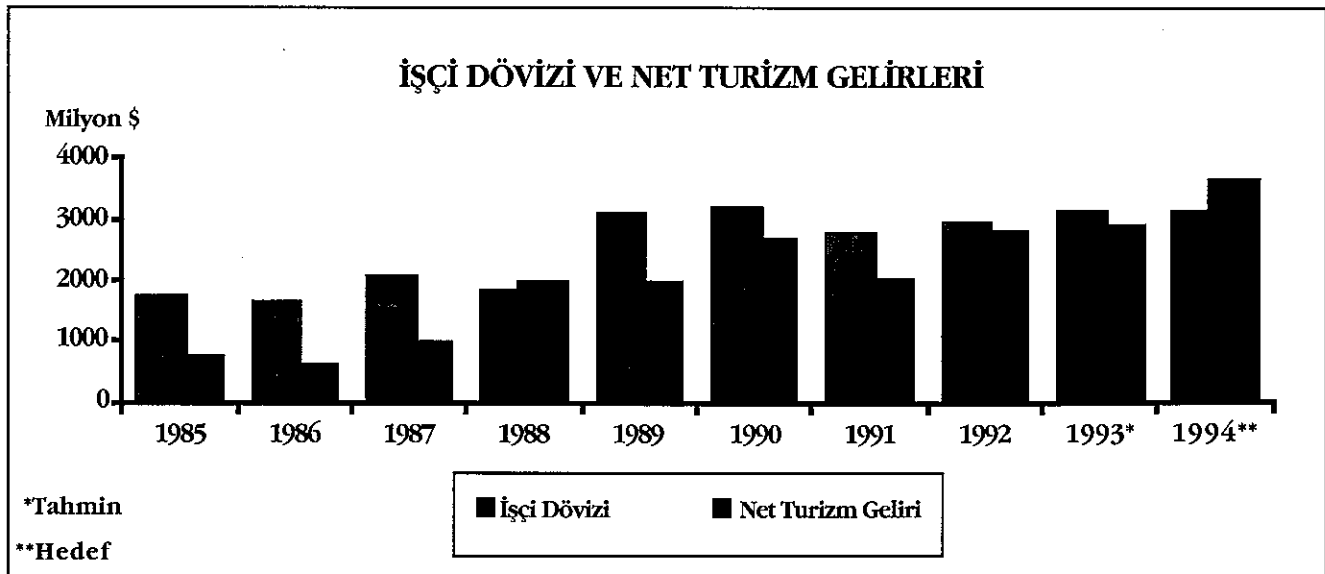
TURİZM GELİR VE GİDERİ						
(Milyon \$)						
	1990	1991	1992	Ocak-Ağustos		
				1992	1993	% Değişim
Gelir	3,315	2,654	3,639	2,449	2,581	5.4
Gider	520	592	776	599	659	10.0
Fark	2,795	2,062	2,863	1,850	1,922	3.9

Kaynak: DPT

geçen yıla oranla yüzde 7.2 artış göstererek 3.9 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 1994 programında ise turizm gelirleri 4.7 milyar dolar olarak hedeflenmiştir.

1993 yılının ilk dokuz ayında Türkiye'ye gelen yabancıların sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 9.9 azalarak 5.1 milyon kişiye inmiştir. Ülkemizi ziyaret eden yabancı turistler arasında ilk sırayı yine Almanlar almıştır. 1993 Eylül sonu itibariyle OECD ülkelerinden 2.9 milyon, Doğu Avrupa ülkelerinden 1.7 milyon turist gelmiştir.

1992 yılında 3 milyar dolar olan işçi dövizleri 1993 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9.8 artarak 2 milyar dolara ulaşmıştır. Sene sonunda bu rakamın 3.2 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

ÖDEMELER DENGESİ				
(Milyon \$)				
	1990	1991	1992	1993 (*)
A. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-2,624	257	-943	-4,304
1. Dış Ticaret Dengesi	-9,554	-7,341	-8,191	-9,460
a. İhracat (FOB)	13,026	13,666	14,891	9,641
İhracat (FOB)	12,960	13,592	14,715	9,454
Transit Ticaret	66	74	176	187
b. İthalat	-22,580	-21,007	-23,082	-19,101
İthalat (CIF)	-22,302	-21,047	-22,872	-18,752
Altın İthalatı	-1,532	-1,161	-1,430	-1,317
Transit Ticaret	-45	-64	-151	-158
Navlun-Sigorta	1,299	1,265	1,371	1,126
2. Görünmeyenler Dengesi	2,437	2,499	3,189	2,679
a. Görünmeyen Gelirler	8,933	9,315	10,451	7,772
Turizm	3,225	2,654	3,639	2,581
Diğer	5,708	6,661	6,812	5,191
b. Görünmeyen Harcamalar	-6,496	-6,816	-7,262	-5,093
Turizm	-520	-592	-776	-659
Dış Borç Faizi	-3,264	-3,430	-3,217	-2,280
Diğer	-2,712	-2,794	-3,269	-2,154
3. Karşılıksız Transferler	4,493	5,099	4,059	2,477
a. Özel Gelirler	3,374	2,879	3,147	2,055
İşçi Dövizleri	3,246	2,819	3,008	1,997
Bedelsiz İthalat	128	60	139	58
Göçmen Transferleri	0	0	0	0
b. Özel Giderler	-25	-25	0	0
c. Resmi Transfer	1,144	2,245	912	422
B. SERMAYE HAREKETLERİ	4,037	-2,397	3,648	6,666
1. Özel Yabancı Sermaye	700	783	779	371
2. Portföy Yatırımları	547	648	2,411	2,107
3. Uzun Vadeli Sermaye	-210	-808	-938	1,167
Kredi Kullanımı	3,679	3,784	3,523	3,305
Dresdner	49	-497	410	644
Dış Borç Anapara	-3,938	-4,095	-4,871	-2,782
4. Kısa Vadeli Sermaye	3,000	-3,020	1,396	3,021
Varlıklar	-409	-2,563	-2,438	-104
Yükümlülükler	3,409	-457	3,834	3,125
C. NET HATA VE NOKSAN	-468	940	-1,221	-1,423
D. ÖDEMELER DENGESİ FİNANSMANI	0	0	0	0
E. KARŞILIK KALEMLERİ	364	170	0	0
F. REZERV HAREKETLERİ	-1,308	1,029	-1,484	-939
IMF	-53	0	0	0
Resmi Rezervler	-1,255	1,029	-1,484	-939

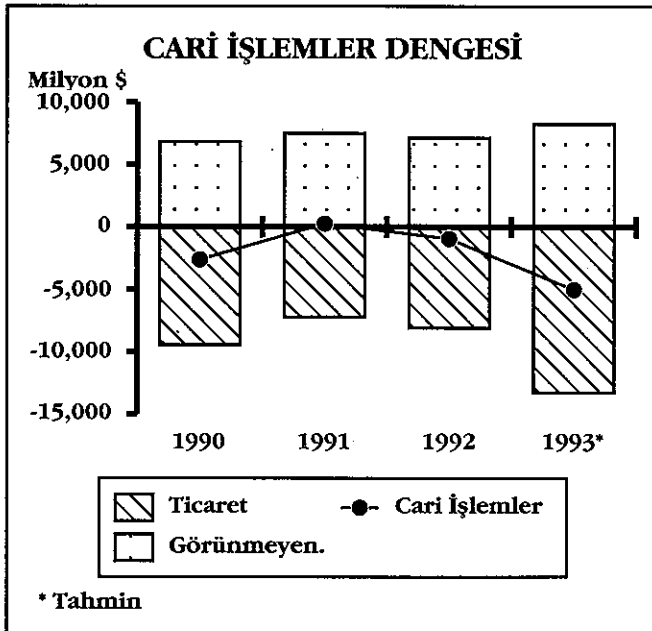
(*) Ocak-Ağustos

Kaynak: TC Merkez Bankası

4. ÖDEMELER DENGESİ

1991 yılında 258 milyon dolar fazla veren cari işlemler dengesinin, 1992 yılında 945 milyon dolar fazla vermesi planlanırken ihracatın hedeflenen düzeyde artmaması sonucu büyüyen dış ticaret açığının etkisiyle 943 milyon dolar açık vermiştir.

1992'nin üçüncü ayından başlayarak hızla negatife dönen cari işlemler dengesindeki bozulma 1993 yılında da artarak devam etmiştir. Yurtiçi talepteki canlılık ve izlenen döviz kuru politikası ithalatı rekor düzeyde arttırırken, ihracatın duraklamasına yol açmış bunun sonucunda dış ticaret açığı hızla genişlemiştir. Başta ihracatta navlun ve sigorta gelirlerindeki artış olmak üzere görünmeyen gelirlerdeki artış dış ticaret açığını dengelemeye yetmemiştir. Böylece Ocak-Ağustos döneminde döviz gelirleri ancak yüzde 7.9 artarak 19,890 milyon dolara, döviz giderleri ise yüzde 25 artarak 24,194 milyon dolara çıkmıştır. 1993 Ağustos sonunda 4.3 milyar dolara ulaşan cari açığın DPT tahminlerine göre 1993 sonunda 5 milyar dolara çıkması beklenmektedir

5. YABANCI SERMAYE

1993 yılında olumsuz sinyal veren dış ekonomik göstergelerden birisi de yabancı sermaye yatırımlarındaki azalmadır. Ülkeye girmesine izin verilen yabancı sermaye miktarı 1992'de azalma eğilimine girmiş, bu eğilim 1993'te devam etmiştir. 1992 yılının Ocak-Eylül döneminde 1,316.6 milyon dolar olan yabancı sermaye izinleri 1993 yılının aynı döneminde yüzde 13 azalarak 1,150.3 milyon dolara gerilemiştir. Böylece, ülkeye gelen yabancı sermaye tutarı 1993 Eylül sonu itibariyle kümülatif olarak 11.3 milyar dolara ulaşmıştır.

1993 yılının Ocak-Eylül döneminde en fazla yabancı sermaye izni 186.1 milyon dolarla ABD'li yatırımcılara verilmiştir. Bu dönemde ABD kökenli yatırımları, sırasıyla 162.2 milyon dolarla Hollanda, 151.9 milyon dolarla Fransa, 105.6 milyon dolarla Japonya ve 92.3 milyon dolarla Almanya izlemiştir.

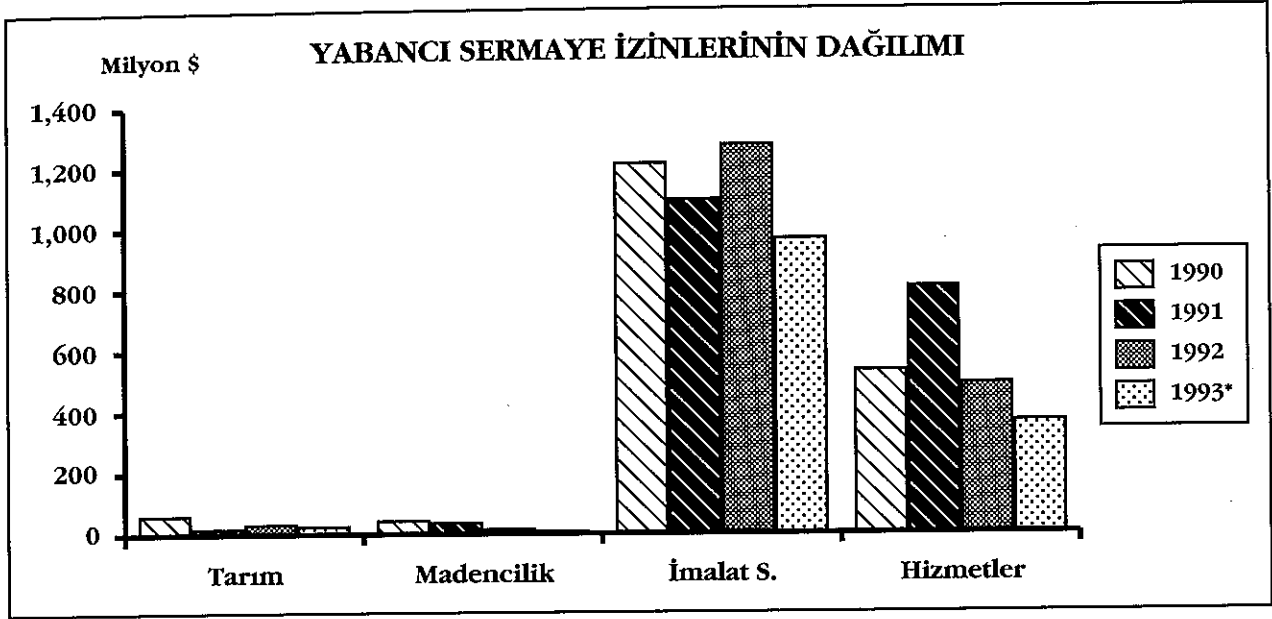
6224 ve 1567 SAYILI KANUNLARA İLİŞKİN 86/10353 SAYILI KARARA GÖRE TÜRKİYE'YE GİRMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE

	Firma Sayısı	İzin Verilen (Milyon \$)	Kümülatif (Milyon \$)
1979 Öncesi			234.9
1979	91	-6.4	228.5
1980	100	97.0	325.5
1981	338	337.5	663.0
1982	167	167.0	830.0
1983	103	102.7	932.7
1984	271	271.4	1,204.1
1985	235	234.5	1,438.6
1986	364	364.0	1,802.6
1987	537	655.5	2,458.1
1988	825	821.5	3,279.6
1989	990	1,512.0	4,791.6
1990	944	1,861.0	6,652.6
1991	940	1,967.0	8,619.6
1992	1,081	1,820.0	10,439.6
1993 (*)	807	1,150.0	11,264.6

(*) Eylül sonu itibariyle

Kaynak: DPT

Önceki yıllarda olduğu gibi 1993 Eylül döneminde de yabancı sermaye yatırımları imalat sanayiinde yoğunlaşmış, özellikle gıda, taşıt, elektronik sanayileri en çok yatırım yapılan sektörler olmuştur. Hizmetler sektöründe ise bankacılık ve ticaret, yabancı sermaye yatırımlarının en yoğun olduğu sektörler olarak öne çıkmıştır.

Yabancı sermaye yatırımları içinde yeni yatırımların payı da 1993 yılının Ocak-Eylül döneminde düşük kalmıştır. Bu dönemde gerçekleşen yatırımların ancak yüzde 13.3'ü yeni yatırımlara giderken yüzde 55.5'i sermaye artırımına, yüzde 22.9'u portföy yatırımına ve yüzde 8.3'ü ise tevsii yatırımına ayrılmıştır.

1993 yılı içinde gerçekleşen yatırımlarla Eylül ayı sonu itibariyle, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmaların sayısı 2,490'a, mevcut yabancı sermaye miktarı ise 16,377 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu tutar yabancı sermayeli şirketlerin toplam sermayelilerin yüzde 50.6'sını oluşturmaktadır.

6. DIŞ BORÇLAR

1988 yılsonu itibariyle Türkiye'nin toplam dış borçları 40.7 milyar dolar, orta ve uzun vadeli borçların tutarı 34.3 milyar dolar (yüzde 84.2), kısa vadeli borçların tutarı ise 6.4 milyar dolar (yüzde 15.8) düzeyindeydi. Son yıllarda izlenen yoğun dış borçlanma politikası sonucu 1992 sonu itibariyle toplam dış borç 54.7 milyar dolara ulaşırken kısa vadeli dış borçların payı ise yüzde 22.8'e yükselerek 12,660 milyon dolar olmuştur. Dış borçlardaki artış 1993'ün ilk altı ayında da devam etmiş, 1.8 milyar kısa vadeli borçlar olmak üzere borç stoku 3.8 milyar dolar artmıştır.

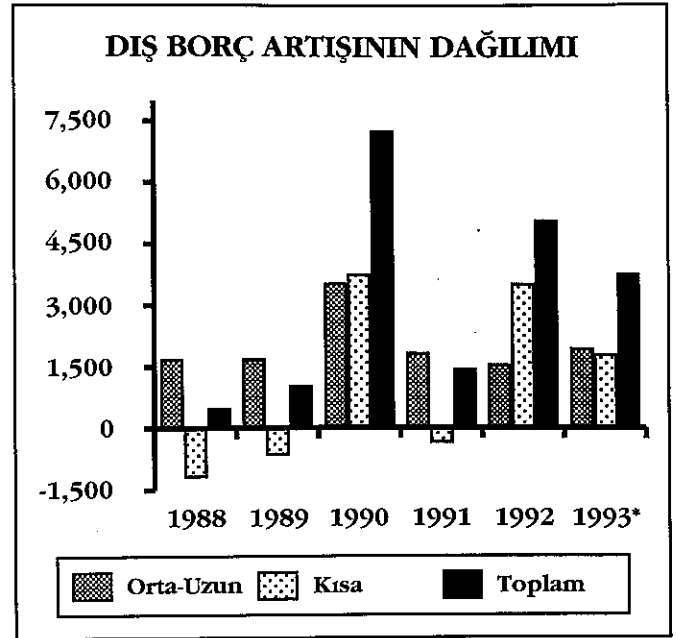
Yoğun dış borçlanma politikası ile birlikte dış borç göstergeleri yeniden bozulma göstermiştir. Dış borç GSMH oranı 1992 sonunda 49.1'e, 1993 Haziran sonu itibariyle de 49.7'ye yükselmiştir. Her iki yılda da GSMH'nin hızlı büyümesi bu oranın daha da ciddi düzeylere ulaşmasını engellemiştir. 1992 sonunda 373.3'e yükselen ihracatın dış borç servisine oranının, ihracatın durakladığı 1993 yılında ciddi biçimde bozulması beklenmektedir. Kısa vadeli

borçlanmanın artması ile birlikte toplam borçlar içinde kısa vadelielerin payı 1993 Haziran sonu itibariyle yüzde 24.4'e yükselmiş ve ortalama vade 1992 sonunda 14 yıla, 1993'ün ilk yarısında ise 13.4'e yıla inmiştir.

DIŞ BORÇ SERVİSİ (Milyon \$)			
	1991	1992	1993*
Kredi Kullanımı (1)	5,622	7,123	3,007
Toplam Dış Borç Servisi(2)	7,525	8,088	3,889
Anapara	4,095	4,871	2,173
Faiz	3,430	3,217	1,716
Transferler (1)-(2)	-1,903	-965	-882

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

DIŞ BORÇLARIN DAĞILIMI (BORÇLULARA GÖRE) (Milyon \$)					
	1988		1993 (*)		% Değişim
	Tutar	% Pay	Tutar	% Pay	
Orta-Uzun Vade	34,305	84.2	44,896	75.6	30.9
Konsolide Bütçe	20,746	50.9	27,463	46.2	32.4
Diğer Kamu Sektörü	12,034	29.6	14,044	23.7	16.7
Özel Sektör	1,525	3.7	3,389	5.7	122.2
Kısa Vade	6,417	15.8	14,485	24.4	125.7
Merkez Bankası	1,830	4.5	633	1.1	-65.4
Ticari Bankalar	2,767	6.8	8,097	13.6	192.6
Diğer Sektörler	1,820	4.5	5,755	9.7	216.2
Toplam	40,722	100.0	59,381	100.0	45.8

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

DIŞ BORÇ GÖSTERGELERİ						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993*
Toplam Dış Borç/GSMH	57.5	52.0	44.5	46.5	49.1	49.7
Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç	15.8	13.8	19.4	18.1	22.8	24.4
Toplam Dış Borç/İhracat	341.4	354.4	376.4	369.3	373.3	-
Dış Borç Servisi/İhracat	60.0	60.9	55.7	55.0	54.3	53.4
Kur Farkı/Toplam Dış Borç	-5.5	-0.7	6.4	0.3	-2.5	1.0
Ortalama Spread (LIBOR)	0.9	1.2	0.9	1.0	1.6	1.5
Ortalama Vade (yıl)	15.3	15.0	15.1	14.6	14.0	13.4

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

7. ULUSLARARASI REZERVLER

Türkiye'nin uluslararası rezervleri Ekim sonu itibariyle 18,276 milyon dolara ulaşmıştır. Bu tutar şimdiye kadarki en yüksek seviyeyi ifade etmektedir.

Uluslararası rezervlerde, 1992'nin Mayıs ayında başlayan artma eğilimi genelde 1993 yılının ilk on aylık döneminde de devam etmiştir. 1992 yılında yüzde 24.5 artış gösteren uluslararası rezervler 1993 yılı Ocak-Ekim döneminde ise yüzde 19.8 artmıştır. Bu dönemde Merkez Bankası rezervleri yüzde 9.5 ve ticari bankaların rezervleri yüzde 31.5 oranında artarken, altın rezervlerinde ise binde altılık bir azalma görülmüştür.

1993 yılında rezervlerdeki artışa karşın ithalatın yüksek seyretmesi nedeniyle rezervlerin ithalatı karşılama oranı bir miktar düşmüştür.

tür. Ekim sonu itibariyle Türkiye 7.8 aylık ithalatı karşılayabilecek rezervlere sahiptir.

1992'de olduğu gibi 1993'de de rezervlerdeki artışta dış borçlanma önemli rol oynamıştır.

ULUSLARARASI REZERVLER			
	Yıl Sonu Uluslararası Rezervler ⁽¹⁾	Aylık Ortalama İthalat ⁽²⁾	Rezerv / İthalat (1)/(2)
1985	3,655	945	3.9
1986	4,424	925	4.8
1987	5,494	1,182	4.6
1988	6,596	1,195	5.5
1989	9,313	1,316	7.1
1990	11,411	1,859	6.1
1991	12,253	1,753	7.0
1992	15,254	1,907	6.3
1993*	17,953	2,344	7.7

* Ekim sonu itibariyle

Kaynak:DPT

ULUSLARARASI REZERVLER					
(Milyon \$)					
	DÖVİZ			Altın	Toplam Rezerv
	Merkez Bankası	Ticari Bankalar	Toplam		
1990	5,972	3,971	9,943	1,468	11,411
1991	4,918	5,842	10,760	1,493	12,253
1992	6,116	7,644	13,760	1,494	15,254
1993					
Ocak	6,380	7,501	13,881	1,494	15,375
Şubat	7,136	7,139	14,275	1,494	15,769
Mart	7,097	6,216	13,313	1,491	14,804
Nisan	6,772	8,088	14,860	1,491	16,351
Mayıs	7,054	8,398	15,452	1,480	16,932
Haziran	6,804	6,911	13,715	1,480	15,195
Temmuz	7,051	8,501	15,552	1,480	17,032
Ağustos	7,053	9,421	16,474	1,480	17,954
Eylül	6,913	9,770	16,683	1,491	18,174
Ekim	6,853	9,935	16,788	1,488	18,276
(%) Değişim					
92/91	24.4	30.8	27.9	0.1	24.5
10 aylık	12.1	30.0	22.0	-0.4	19.8

Kaynak:DPT

8. DÖVİZ KURLARI

1993 Kasım başı itibariyle TL, Japon Yeni karşısında yüzde 73.4 oranında değer kaybetmiştir. TL, ABD Doları karşısında yüzde 51.56, Fransız Frankı karşısında yüzde 42.04, Belçika

Frankı karşısında yüzde 37.64, Alman Markı karşısında yüzde 45.78, İngiliz Sterlini karşısında yüzde 48.1, İsviçre Frankı karşısında ise yüzde 49.31 oranında değer kaybetmiştir.

DÖVİZ SATIŞ KURLARI						
	31/12/1991	31/9/1992	% Değişim	31/12/1992	2/11/1993	% Değişim
ABD Doları	5,085.00	7,887.00	55.10	8,573.00	12,993.00	51.56
Alman Markı	3,346.50	5,118.11	52.94	5,313.29	7,745.45	45.78
İngiliz Sterlini	9,501.32	12,352.62	30.01	12,983.81	19,229.64	48.10
Fransız Frangı	980.24	1,508.03	53.84	1,559.58	2,215.16	42.04
İsviçre Frangı	3,755.54	5,736.83	52.76	5,873.93	8,770.17	49.31
Belçika Frangı	162.46	248.61	53.03	258.85	356.29	37.64
Japon Yeni	40.42	64.09	58.56	68.83	119.35	73.40

Kaynak: Anka Ekonomik Bülten

BÖLÜM III

**KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER,
SERMAYE PİYASASI**

KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER, SERMAYE PİYASASI

1. KAMU MALİYESİ

1993 Yılı Konsolide Bütçe Uygulaması

Harcama tahmini 397.7 trilyon TL, gelir hedefi ise 344.4 trilyon TL olarak belirlenen ve 53.3 trilyon liralık bir açıkla bağlanması tahmin edilen 1993 yılı konsolide bütçesi, başlangıç ödenekleri itibariyle harcamalarda yüzde 91.3, gelirlerde ise yüzde 95.8 oranında bir artış öngörmüştür. Yıl içinde revize edilen bütçe tahminlerine göre özellikle personel, faiz, vergi iadeleri ve KİT'lere transfer ödemelerinde, bütçede öngörülenin üzerinde bir gerçekleşme

olması nedeniyle harcamaların yıl sonunda 482.2 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir.

Bunun yanında, 344.4 trilyon TL olarak programlanan Konsolide Bütçe gelirlerinin de 360.2 trilyon TL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

1993 yılında kamu kesimi açıklarının daraltılması politikası çerçevesinde Konsolide Bütçe açığının GSMH içindeki payının yüzde 4.3'e indirilmesi hedeflenmiştir. Ancak gerçekleştirmeler bu hedefin önemli ölçüde gerisinde kalınacağını göstermektedir. 1993 Konsolide Bütçe açığının 122 trilyon TL civarında gerçekleşeceği ve açığın GSMH'ya oranının yüzde 9.2 olacağı beklenmektedir.

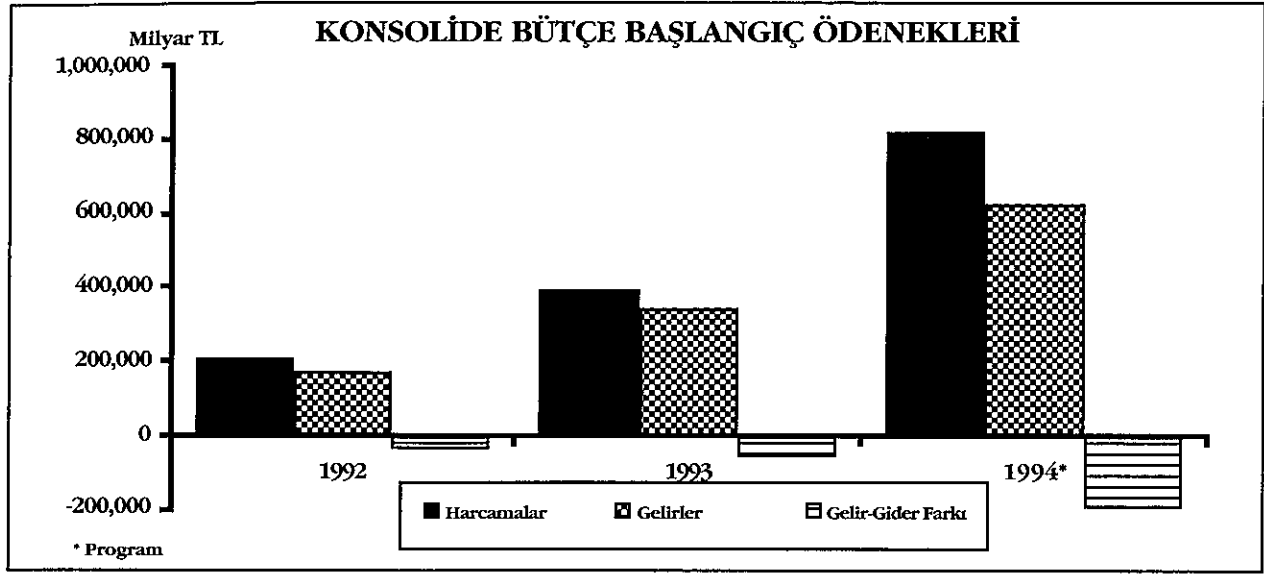
KONSOLİDE BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEKLERİ ve GELİR TAHMİNLERİ					
(Cari Fiyatlarla)					
	Milyar TL			% Değişim	
	1992*	1993*	1994**	1993	1994
Harcamalar	207,867	397,710	819,000	91.3	105.9
Cari	100,321	180,000	333,500	79.4	85.3
Personel	80,000	145,000	265,000	81.3	82.8
Diğer Cari	20,321	35,000	68,500	72.2	95.7
Yatırım	26,890	47,000	86,000	74.8	83.0
Transfer	80,656	170,710	399,500	111.7	134.0
Gelirler	175,880	344,400	627,000	95.8	82.1
Genel Bütçe	174,880	342,400	624,000	95.8	82.2
Vergi	139,750	343,600	473,000	145.9	37.7
Vergi Dışı Nor. Gel.	16,200	26,100	57,500	61.1	120.3
Özel Gel. ve Fon	18,930	72,700	93,500	284.0	28.6
Katma Bütçe	1,000	2,000	3,000	100.0	50.0
Gelir-Gider Farkı	31,987	53,310	192,000	66.7	260.2

*Kesintili Bütçe

** Program

Kaynak:DPT

1993 KONSOLİDE BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI (Ocak-Ekim, Milyar TL)			
	1992	1993	% Değişim
Gelirler	137,094	268,286	95.7
Vergi Gelirleri	108,674	199,538	83.6
Vergi Dışı Nor. Gelirler	4,960	13,675	175.7
Özel Gelir ve Fonlar	20,331	48,946	140.7
Harcamalar	169,400	336,244	98.5
Personel	75,653	134,318	77.5
Diğer Cari	10,846	18,430	69.9
Yatırım	20,130	38,741	92.5
Transferler	62,771	144,755	130.6
Bütçe Açığı	-32,306	-67,958	110.4

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı

Ekim sonu itibariyle 1993 yılı Konsolide Bütçe uygulama sonuçlarına göre harcamalar yüzde 98.5 oranında artarken, gelirlerdeki artış yüzde 95.7 olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri yüzde 83.6, vergi dışı normal gelirler ise yüzde 175.7 oranında artmıştır.

1993 yılının Ocak-Ekim döneminde personel harcamaları yüzde 77.5, diğer cari harcamalar ise yüzde 69.9 oranında artmıştır.

Bütçe gelir-gider farkı ise, 1992 yılının aynı dönemine göre yüzde 110.4 oranında artarak

1993 yılının ilk 10 ayında 68.0 trilyon liraya ulaşmıştır.

Yılın ilk 10 ayında vergi gelirlerinin Konsolide Bütçe gelirleri içindeki payı 1992'deki yüzde 79.3 düzeyinden, 1993'de yüzde 74.3'e gerilemiştir. Vergi Dışı Normal Gelirlerin payı ise yüzde 3.6 iken 1993'de yüzde 5.1'e yükselmiştir.

Yıllar itibariyle kurumlar vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı giderek azalmaktadır. 1988 yılında bu oran 14.9

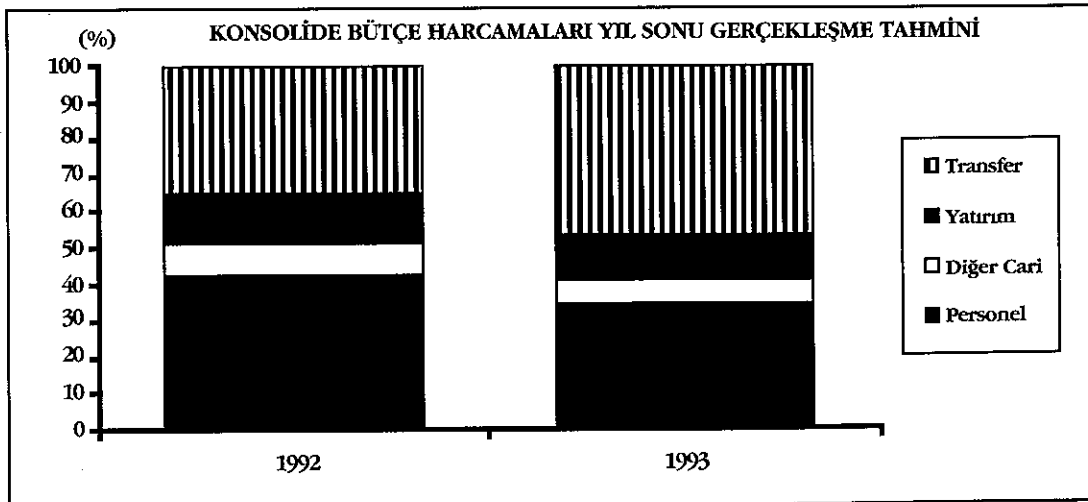
KONSOLİDE BÜTÇE DENGESİ YIL SONU GERÇEKLEŞME TAHMİNİ

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

				% Dağılım		GSMH Payı (%)	
	1992	1993*	% Artış	1992	1993	1992	1993
Harcamalar	221,658	482,200	117.5	100.0	100.0	28.4	39.3
Cari	114,221	204,726	79.2	51.5	42.5	14.7	16.7
Personel	94,076	167,000	77.5	42.4	34.6	12.1	13.6
Diğer Cari	20,145	37,726	87.3	9.1	7.8	2.6	3.1
Yatırım	29,239	54,000	84.7	13.2	11.2	3.8	4.4
Transfer	78,198	233,474	198.6	35.3	48.4	10.0	19.0
Gelirler	174,224	360,200	106.7	100.0	100.0	22.4	29.3
Genel Bütçe	172,844	358,200	107.2	99.2	99.4	22.2	29.2
Vergi	141,602	265,200	87.3	81.3	73.6	18.2	21.6
Vergi Dışı Normal Gel.	7,649	26,500	246.5	4.4	7.4	1.0	2.2
Özel Gelir ve Fonlar	23,593	66,500	181.9	13.5	18.5	3.0	5.4
Katma Bütçe	1,380	2,000	44.9	0.8	0.6	0.2	0.2
Gelir-Gider Farkı	-47,434	-122,000	157.2			-6.1	-9.2
Emanet ve Avanslarda Net Değişme	-12,005	0					
Nakit Açığı	-59,439	-122,000	105.3			-7.6	-9.2
Borç İdaresi							
Borç Ödemesi	87,869	207,322	135.9	100.0	100.0	11.3	16.9
Dış Borç Ödemesi	15,680	23,719	51.3	17.8	11.4	2.0	1.9
İç Borç Ödemesi	72,189	183,603	154.3	82.2	88.6	9.3	15.0
Borçlanma	148,687	329,322	121.5	100.0	100.0	19.1	26.8
Dış Borç Kullanımı	19,718	31,820	61.4	13.3	9.7	2.5	2.6
İç Borçlanma	128,969	297,502	130.7	86.7	90.3	16.5	24.2
Tahvil	35,657	55,192	54.8	24.0	16.8	4.6	4.5
Bono (Net)	75,918	203,352	167.9	51.1	61.7	9.7	16.6
Merkez Bankası	17,394	38,958	124.0	11.7	11.8	2.2	3.2
Finansman Fazlası	60,818	122,000	100.6	40.9	37.0	7.8	9.9

*DPT Tahmini

Kaynak: DPT

düzeyindeyken, 1993 yılında 6.9'a inmesi beklenmektedir. Gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının artışında ise en büyük etken stopaj payının giderek artmış olmasıdır.

VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI (Yüzde Dağılımı)				
Yıllar	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Katma Değ. Verg.	Diğer Vergiler
1988	33.7	14.9	29.4	22.0
1989	38.6	14.1	25.3	22.0
1990	41.0	10.2	27.2	21.6
1991	42.4	9.0	29.0	19.6
1992	42.4	7.1	29.0	21.5
1993	40.6	6.9	29.7	22.8

Kaynak: 1994 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi

GELİR VERGİSİNİN DAĞILIMI (Yüzde Dağılımı)			
Yıllar	Ücretler	Kurumlar vergisinden bağışık kazanç	Hazine bonosu ve benzer kağıt faizlerinden
1988	45.2	1.8	0.4
1989	50.8	1.8	0.7
1990	55.0	1.5	0.8
1991	56.3	1.8	0.9
1992	55.0	2.2	1.1
1993	56.0	2.3	1.4

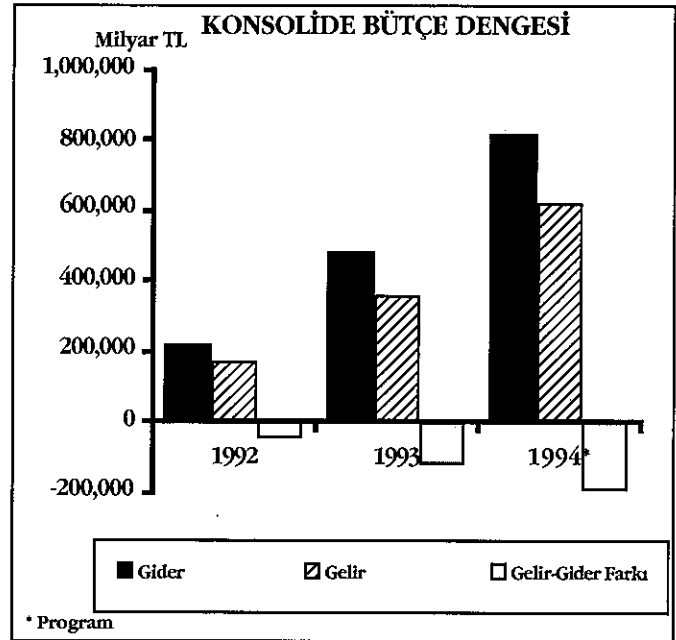
Kaynak: 1994 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi

Toplam gelir vergisi içerisinde kesinti suretiyle alınan verginin payı giderek artmaktadır. Ücretlilerden alınan vergiler 1988 yılında yüzde 45.2 düzeyindeyken, 1993 yılında bu oranın yüzde 56 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

1994 Yılı Konsolide Bütçesi

1994 yılı Konsolide Bütçe harcamaları 819 trilyon lira olarak programlanmıştır. Bütçe giderlerinin 265 trilyon lirası personele

ayrılmıştır. Diğer cari giderler 68.5 trilyon, yatırımlar 86 trilyon, transfer harcamaları da 339.5 trilyon lira olarak öngörülmüştür. Bütçe gelirleri ise 627 trilyon lira olarak belirlenmiştir. Bütçe gelirlerinin 473 trilyon lirasının vergilerden, 57.5 trilyon lirasının vergi dışı normal gelirlerden, 93.5 trilyon lirasının özel gelir ve fonlardan, 3.0 trilyon lirasının da katma bütçe gelirlerinden oluşması beklenmektedir.

1994 yılı Konsolide Bütçe açığı 192 trilyon lira olarak programlanmıştır. Böylece, 1993 yılında yüzde 9.2 olarak gerçekleşmesi beklenen Konsolide Bütçe açığının GSMH içindeki payının 1994 yılında yüzde 9.0'a düşürülmesi hedeflenmiştir.

Genel Bütçe Vergi Gelirleri

Yılın ilk on ayında Genel Bütçe gelir tahsilatı bir önceki yıla göre yüzde 95.7

oranında artarak 262.2 trilyon liraya ulaşmıştır. Vergi gelirlerindeki artış oranı yüzde 83.6 olurken; Bütçe Dışı Fonlar'dan Konsolide Bütçe'ye yapılan gelir aktarması sonucunda Özel Gelirler ve Fonlar yüzde 140.7 oranında artış göstermiştir.

GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Ocak-Ekim, Milyar TL)			
	1992	1993	% Değişim
Vergi Gelirleri	108,674	199,538	83.6
Gelirlerden Alınan Ver.	54,831	96,689	76.3
Servetten Alınan Ver.	1,111	2,219	99.7
Mal ve Hizm. Alınan Ver.	35,661	66,324	86.0
Dış Tic. Alınan Ver.	17,067	34,022	99.3
Kaldırılan Ver. Artıkları	4	284	7,000.0
Vergi Dışı Normal Gel.	4,960	13,675	175.7
Özel Gelir ve Fonlar	20,331	48,946	140.7
Özel Gelirler	1,692	758	-55.2
Fonlar ve Diğer Gelirler	18,639	48,188	158.5
Toplam	133,965	262,159	95.7

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı

1993 yılı Ekim sonu itibariyle 199.5 trilyon TL olan vergi gelirleri tahsilatı içinde dolaysız vergilerin payı yüzde 49.5 olmuştur. 1992 yılında ise bu oran yüzde 51.5 olarak gerçekleşmiştir.

1994 yılı Konsolide Bütçe vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payının yüzde 45.8, dolaylı vergilerin payının ise yüzde 54.2 olması hedef alınmıştır. Vergi gelirlerinin Konsolide Bütçe harcamalarını karşılama oranının, bir önceki yıla göre 2.8 puan artırılarak yüzde 57.8 düzeyine yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Vergi Yüklü

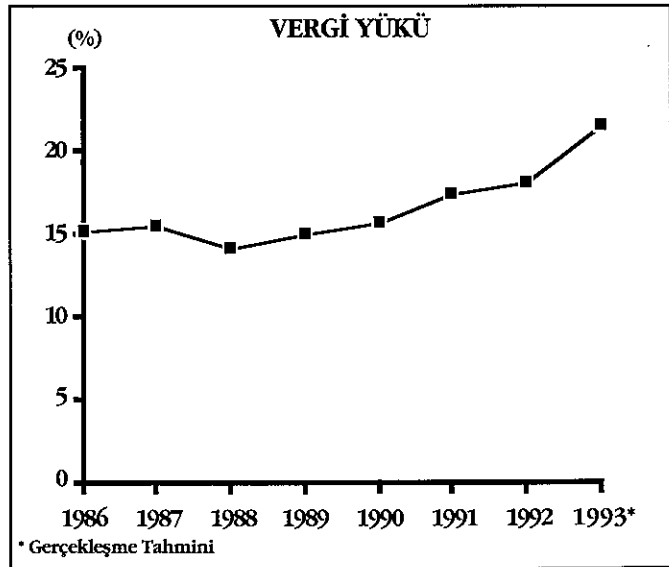
DPT tarafından yayımlanan GSMH büyüklükleri temel alınarak yapılan hesaplamalara göre vergi yükünün 1993 yılında

yüzde 21.6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 1994 yılında vergi gelirlerinin 473 trilyona, vergi yükünün ise yüzde 22.2'ye ulaşması tahmin edilmektedir.

VERGİ GELİRLERİNİN GSMH'YA ORANI (Milyar TL)			
Yıllar	GSMH	Vergi Geliri**	Vergi Yüklü
1986	39,190.5	5,972.0	15.2
1987	58,387.2	9,051.0	15.5
1988	100,154.2	14,231.0	14.2
1989	170,633.2	25,550.3	15.0
1990	287,254.0	45,399.5	15.8
1991	453,206.0	78,642.8	17.4
1992	774,319.0	141,041.0	18.2
1993*	1,227,682.0	265,200.0	21.6

* Gerçekleşme Tahmini

** Vergi gelirleri Genel Bütçeye gelen miktarlar olup, Mahalli İdarelere ve Fonlara ayrılan payları içermemektedir
Kaynak: DPT, Maliye ve Gümrük Bakanlığı

* Gerçekleşme Tahmini

Bütçe Açıkları - GSMH İlişkisi

Devletin ekonomiye getirdiği ilave yükün ve bunun yol açtığı enflasyonist baskıların bir göstergesi niteliğinde olan bütçe açığının GSMH'ya oranı 1986 yılında yüzde 2.8 iken 1987 yılında hızla yükselerek yüzde 4.4'e çıkmıştır.

1991 yılında yüzde 7.4'e çıkan bu oran, 1992 yılında yüzde 6.1 olarak gerçekleşmiştir. 1993 yılında bütçe açığının 53.3 trilyon TL olması, GSMH'ya oranının ise yüzde 4.3'e düşürülmesi hedeflenmiştir. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda 1992 yılında açığın GSMH içindeki payı yüzde 6.1 iken, 1993 yılında bu oranın yüzde 9.2 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Enflasyon ve büyümede, hedefler ile gerçekleşme arasındaki fark büyüdükçe bütçe açığı hedefi tutturulamamakta ve her geçen yıl Konsolide Bütçe programı ile gerçekleşme arasındaki yanılma farkı büyümektedir. Bunun sonucunda küçülmesi beklenen kamu sektörü her geçen gün ekonomiden daha fazla pay almaktadır.

Bütçe açıklarından kaynaklanan enflasyonist baskılar ekonomik istikrarı olumsuz yönde etkilemeye 1993 yılında da devam etmiştir. Bütçe açıklarından kaynaklanan yüksek faizli iç borçlanma özel kesimin finansman olanaklarını sınırlarken, finansman maliyetlerinin yükselmesine de yol açmıştır.

BÜTÇE AÇIĞI-GSMH İLİŞKİSİ (Milyar TL)

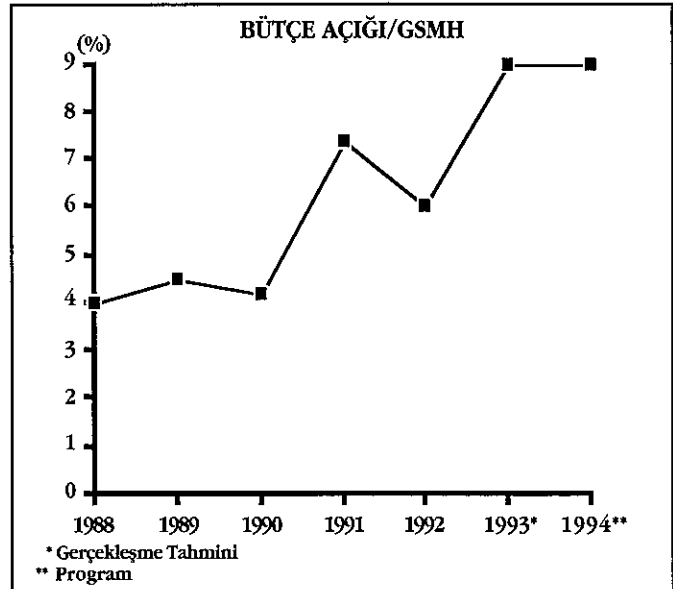
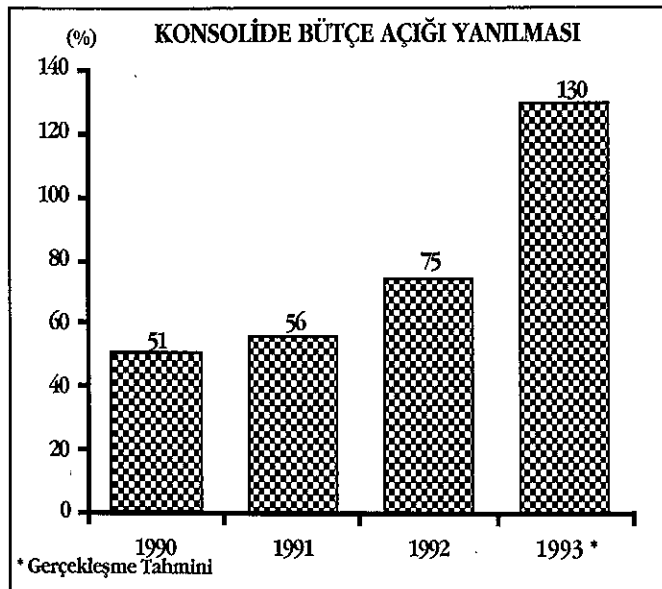
Yıllar	Gider	Gelir	Açık	Açık/GSMH
1986	8,309.1	7,197.1	1,112.0	2.8
1987	12,690.1	10,139.0	2,551.1	4.4
1988	21,006.4	17,016.2	3,990.2	4.0
1989	38,051.4	30,378.9	7,672.5	4.5
1990	67,193.3	55,238.6	11,954.7	4.2
1991	130,263.0	96,747.0	33,516.0	7.4
1992	221,658.0	174,224.0	47,434.0	6.1
1993*	482,200.0	360,200.0	122,000.0	9.2
1994**	819,000.0	627,000.0	192,000.0	9.0

* Gerçekleşme tahmini

** Program

Kaynak: DPT

Bütçe açıklarının kontrol altına alınabilmesi, bir taraftan kamu harcamalarının disiplin altına alınarak giderlerdeki artışın sınırlandırılmasına, öte yandan vergi kayıp ve kaçaklarının en aza indirilerek vergi gelirlerinin artırılmasına bağlıdır. Böylece kamu kesiminden kaynaklanan talep baskısı hafifletilirken, vergi gelirlerinin artırılması ile zorunlu tasarrufların milli gelir içindeki payı da yükseltilmiş olacaktır.

İç Borçlar

1992 yılı sonunda 181.9 trilyon TL olan iç borç stoku, 1993 yılının ilk sekiz ayında 279.5 trilyon TL'ye çıkmıştır. Ocak-Ağustos döneminde iç borç stokunun 116.0 trilyonu tahvil, 101.9 trilyonu hazine bonosu, 35.0 trilyonu avans, 26.6 trilyonu da konsolide borçlardan oluşmaktadır. Bir başka ifadeyle

İÇ BORÇ STOKU (Trilyon TL)			
	1991	1992	1993*
Tahvil	24.7	74.0	116.0
Bono	18.3	42.3	101.9
Toplam	42.9	116.3	217.9
Konsolide Borç	37.1	34.6	26.6
Merbank Avansı	13.6	31.0	35.0
Genel Toplam	93.7	181.9	279.5
Yıllık Artış Oranı (%)	63.5	94.1	53.7
İç Borç/GSMH Oranı (%)	20.6	23.3	22.8

* Ocak-Ağustos

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

BORÇ İDARESİ (Milyar TL)					
	1992	1993*	% Değişme	GSMH İçindeki Payı	
				1992	1993
Borç Ödemesi	87,869	207,322	135.9	11.3	16.9
Dış Borç Öd.	15,680	23,719	51.3	2.0	1.9
İç Borç Öd.	72,189	183,603	154.3	9.3	15.0
Borçlanma	148,687	329,322	121.5	19.2	26.8
Dış Borç Kul.	19,718	31,820	61.4	2.5	2.6
İç Borçlanma	128,969	297,502	130.7	16.7	24.2

* Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: DPT

alınan borcun yarısından fazlası eski borçların kapatılmasında kullanılmıştır. Böylece yılın ilk sekiz ayında iç borç stokundaki artış 97.6 trilyon TL'ye ulaşmıştır. İç borç stokunun 1993'de 297.5 trilyon olarak gerçekleşmesi hedeflenmişken, ilk sekiz aylık uygulama sonuçları bu rakamın aşılabacağını göstermektedir.

Faiz ödemeleri/GSMH oranı, 1990 yılından itibaren yeniden yükselme eğilimine girmiştir. Yoğun iç borçlanmanın faizler üzerindeki yükseltici etkisiyle ortaya çıkan bu durumun, 1992 ve 1993 yılında da devam ettiği görülmektedir. Böylece ana para/GSMH oranının düştüğü yıllarda dahi faiz/GSMH oranı büyümeye devam etmiştir. Bu oranın 1992 yılında yüzde 3.9 düzeyine ulaştığı tahmin edilmektedir. 1993 yılı program hedefi ise yüzde 4.3'tür.

Hazine, Şubat ortalarından başlayarak borçlanmanın vadesini uzatmaya ve faizleri düşürmeye çalışmaktadır. Ancak alıcılar orta vade yerine net faiz verimi daha yüksek olan bir yıllık hazine bonosunu tercih etmektedirler. 1994 yılında bono satarak 289.9 trilyon liralık borçlanmaya gitmeyi planlayan Hazine, bunu altı ve dokuz ay vadeli bonolarla gerçekleştirmeye çalışacaktır. 1994 Programı'nda belirtildiği üzere Hazine'nin gelecek yıl 3 aylık bono satmayacağı varsayımı ile borçlanmanın vade yapısını uzatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

İÇ BORÇ STOKU İLE İLGİLİ ORANLAR								
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992*	1993**
Faiz/GSMH	1.6	2.2	3.1	3.0	3.3	3.7	3.9	4.3
Anapara/GSMH	26.7	29.4	26.3	24.6	19.9	20.7	23.3	20.5

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

BORÇLANMANIN VADE YAPISI										
VADE	1989 Miktar	%	1990 Miktar	%	1991 Miktar	%	1992 Miktar	%	1993 *	%
1 Yıl	3,691.0	22.2	2,860.7	13.7	8,350.7	18.2	28,679.0	26.4	25,112.2	14.6
2 Yıl	3,085.0	18.6	4,734.4	22.7	1,468.9	3.2	1,924.2	1.8	147.0	0.1
3 Yıl	1,756.2	10.6	2,902.1	13.9	1,090.4	2.4	1,167.2	1.1	115.0	
4 Yıl	205.0	1.2	587.5	2.8						
5 Yıl	1.0		1,107.9	5.3	36.8	0.1				
Halka S. 1. Yıl							86.7	0.1		
Hesaben	245.3	1.5	265.8	1.3	563.6	1.2	875.9	0.8	1,334.9	0.8
Tah. Toplam	8,983.5	54.1	12,458.4	59.7	11,510.4	25.1	32,733.0	30.2	26,709.1	15.5
1 Ay	682.6	4.1								
3 Ay	2,324.9	14.0	2,843.1	13.6	17,096.4	37.3	47,823.3	44.0	44,731.1	26.1
6 Ay	2,291.0	13.8	3,183.2	15.2	10,453.1	22.8	14,659.5	13.5	48,993.0	28.5
9 Ay	2,335.8	14.1	2,416.4	11.6	6,247.2	13.6	9,052.8	8.3	16,589.2	9.7
Özel Bono 4 Ay					240.3	0.5				
Özel Bono 6 Ay					240.3	0.5			10,376.6	
Halka S. 3 Ay							3,913.6	3.6	21,794.2	6.0
Halka S. 6 Ay							476.6	0.4	2,476.0	12.7
7 Ay										1.4
Bono Toplam	7,634.3	46.0	8,442.7	40.4	34,277.3	74.7	75,925.8	69.8	144,960.1	84.4
Genel Toplam	16,617.8		20,901.1		45,787.7		108,658.8		171,669.2	
Diğer	2,077.2		3,300.5		5,944.3		33,815.1		47,718.6	

* Ocak-Ağustos

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

1992 yılında 14.9 olan kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 1993 yılında yüzde 16.3 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede Konsolide Bütçe faiz ödemelerindeki artış önemli rol oynamaktadır.

1993 yılı KİT finansman açıklarının GSMH'ya oranının yüzde 4'ü bulacağı yolundaki son tahminler dikkate alındığında, borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2 puan düşürülmesindeki hedefin gerçekleşmesinin hayli güç olacağı anlaşılmaktadır.

1994 yılında kamu gelirlerinin GSMH'ya oranında 3.8 puan, kamu harcamalarının GSMH'ya oranında 1.7 puanlık artış hedeflenmiştir Böylece Kamu Kesimi

Borçlanma Gereği'nin 2.1 puan azaltılarak yüzde 16.3'den, yüzde 14.3'e düşürülmesi öngörülmüştür.

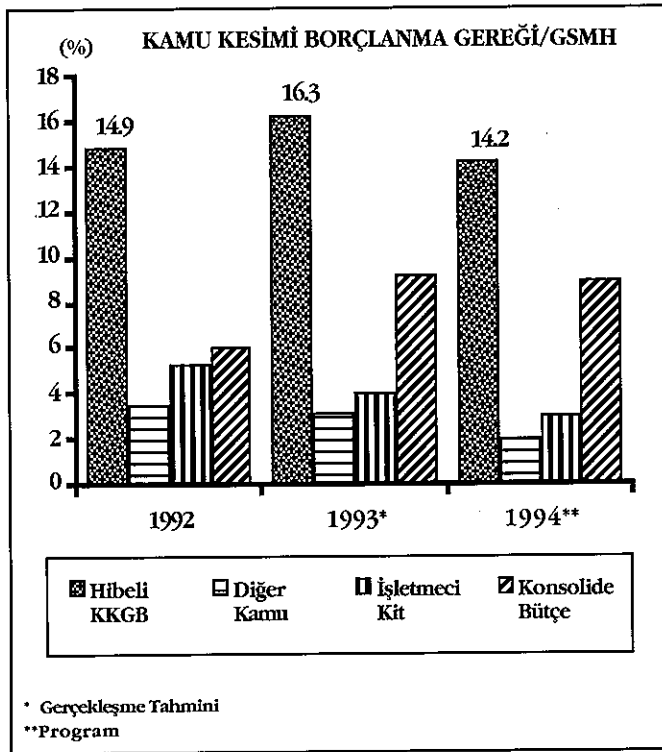
KKBG finansmanında net iç borçlanmanın yüzde 74.5, Hazine Kısa Vadeli Avans kullanımının yüzde 21, net dış borçlanmanın ise yüzde 4.5 paya sahip olması öngörülmüştür.

KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ/GSMH			
	1992	1993 ⁽¹⁾	1994 ⁽²⁾
Hibeli KKBG	14.9	16.3	14.2
Diğer Kamu	3.5	3.1	2.0
İşletmeciler Kit	5.3	4.0	3.2
Konsolide Bütçe	6.1	9.2	9.0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Kaynak: DPT

Fonlar

Fon sayısındaki artışı ve dolayısıyla bütçe dışı fonların kaynak ve harcamalarındaki hızlı genişlemeyi, bütçeden karşılanamayan harcamaların giderek fon sistemine kaydırılmasını önlemek, mali disiplini ve bütçe birliğini sağlamak amacıyla 1993 yılında toplam fon gelirlerinin yüzde 83'üne sahip olan 63 adet fon Bütçe kapsamına alınmıştır.

Fonların 1993 yılının ilk sekiz ayındaki gelirlerinin toplamı 64 trilyon TL'yi aşmıştır. Bu toplam gelirin 19.2 trilyon TL'si bütçe ve vergi gelirlerinden alınan paylar, diğer fonlardan aktarmalar ve diğer transferlerden oluşmuştur. Borçlanma yoluyla 12.3 trilyon TL elde edilirken, kredi geri dönüşleri 3.3 trilyon TL ve diğer gelirler de ilk dokuz ayda 25.5 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Böylece bir önceki dönemden devreden 9.7 trilyon TL ile birlikte

fonların sekiz aylık gelir toplamı 64.5 trilyon TL'yi bulmuştur. Harcamaların ise 40.9 trilyon TL'de kaldığı görülmektedir.

Fonların harcama kalemleri olarak 4.9 trilyon TL karşılıksız transfer, 10.1 trilyon TL yatırım harcaması, 15.3 trilyon TL de cari harcama gerçekleşmiştir. Bu dönemde 7.1 trilyon TL borç ödenirken, 3.4 trilyon TL de kredi verilmiştir.

1993 yılında fon sisteminde önemli ağırlığa sahip olan Kamu Ortaklığı Fonu'nun toplam gelirin 45.0 trilyon liraya, harcamalarının ise 43 trilyon liraya ulaşacağı tahmin edilmektedir.

FONLARIN GELİR VE GİDERLERİ (Milyon TL)		
	1992	1993*
Gelirler	84,948,900	64,505,844
Transfer Gelirleri	21,247,847	19,170,981
Borçlanma	19,618,820	12,227,333
Fon Varlıklarından		
Elde Edilen Gelir	4,609,536	4,296,679
Özelleştirme Gelirleri	1,881,972	
Verilen Kredi Geri Dönüşleri	3,526,185	3,265,099
Diğer	34,064,540	25,547,752
Önceki Dönemden Devir	8,195,173	9,679,325
Giderler	83,463,717	40,862,986
Cari	20,457,107	15,274,214
Yatırım	19,539,746	10,140,178
Karşılıksız Transferler	29,590,296	4,931,692
Borç Geri Ödemeleri	9,387,179	7,133,822
Verilen Krediler	4,489,389	3,383,080
Sonraki Döneme Devir	9,680,356	13,911,077
Banka Mevduatı	6,206,747	8,611,629
Menkul Kıymetler	3,342,764	4,707,759
Alacaklar	16,341,163	17,149,948
Tahakkuk Etmiş Borç ve Taah.	69,277,534	69,245,698

*Ocak-Ağustos

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

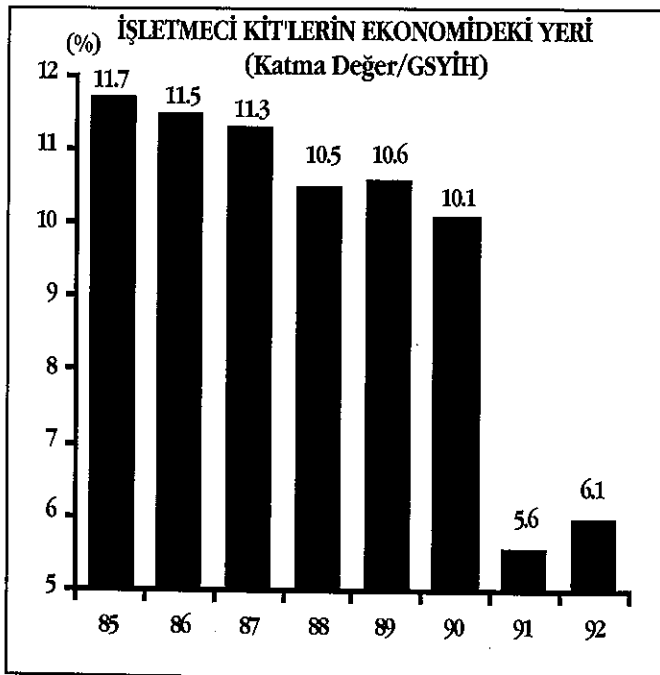

İkinci en büyük fon olan Savunma Sanayii Destekleme Fonu'nun 1993'de gerçekleşmesi beklenen geliri 9.6 trilyon lira, harcamaları da 7.4 trilyon liradır. Toplu Konut Fonu'nun toplam geliri 11.1 trilyon lira, harcamaları ise 9.1 trilyon lira olarak tahmin edilmektedir.

1993 yılında 86.0 trilyon lira civarında gerçekleşeceği tahmin edilen fon gelirlerinin 1994 yılında 144 trilyon liraya ulaşacağı öngörülmektedir.

2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

KİT'lerin 1989 yılının ikinci yarısından itibaren karşı karşıya kaldıkları yüksek oranlı reel ücret artışları, aşırı istihdam ve teknolojilerini yenileyememe gibi yapısal sorunları bunların verimlilik ve karlılıklarını olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Ayrıca tarımsal destek alımlarının neden olduğu aşırı finansal yük KİT'lerin Bütçe ve ekonomi üzerindeki yüklerini ağırlaştırmıştır.

KİT'ler Türkiye ekonomisinin ürettiği katma değer, GSYİH'nın yüzdesi olarak, 1990 yılında yüzde 10'unu üretirken, 1992 yılında bu oran yüzde 6'ya düşmüştür.

KİT'lerin sabit sermaye yatırımlarında 1986'dan sonra başlayan reel gerilemenin 1993 yılında da devam ettiği ve KİT sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının 1992'de yüzde 2.7'den, 1993'de yüzde 1.8'e düştüğü tahmin edilmektedir.

İşletmeciler KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 1992 yılında yüzde 5.3 iken 1993 yılında yüzde 4.0'e düşmesi beklenmektedir. 1994 yılında ise bütçe transferleri dahil borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının yüzde 4.1, bütçe transferleri hariç borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının ise yüzde 6.6 olması öngörülmektedir.

Toplam finansman kaynakları içinde işletmeciler KİT'lere bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranı, 1992 yılında yüzde 1.2'den 1993'de yüzde 1.8'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin 1993 yılını toplam 35.8 trilyon lira zararla kapatacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin en zararlı KİT'lerinden biri olan TEK, muhasebe sistemini değiştirip kur farklarını aktifleştirince zarardan 5.8 trilyon lira kara geçmiştir. TEK'in bilanço değişikliği 1993 yılı tahmini toplam zararları da 15 trilyon aşağıya çekmiştir.

KİT'lerin verimli bir biçimde çalışarak ekonomiye katkı sağlayan kuruluşlar haline getirilebilmeleri için özelleştirmenin hızlandırılması gerekmektedir. 1993 yılında da özelleştirme konusunun ekonomi gündeminin birinci sırasında yer almasına rağmen önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

KİT'lerin kamu açıklarına yaptığı olumsuz katkının yüzde 43'ü tarım kesiminden, tarım destekleme alımlarından kaynaklanmaktadır. Tüketiciyi korumak amacıyla KİT'ler satış fiyatlarıyla, özel sektör ile haksız rekabete girmektedirler. Bunu önlemek için etkili bir tarım politikasına ihtiyaç vardır ve destekleme bu politikanın parçası olarak gerçekleştirilmelidir.

Haberleşme, ulaşım ve enerji sektörlerinde KİT yatırımlarının payı büyüktür. Ancak son beş yıl içinde bu yatırımlarda önemli düşüşler kaydedilmiştir. Bu durum zaten eski teknoloji ile çalışmakta olan kamu kuruluşlarının teknoloji ve verimlilik bakımından iyice gerilemesine neden olmuştur.

Diğer yandan KİT'lerin zararları zorunlu altyapı yatırımlarının gözden kaçırılmasına neden olmamalıdır. Bu durumda yatırımların vergi artışları ile desteklenen sağlam kaynaklara dayandırılması gerekmektedir.

Özelleştirilmesi gündemde olan pek çok KİT kuruluşunda 620,000 kişi istihdam edilmektedir. Özelleştirme sonucu kısa dönemde işsizlik artışı kaçınılmazdır. Tedbirler önceden alınmalı ve işsizliğin, asıl özelleştirme gerçekleşmediği takdirde büyük boyutlara ulaşacağı unutulmamalıdır.

Tekel konumundaki KİT'lerin özelleştirilmesinin, özel sektör tekellerine dönüşmesine izin vermemek için, bir Rekabet Yasası'na ve bu çerçevede fiyatları belirleyecek bir regülasyon kurumunun kanuni çerçevesinin çizilmesine acilen gereksinim vardır.

KİT'lerin Türkiye ekonomisi üzerindeki yükünü hafifletmek için yapılacak başarılı özelleştirme, bir istikrar programı ve sanayi stratejisi ile ilişkilendirilmek zorundadır.

3. PARA POLİTİKALARI

Ekonomideki parasal yönetimi belirli bir Parasal Program çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışan Merkez Bankası, kamu kesimi bütçesi ve parasal gelişmelere ilişkin belirsizlikler nedeniyle, benzer bir programı 1993 yılı için ilan edip, uygulamaya koyamamıştır. Planlananın çok üzerinde gerçekleşen bütçe açığı ve Kamu Kesimi Borçlanma Gereği, geçmiş yıllarda parasal program hedeflerini anlamsız duruma getirmiş, Merkez Bankası bilanço büyüklüğü, Merkez Bankası iç yükümlülükleri ve Merkez Bankası parası öngörülenin üzerinde genişleme göstermiştir.

İŞLETMECİ KİT'LERİN FİNANSMAN DENGESİ (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			
	1992	1993 ⁽¹⁾	1994 ⁽²⁾
İşletme Gelirleri	153,539	244,287	391,419
Mal ve Hiz. Satış Hasılatı	142,122	233,167	378,498
Diğer Gelirler	11,417	11,120	12,922
Kurum B.Kalan Fonlar	26,163	28,614	42,823
Amortismanlar	11,666	18,027	26,669
Karşılıklar	14,497	10,587	16,154
Bütçe Transferleri	8,438	27,705	38,597
Diğer Gelirler	7	250	-
Toplam Kaynaklar	188,146	300,856	472,839
İşletme Giderleri	193,877	293,293	446,339
Mal ve Hiz. Satış Maliyeti	112,316	174,585	265,172
Diğer Giderler	81,561	118,708	181,167
Yatırım Harcamaları	20,341	30,247	46,055
Stok Artışı	12,760	25,715	42,160
Diğer Giderler	2,710	4,920	6,896
Toplam Giderler	229,687	354,175	541,450
Borçlanma Gereği	-41,541	-53,319	-68,611
Finansman	41,541	53,319	68,611

(1) Gerçekleşme Tabmini

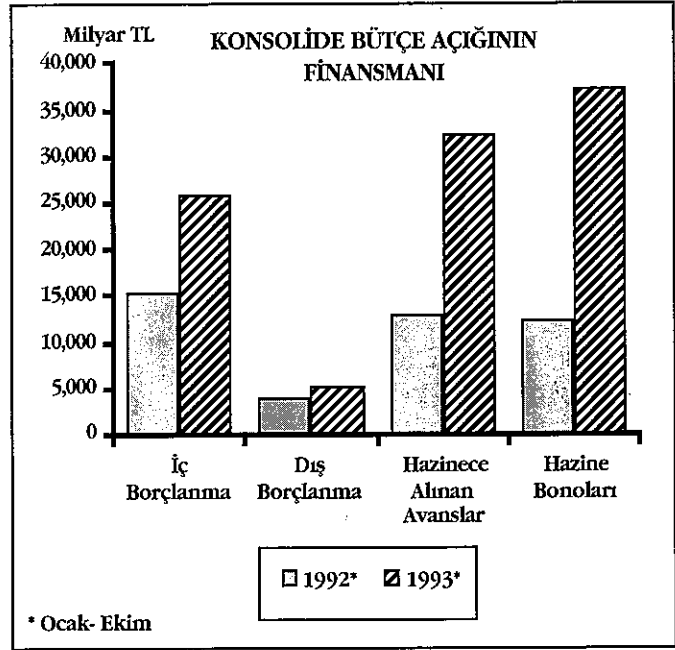
(2) Program

Kaynak: DPT

Konsolide bütçe açığı 1993'ün ilk 10 aylık döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 110.4'lük bir artış ile 89.2 trilyon TL.'lik bir nakit açığı ortaya çıkarmıştır. Bu nakit açığı büyük ölçüde hazine bonosu, Hazine Avansları ve iç borçlanma ile finanse edilmiş, kısmen de dış borçlanma yoluna gidilmiştir.

Ekonomideki likiditeyi daraltmak amacına yönelik olarak 1991 yılından bu yana Açık Piyasa İşlemleri'ne başvuran Merkez Bankası büyük bir borç yükümlülüğüne girmiş, bu gelişme Merkez Bankası'nın para politikasını, etkin biçimde yürütme ve faiz oranlarını etkileyerek piyasayı yönlendirme olanaklarını azaltmıştır.

Likiditeyi kontrol amacına yönelik olarak, Merkez Bankası 1993 yılında daha az oranda Açık Piyasa İşlemleri'ne başvurmuş, bunun sonucunda Merkez Bankası bu tür işlemlerden kaynaklanan yükümlülükleri Eylül 1993 itibarıyla 17.8 trilyon TL'ye gerilemiştir. Buna paralel olarak emisyonun Merkez Bankası parası içindeki payı artmış, piyasadaki likidite fazlası döviz piyasasından çok borsa gibi yeni araçlara yönelmiştir. Bunun sonu-

cunda Merkez Bankası, döviz ve efektif piyasalarına spekülative talebi baskı altına almaktan çok, dönemsel döviz talep artışlarını karşılamak için müdahalelerde bulunmuştur.

İç borçların ortalama vadesi 1992 yılı boyunca sürekli düşüş göstererek, yılın dördüncü çeyreğinde 157 güne gerilemiştir. 1993 yılında, borç vadesinin uzatılarak borç faiz yükünün zamana yayılması amacıyla, tahvil ve 9 aylık bono faizleri yükseltilmiş, 3 aylık ve 6 aylık bono faizleri düşürülmüştür. Bunun sonucunda 1992'nin son üç aylık döneminde yüzde 93.3 düzeyinde gerçekleşen ortalama borç faiz oranı, Temmuz 1993'de yüzde 87.2'ye gerilemiştir.

Ancak, hükümet iç borçlanmanın vadesini 1 yıla yayma hedefini tümüyle gerçekleştiremeyince, Hazine'nin 1993 yılı faiz yükü planlananın üzerinde gerçekleşmiştir. Hükümetin iç borç vade yapısını uzun vadeye kaydırmayı başarması halinde, 1994 yılı bütçesinde tahminen 40 trilyon TL'lik bir faiz tasarrufu sağlanması söz konusu olabilecektir.

KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞININ FİNANSMANI (Milyar TL)			
	1992*	1993*	% Değ.
Bütçe Dengesi	-32,306	-67,958	110.4
Gelir	137,094	268,286	95.7
Gider	169,400	336,244	98.5
Nakit Açığı	-38,216	-89,244	133.5
Finansman	38,216	89,244	133.5
İç Borçlanma	15,434	26,063	68.9
Dış Borçlanma	4,119	5,305	28.8
Hazinece Alınan Avanslar	13,033	32,470	149.1
Hazine Bonoları	12,248	37,478	206.0
Diğer	-6,618	-12,072	82.4

* Ocak-Ekim

Kaynak: 1994 Yılı Programı

1994 yılı Programı'nda Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nde (KKBG) önemli bir gerileme öngörülmemektedir. 1992 yılında yüzde 14.9 düzeyinde gerçekleşen KKBG'nin 1993 sonunda yüzde 16.3 'e yükselmesinde konsolide bütçe faiz giderleri önemli bir etken olmuştur. Konsolide bütçe faiz giderleri hariç tutularak hesaplandığında KKBG'nin 1992'de yüzde 9.8'den, 1993'de yüzde 7.5'e gerilediği anlaşılmaktadır. Bu açıdan faiz giderlerinin kontrolü 1994 yılında KKBG'nin aşağı çekilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KAMU AÇIKLARININ FİNANSMANI (Borçlanma Gereği'nin Yüzdesi Olarak)			
	1992	1993 ⁽¹⁾	1994 ⁽²⁾
İç Borçlanma Payı	71.1	76.5	74.5
Hazine Kısa Vadeli	14.9	18.0	21.0
Avansları'nın Payı			
(Net) Dış Borçlanmanın Payı	14.0	5.4	4.5
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽³⁾	14.9	16.3	14.2

(1) 1993 gerçekleşme Tahmini

(2) 1994 Program

(3) GSMH'nin yüzdesi olarak

Kaynak: 1994 Yılı Programı

1994 yılı Programı yüzde 14.2 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülen Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin yüzde 74.5 oranında iç borçlanma, yüzde 21 oranında Hazine kısa Vadeli Avansları ve yüzde 4,5 oranında Net Dış Borçlanma ile karşılanmasını öngörmektedir. Diğer bir ifade ile, KKBG'nin finansmanında iç borçlanmanın ve dış borçlanmanın payı bir miktar gerilerken, Kısa Vadeli Avansları'nın payının bir miktar artması öngörülmektedir. Nisbi olarak daha az borçlanmaya giderek faiz oranlarının düşürülmesi düşünülse bile, açıkların daha faz-

la Merkez Bankası finansmanına başvurularak karşılanması emisyon üzerindeki baskıyı arttıracak, piyasadaki likiditenin döviz gibi spekülâtif alanlara kayması, faiz oranlarının tekrar arttırılma zorunluluğunu gündeme getirecektir. Oldukça iyimser varsayımlara göre hesaplanan 1994 yılı bütçe açığı hedefinin (yaklaşık 192 trilyon TL.) aşılması durumunda parasal kontrolün daha da zorlaşacağı ve faiz oranlarının artış eğilimine gireceği tahmin edilebilir.

4 EMİSYON, REZERV PARA VE PARA ARZI

Emisyon ve dolaşımdaki para miktarı 1993 yılının yaklaşık ilk on aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre daha hızlı bir genişleme göstermiştir. Emisyon geçen yıl yüzde 66'lık bir artış gösterirken, bu yıl yüzde 80 oranında genişlemiştir. Emisyonun geçen yıla oranla daha hızlı genişlemesinde Merkez Bankası'nın 1993 yılında daha az oranda Açık

BAŞLICA PARASAL GÖSTERGELER			
	(Ocak-Ekim)		Milyar TL
	% Değişim		
	1992	1993	Ekim 93*
Emisyon	65.7	79.5	62,901
Para Arzı (M1)	52.5	54.1	108,700
Para Arzı (M2Y)	126.9	101.2	466,766
Merkez Bankası Kredileri	74.9	53.8	70,919
Kamu	81.0	50.2	56,222
Özel	52.2	69.3	14,697
Mevduat Banka Kredileri	59.9	76.5	247,915
Toplam Kredi Stoku	59.7	69.2	325,014
Toplam Konsolide Mevduat	45.4	32.0	211,472
Vadesiz Ticari Mevduat	37.9	31.1	31,180
Vadeli Tasarruf Mevduatı	48.0	28.7	133,014
Toptan Eşya Fiyat Endeksi**			55.7
Tüketici Fiyat Endeksi **			65.1

* 22 Ekim

** Kasım ayı sonu itibarıyla ilk 11 ay

Kaynak : Anka Haber Bülteni

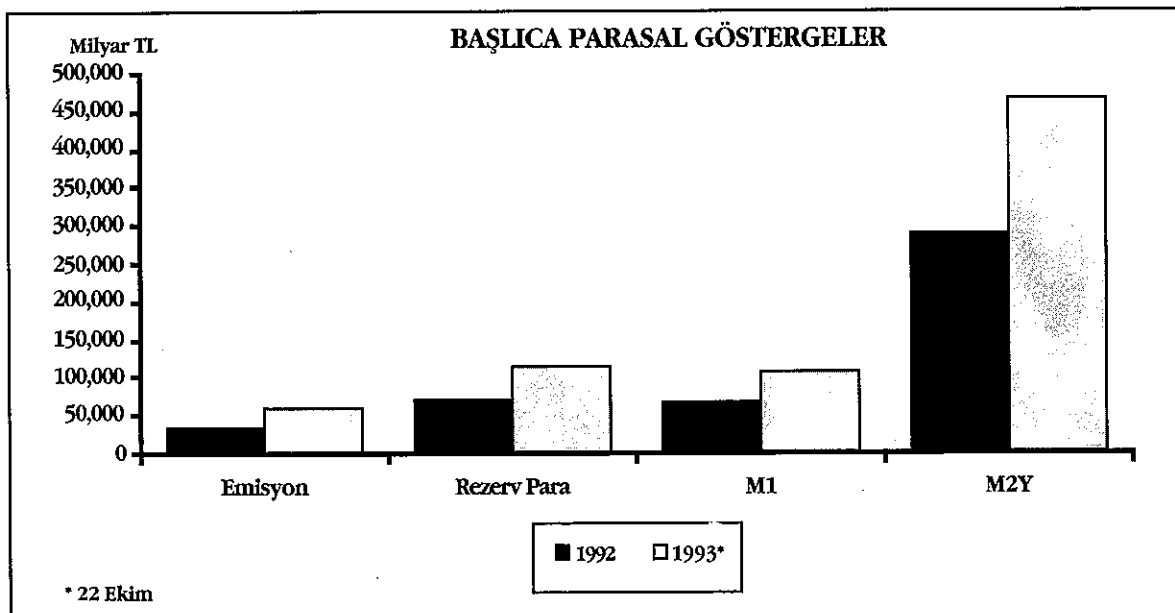
Piyasa İşlemleri'ne başvurması, bunun sonucu Merkez Bankası Parası içinde bu tür işlemlerden kaynaklanan yükümlülüklerin payı azalırken, emisyonun payının artması kısmen etkili olmuştur. Banka kasalarında geçen yıla göre gözlenen artış, dolaşımdaki paranın geçen yıla oranla daha hızlı, fakat cari yıldaki emisyon artış hızının bir miktar altında genişleme göstermesine yol açmıştır. Dolaşımdaki para miktarı geçen yılın yaklaşık ilk on aylık döneminde yüzde 66 artarken, bu yılın aynı döneminde yüzde 70'lik bir artış kaydetmiştir.

Vadesiz tasarruf mevduatındaki yüzde 45, vadesiz ticari mevduattaki yüzde 31'lik artış sonucu dar tanımlı para arzı M1, 1993'ün yaklaşık ilk on aylık döneminde yüzde 54'lük bir genişleme göstermiştir. Cari milli gelirde geçen yıla göre gözlenen kayda değer artışa karşın, muamele saiki ile para talebinin yaklaşık bir ölçütü sayılabilecek M1 Para Arzı'nın geçen yıla benzer oranlarda genişlemesi, cari yılda paranın tedavül hızının artmış olabileceğine işaret etmektedir.

Vadeli tasarruf mevduatında geçen yıla oranla gözlenen belirgin yavaşlama sonucu, geniş tanımlı para arzı M2'nin geçen yıla oranla daha yavaş bir genişleme gösterdiği gözlenmektedir. M2 Para Arzı 1992'nin yaklaşık ilk on aylık döneminde yüzde 48 artarken, bu yılın aynı döneminde yüzde 38'lik artış kaydetmiştir.

Döviz tevdiat hesaplarında hızlı artış sonucu bu tür hesapların toplam banka mevduat yükümlülüklerinin yüzde 50'sine ulaşması, para arzı içine bu tür mevduatları da dahil eden daha geniş bir tanımlı zorunlu kılmaktadır. Yurtiçi kaynaklı döviz tevdiat hesapları Ekim sonu itibarıyla 16.8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tür mevduatın TL karşılığı M2 tanımına ilave edilerek bulunan M2Y, (Yeni geniş tanımlı para arzı) 1993'ün ilk on aylık döneminde yüzde 101' oranında bir genişleme göstermiştir.

Rezerv para ise 1993'ün ilk on aylık döneminde, geçen yıla yakın bir oranda, yüzde 59'luk bir artış kaydetmiştir.

PARA ARZININ BELİRLENMESİ (Milyar TL)				
	Aralık	Ekim**	% Değişim	
	1992	1993	1992*	1993*
Emisyon	35,033	62,901	65.7	79.5
(-) Banka Kasaları	3,852	7,749	59.5	101.0
Tedavüldeki Para	31,181	55,152	66.4	76.9
(+) Vadesiz Tasarruf Mevduatı	15,441	22,354	45.9	44.8
(+) Vadesiz Ticari Mevduat	23,790	31,180	37.9	31.1
(+) Merkez Bankasındaki Mevduat	109	14	65.1	-87.2
M1 Para Arzı (dar tanım)	70,521	108,700	52.5	54.1
(+) Vadeli Tasarruf Mevduatı	103,330	133,014	48.0	28.7
(+) Vadeli Ticari Mevduat	5,421	7,818	28.2	44.2
(+) Mevduat Sertifikası	3,716	2,957	16.1	-20.4
M2 Para Arzı	182,988	252,489	48.0	38.0
(+) Yurtiçi Kaynaklı DTH	106,525	214,277	126.9	101.2
M2 Para Arzı (Yeni Tanım)	289,513	466,766	36.5	61.2
M3 A Para Arzı ***	191,534	266,638	48.7	39.2

* Ocak-Ekim

** 22 Ekim itibarıyla

*** M2 + Resmi Mevduat

Kaynak: Anka Haber Bülteni

5. MEVDUAT GELİŞMELERİ

Toplam konsolide mevduatta 1993 yılında geçen yıla oranla belirgin bir yavaşlama eğilimi gözlenmektedir. 1992'nin ilk on aylık döneminde yüzde 45 civarında artış gösteren toplam mevduat, bu yılın aynı döneminde yüzde 32 oranında artmış, reel olarak daralma göstermiştir.

Geçen yıla göre vadesiz mevduat yüzde 44 artış gösterirken, vadeli mevduat artış hızı gerileyerek, yüzde 30 civarında gerçekleşmiştir. Vadeli mevduattaki yavaşlama esas itibarıyla vadeli tasarruf mevduat artış hızındaki yavaşlamadan kaynaklanmıştır.

Mevduatta gözlenen yavaşlama; bazı alternatif yatırım araçlarının 1993 yılının ilk 10 aylık döneminde mevduattan daha yüksek getiri sağlaması, bunun yanında bir fon toplama aracı olarak Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihraçlarındaki ve döviz tevdiat hesaplarındaki artıştan kaynaklanmıştır. Aynı

dönemde, 3 aylık ve 6 aylık mevduat faiz oranları, enflasyonun üzerinde getiri sağlarken, 1 yıllık mevduat faiz oranlarının getirisi reel olarak gerilemiştir. Ocak-Ekim döneminde banka faiz getirileri, reel olarak, 3 ay vadeli mevduatlarda yüzde 1.4, 6 ay vadeli mevduatlarda yüzde 0.6 olmuştur.

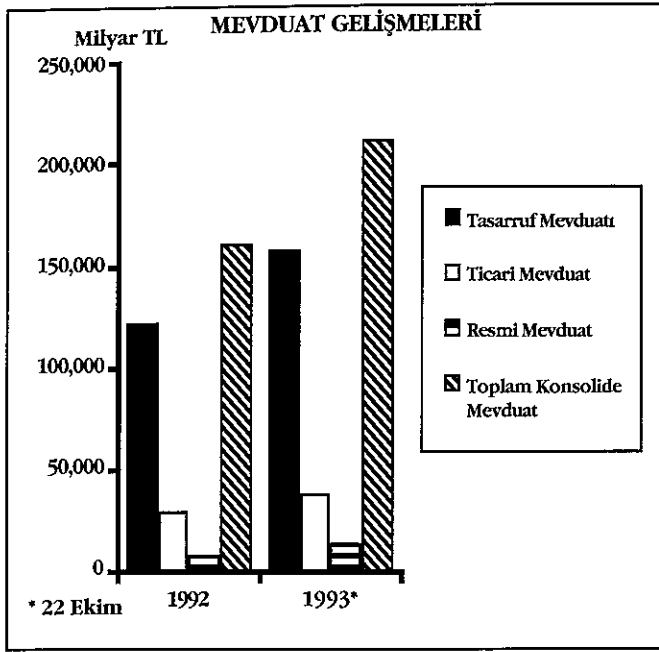
MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyar TL)				
	Aralık	Ekim***	% Değişim	
	1992	1993	1992**	1993**
Tasarruf Mevduatı	122,487	158,325	46.3	29.3
Vadeli	15,441	22,354	45.9	44.8
Vadesiz	103,330	133,014	48.0	28.7
M.Sertifikası	3,716	2,957	16.1	-20.4
Ticari Mevduat	29,211	38,998	35.8	33.5
Vadeli	23,790	31,180	37.9	31.1
Vadesiz	5,421	7,818	28.2	44.2
Resmi Mevduat	8,546	14,149	65.2	65.6
Vadeli	8,335	13,688	65.3	64.2
Vadesiz	211	461	61.5	118.5
Toplam Mevduat*	160,244	211,472	45.4	32.0

* Bankalararası mevduat hariç

** Ocak-Ekim

*** 22 Ekim itibarıyla

Kaynak: TCMB

Buna karşılık; aynı dönemde 3 ay vadeli hazine bonoları yüzde 9.3, 6 ay vadeli hazine bonoları yüzde 10.1, devlet tahvili yüzde 6.3, hisse senetleri yüzde 133.3, altın ise yüzde 8.1 getiri sağlamıştır.

1993 YILINDA YATIRIM ARAÇLARI GETİRİSİ (%)				
	Ekim 1993 sonu itibariyle yıllık		1993 (Ocak-Ekim)	
	Cari	Reel*	Cari	Reel*
Mevduat				
3 ay	73.4	3.7	57.3	1.4
6 ay	71.2	2.4	56.2	0.6
1 yıl	65.9	-0.8	54.2	-0.6
Hazine Bonosu				
3 ay	91.3	14.4	69.7	9.3
6 ay	88.3	12.6	70.8	10.1
Devlet Tahvili	77.5	6.2	64.9	6.3
İMKB **	298.1	138.1	262.1	133.3
Altın (külçe)	81.3	8.4	67.8	8.1
ABD Doları	64.7	-1.5	51.6	-2.3
Alman Markı	51.3	-9.5	45.8	-6.1
İngiliz Sterlini	55.7	-6.9	48.1	-4.6
Döviz Sepeti**	59.5	-4.6	49.3	-3.8

* Nominal getirilerin enflasyon etkisinden DİE tüketici fiyat endeksi ile arındırılması yoluyla bulunmuştur.

** Yüzde 50 oranında ABD Doları ve Alman Markı

Kaynak: Anka Haber Bülteni

Mevduatta gözlenen yavaşlamanın bir nedeni de Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihracında gözlenen artışlardır.

1992 Ağustos ayından itibaren ihracına başlanan VDMK, genelde konut ve tüketici kredilerinin korunması altında bir uygulama olup, mevduatların tabi bulunduğu munzam karşılık ve disponibilibite gibi zorunluluğa tabi olmadığı için bankalar açısından mevduata oranla paçal maliyeti daha düşük bir fon kaynağı niteliğindedir. Daha düşük paçal maliyetli bu fon kaynağına bankalar, mevduat faizi üzerinde getiri ödemişlerdir. VDMK esas itibarıyla tüketici kredileri karşılığı ihraç edildiği için, bu uygulamadan daha çok kredi portföyleri büyük bankalar yararlanma imkanı bulmuştur.

Bankalar 1993'ün ilk 9 aylık döneminde 33.2 trilyon düzeyinde VDMK ihraç etmişlerdir. Aynı dönemde toplam özel sektör menkul kıymet ihraçlarının (hisse senedi, tahvil, finansman bonosu, K/Z ortaklığı belgesi, banka bonusu, VDMK, vs.) 45.6 trilyon TL. düzeyinde olduğu gözönüne alınırsa, menkul kıymet ihraçlarının yüzde 73'ünün VDMK ihracı şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Ancak, 1994 yılı Programı'nda VDMK ihracını sınırlandırıcı önlemlere yer verilmektedir. Programa göre halen tüketici kredileri, konut kredileri, finansal kiralama alacakları, taksitli satışlardan doğan alacaklar ve Ziraat Bankası'nın açtığı zirai krediler karşılık gösterilerek ihraç edilebilen VDMK, bundan böyle sadece konut kredileri karşılık gösterilerek ihraç edilebilecektir.

VDMK ihraçlarının sadece konut kredileri ile sınırlandırılmasının, özellikle

tüketici kredi faiz oranlarında artış yoluyla, bu tür kredileri yavaşlatıcı bir etki yaratması beklenebilir.

Bankacılık sektörünün son yıllarda kaynak toplama konusunda karşılaştıkları bir sorun da dövizli mevduatın toplam mevduat içinde giderek artan payıdır. 1993'ün ilk 10 aylık döneminde yüzde 33.4 artış gösteren yurtiçi kaynaklı döviz tevdiat hesapları ve yüzde 13.1 artış gösteren yurtdışı kaynaklı döviz tevdiat hesapları ile birlikte toplam döviz tevdiat hesapları Ekim sonu itibarıyla 19.1 milyar dolara, (kredi mektuplu DTH dahil) toplam dövizli mevduat hesapları da 26.2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu durum bankalardaki toplam mevduatın yarısının dövizli mevduata dönüştüğü anlamına gelmektedir.

Dövizli hesapların artan payına karşın Türk Lirası hesaplarının azalan payı, enflasyon oranı düzeyinde oluşan TL. mevduat faiz oranlarına rağmen, ekonomimizde giderek şiddetlenen para ikamesi "Dolarizasyon" olgusuna işaret etmektedir. Para ikamesinin diğer bir göstergesi de, bankaların geçen yıla oranla bu yıl Merkez Bankası nezdinde daha az miktarda TL. tutmaya başlamalarıdır. Bankaların TL. cinsinden serbest tevdiatlarının Merkez Bankası parası içindeki

payı geçen yıl yüzde 4 civarında iken, bu pay 1993 Ekim ayında yüzde 1.7'ye kadar gerilemiştir. Mevduatın toplam banka kaynakları içindeki payını olumsuz etkileyebilecek bir faktör de Bankalar Kanunu'nda yapılan bir değişiklik sonucu bankaların özvarlıklarının 6 katına kadar bono ve tahvil çıkarabilmelerine imkan tanınmasıdır. Munzam karşılık ve disonibilite gibi yükümlülüklerle tabi olmayan bu bono ve tahvil ihraçları, VDMK'ta olduğu gibi, maliyet açısından bankalar için mevduata göre daha cazip bir fon toplama yöntemidir. Bankaların fon toplamada mevduat dışına kayarak, munzam karşılık ve disonibilite gibi yükümlülüklerle tabi olmayan fon kaynaklarına yönelmesi bir yandan fon toplama maliyetlerini olumlu yönde (azaltıcı) etkilerken, diğer yandan parasal kontrolün sağlanması konusunda bazı potansiyel güçlükleri de beraberinde getirecektir.

1994 yılı Programı'nda mevduata ilişkin yapılması öngörülen diğer bir düzenleme de; bankaların halen mevduat karşılığı ayırdıkları munzam karşılık ve disonibilitenin bankaların tüm yükümlülüklerine genelleştirilmesidir. Bankalar halen vadelerine göre TL. mevduatları karşılığı yüzde 7.5-16 munzam karşılığa, (5 puanı nakit almak üzere) yüzde 35 disonibiliteye; döviz mevduatları karşılığı da yine vadelerine göre yüzde 3-8 munzam karşılığa tabi bulunmaktadır. Öngörülen yeni düzenleme ile bankalar, TL. ve döviz mevduatları, VDMK, temin ettikleri krediler, ihraç ettikleri bono ve tahviller, repodan doğan tüm borçları vb. diğer pasifleri üzerinden munzam karşılık ve disonibiliteye tabi olacaklardır. Munzam karşılık ve disonibilitenin tüm yükümlülükleri kapsayacak şekilde genişletilmesi yanında,

DÖVİZLİ MEVDUAT HESAPLARI (Milyon \$)				
	Aralık	Ekim	% Değişim	
	1992	1993	1992**	1993**
Döviz Tevdiat Hes.*	14,647	19,122	35.1	30.6
Yurtiçi Kaynaklı	12,590	16,796	47.7	33.4
Yurtdışı Kaynaklı	2,057	2,326	-5.7	13.1
Kredi Mektuplu DTH	6,375	7,091	2.5	11.2
Toplam	21,022	26,213	23.6	24.7

* Bankalar arası mevduat bariç

** Ocak-Ekim

Kaynak: TCMB

bankaların disponibil değerleri içinde çok önemli bir paya sahip devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirlerinin öngörülen yeni vergi değişikliği ile Kurumlar Vergisi'ne tabi tutulması, bankaların paçal fon maliyetini arttırıcı bir etki yaratacak, bu da kredi maliyetlerine yansiyacaktır.

Mevduatın bankalararası dağılımı incelendiğinde; kamu bankalarının payında, özel bankalara göre hafif bir artış olduğu kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payının Ekim sonu itibarıyla yüzde 61 düzeyinde olduğu gözlenmektedir.

6. KREDİ GELİŞMELERİ

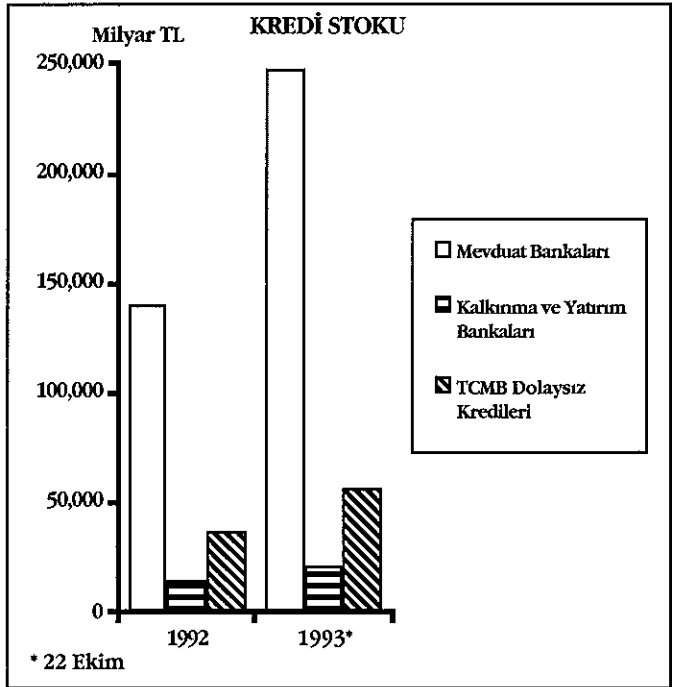
1993 yılında mevduattaki yavaşlamaya karşın, makroekonomik faaliyetteki hızlanmaya paralel olarak banka kredilerinde kayda değer bir hızlanma eğilimi gözlenmektedir. Toplam kredi stoku, 1993 yılının ilk on aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre daha hızlı bir artış ile yüzde 69'luk bir genişleme göstererek 325 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu genişlemede mevduat banka kredilerindeki yüzde 76'lık artış en büyük etken olmuştur. Mevduat banka kredileri reel anlamda artış gösterirken, Merkez Bankası doğrudan kredileri yüzde 50'lik artış ile geçen yıla oranla daha yavaş bir artış eğilimi sergilemiştir. Kalkınma ve yatırım banka kredileri ise geçen yıla oranla daha hızlı bir gelişme göstererek 20.8 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Mevduat banka kredilerindeki artışta tüketici kredileri önemli bir etken olmuştur. Kamu mevduat bankalarının açılan krediler yılın ilk 10 aylık döneminde yüzde 54, özel mevduat bankaları kredileri yüzde 95, yabancı

KREDİ STOKU				
	Milyar TL		% Değişim	
	Aralık	Ekim *	(Ocak-Ekim)	
	1992	1993	1992	1993
Tüm Banka Kredileri	154,662	268,792	56.2	73.8
a) Mevduat Bankaları	140,427	247,915	59.9	76.5
Kamu Bankaları	64,172	99,084	48.5	54.4
Özel Bankalar	70,692	137,856	70.2	95.0
Yabancı Bankalar	5,563	10,975	72.2	97.3
b) Kalk ve Yat. Bankaları	14,235	20,877	27.6	46.7
TCMB Dolaysız Kred.	37,419	56,222	77.2	50.2
Toplam Kredi Stoku	192,081	325,014	59.7	69.2

* 22 Ekim itibarıyla

Kaynak: TCMB

bankaların açtıkları krediler ise yüzde 95 oranında artış göstermiştir. Kredilerdeki hızlanma sonucu; mevduatın krediye dönüşüm oranı da artış kaydetmiştir. Buna göre; toplanan her 100 TL'lik mevduata karşın kamu bankaları 75 TL'lik kredi açarken, fonlamada giderek artan oranda mevduat-dışı kaynaklara yönelen özel bankalar ise 175 TL'lik kredi açmışlardır. Bankaların mevduat-dışı

kaynakları arasında, VDMK, bono/tahvil ihracı, yurt dışından sağlanan döviz kredileri ve interbank borçlanmaları yer almaktadır. Genellikle mevduat yerine yurt dışından ve İnterbank'tan borçlanmayı tercih eden yabancı bankalar ise her 100 TL'lik mevduatları karşılığı yaklaşık 360 TL'lik kredi açmışlardır.

Merkez Bankası iç kredi genişlemesi 1993 yılında geçen yıla oranla daha yavaş bir artış göstermiştir. Geçen yılın ilk on aylık döneminde yüzde 75 artış gösteren MB toplam iç kredileri, bu yılın aynı döneminde yüzde 53'lük bir artış kaydetmiştir. Yüzde 47 artış gösteren ve büyük ölçüde Hazine Avansları'ndan oluşan Merkez Bankası Kamu Kredileri, toplam Merkez Bankası kredileri içinde yüzde 80 pay almıştır. Hazine Avansları'nın Kamu'ya açılan toplam Merkez Bankası kredileri içindeki payı ise yüzde 78.5 civarında gerçekleşmiş, İktisadi Devlet Teşekkülleri yüzde 21.5'luk bir pay almıştır. Merkez Bankası'nın bankalar yoluyla kullandığı krediler büyük ölçüde ticari krediler şeklinde gerçekleşmiş, sınai kredilerin payı ise çok sınırlı kalmıştır. Merkez Bankası'nın açtığı dış krediler ise yüzde 45.5 artış göstermiştir.

1994 yılı için öngörülen daha düşük büyüme hızının banka kredi talebini de yavaşlatması beklenebilir. Bunun ötesinde; banka kesimine yönelik olarak öngörülen bazı yeni düzenlemelerin (tüm banka yükümlülüklerinin munzam karşılık ve disponibilitateye tabi tutulması, VDMK ihracının konut kredileriyle sınırlandırılması, Banka ve Sigorta Muamele Vergisi'nin yüzde 5'ten yüzde 1'e indiriminin 1994 yılı için de uygulanmayacak oluşu, hazine bonusu ve

devlet tahvillerinin Kurumlar Vergisi'ne tabi tutulması vb.) kredi maliyetlerini arttırıcı bir etki yaratması, bunun ise kredi kullanımını sınırlandırıp, "beklenen kur riskine" bağlı olarak dış kredi kullanımını daha da arttırması beklenebilir. Enflasyonist beklentilerin iç borçlanma baskısının arttırması, beklenen mevduat faiz oranları, kredi maliyetlerini arttırıcı önemli bir etken olacaktır.

MERKEZ BANKASI TOPLAM KREDİLERİ

(Milyar TL)

	1992**	1993*	% Değ.
İÇ KREDİLER	51,258	78,467	53.0
a. Kamu Kesimine			
Açılan Krediler	42,584	62,649	47.1
Hazine Avansı	30,983	49,120	58.5
Diğer Hazine (net)	-	6	
İktisadi Devlet Teşekkülleri	11,601	13,523	6.5
b. Bankalara Açılan Kred.	8,674	15,818	82.3
Ticari Krediler	8,237	15,512	88.3
Sınai Krediler	437	306	-3.0
DIŞ KREDİLER	9,309	13,544	45.5
TOPLAM TCMB KRED.	60,567	92,011	51.9

* 5 Kasım

** Yıl sonu itibariyle

Kaynak: TCMB

7. FAİZ ORANLARI

1992 yılında sürekli bir düşüş gösteren iç borçlanmada ortalama vade, 1993 yılında artış eğilimine girmiştir. 1993 yılında vadenin uzatılarak, borç faiz maliyetinin azaltılması ve faiz yükünün daha uzun vadeye yayılması amaçlanmıştır. Yapılan satış ihaleleri sonucu üç aylık Hazine bonolarının faizi Ocak ayında yüzde 74'den Temmuz ayında yüzde 60.8'e kadar gerilemiş, ancak daha sonra bir miktar artış göstererek Ekim ayında yüzde 63'e

ulaşmıştır. Buna karşın 6 ay vadeli bono faizleri Ocak ayında yüzde 75.6'dan Ekim ayında yüzde 70'e kadar çekilirken, 12 aylık bono faizleri Ocak ayında yüzde 78'den Ağustos ayında yüzde 88'e kadar tırmanıp, Ekim ayında ise yüzde 86.7 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Kısa vadeli bono faizlerindeki gerileme büyük ölçüde bankalardan gelen yüksek faiz taleplerine karşı ihalelerin iptal edilmesi, ya da nakit ihtiyacının gerektirdiği kadar bono arzı yapılmamasından kaynaklanmıştır. Bono arzının yapay olarak düşük tutulması nakit ihtiyacının büyük ölçüde Merkez Bankası kaynaklarının yanı sıra döviz borçlanması yoluyla karşılanmasına yol açmıştır. Merkez Bankası bir yandan (ihalelerde oluşan faizin üzerinde) oranlarla borçlanırken, Açık Piyasa İşlemlerinde de ihale faiz oranlarının üzerinde faiz ödeme durumunda kalmıştır. Diğer yandan hükümetin Ziraat Bankası yoluyla bankalararası para piyasasından borçlanması faiz oranlarını bu piyasada yüzde 100'lere kadar tırmandırmıştır.

Bu durum Hazine'nin nakit açığını azaltılmadıkça faiz oranlarının aşağı çekilmesinde kalıcı ve gerçek bir başarının sağlanamayacağına işaret etmektedir.

1993 yılının önemli bir bölümünde nisbeten istikrarlı bir trend izleyen banka mevduat faizleri 1 ay vadeli mevduatlar için ortalama yüzde 53, üç ay vade için yüzde 64, 6 ay vade için yüzde 69, 1 yıl vade için yüzde 74 düzeylerinde oluşmuştur. Ancak Ekim-Kasım aylarında kurlarda gözlenen nisbi hızlanma, özellikle, dövizde açık pozisyon taşıyan bazı bankaları bu pozisyonlarını kapatma çabasına yöneltmiş, ortaya çıkan taze nakit ihtiyacını karşılamak için mevduat faiz oranları arttırılıp mevduat giriş hızlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak, bazı bankalarca başlatılan faiz arttırımı sistemin geneline yaygınlaşmamıştır. Hükümet TL mevduatı teşvik etmek için 1 yıl vadeli TL mevduat faizi için stopajı yüzde 10'dan yüzde 1'e çekerek bu tür mevduatlara yaklaşık 6.5-7 puanlık bir getiri artışı sağlamıştır.

Kısa vadeli teşviksiz ticari kredilendirmelerde, banka baz kredi faiz oranları yüzde 60-80 düzeylerinde oluşmuştur.

FAİZ ORANLARI (%)							
	Eylül 1993	Ağustos 1993	Haziran 1993	Mart 1993	Aralık 1992	Mart 1992	Aralık 1991
Mevduat Faiz Oranları *							
Vadesiz	10.7	10.7	10.8	10.7	11.0	11.9	12.3
1 Ay Vadeli Tasarruf	52.8	52.8	52.8	52.7	57.6	56.9	58.0
3 Ay Vadeli Tasarruf	64.0	64.0	64.0	63.7	69.1	67.9	69.6
6 Ay Vadeli Tasarruf	69.5	69.5	69.6	69.3	69.5	63.0	64.8
1 Yıl Vadeli Tasarruf	74.6	74.5	74.6	74.0	74.2	71.7	72.7
İç Borç Ortalama Faiz Oranları							
3 Ay	-	-	16.7	16.3	18.7	16.9	17.1
6 Ay	-	-	37.1	35.4	37.8	35.4	35.9
9 Ay	-	-	60.5	58.5	56.4	53.2	55.3
1 Yıl	-	-	85.9	82.3	77.9	71.5	73.0

* Ağırlıklı Ortalama

Kaynak: TCMB

8. FİYATLAR VE ENFLASYON

Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE) ve Tüketici Fiyat Endeksi'ndeki (TFE) hareketler, enflasyonun 1993'ün ikinci yarısında tekrar artış eğilimine girdiğine işaret etmektedir.

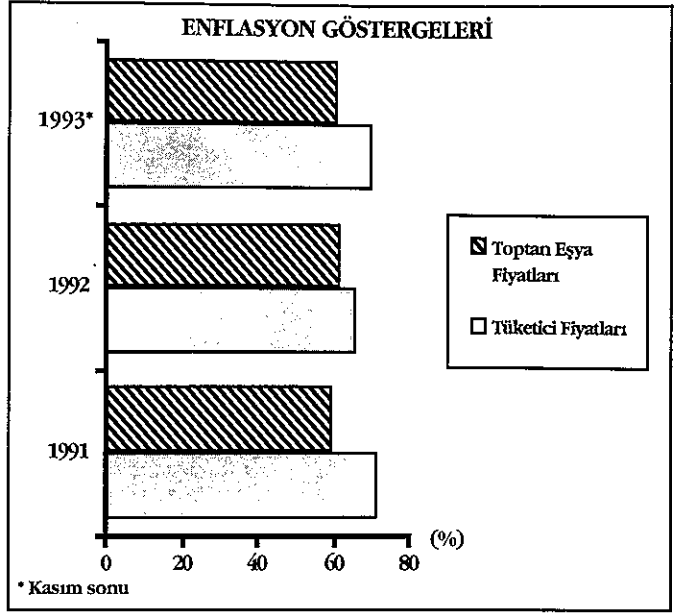
Toptan Eşya Fiyat Endeksi'ne göre enflasyon hızı 1993'ün Ocak ayında yıllık bazda yüzde 52.7'ye kadar geriledikten sonra yılın ilk çeyreğinde geciktirilen KİT zamlarının da etkisi ile kayda değer bir artış göstermemiştir. Daha sonraki aylarda dalgalı bir yükselme eğilimi sürdüren toptan eşya fiyatları Kasım ayı içinde KDV oranlarındaki arttırımın da etkisiyle aylık bazda yüzde 6.4 artış göstererek, son 22 ayın en yüksek artış hızına ulaşmıştır. Toptan eşya fiyatları Kasım 1993 itibarıyla yıllık bazda yüzde 61.4 oranında artış gösterirken, Ocak-Kasım döneminde yüzde 55.7 düzeyinde gerçekleşmiştir.

ENFLASYON GÖSTERGELERİ			
	Yıllar	12 Aylık % Değişim	11 Aylık % Değişim
Tüketici Fiyatları	1991	71.1	64.0
	1992	66.0	61.5
	1993*	69.6	65.1
Toptan Eşya Fiyatları	1991	59.2	52.4
	1992	61.4	55.8
	1993*	61.4	55.7

* Kasım sonu

Kaynak: DİE

Benzer bir eğilim tüketici fiyatları için de söz konusu olmuştur. Mart 1993'de yıllık bazda yüzde 58'e kadar gerileyen tüketici fiyat artışları daha sonraki aylarda dalgalı bir yükseliş trendi izleyerek Kasım 1993'te aylık bazda yüzde 6.4, yıllık bazda da yüzde 69.6 artış göstermiştir.

1993 yılı enflasyonu ile ilgili şu değerlendirmeler yapılabilir:

a) Fiyatların yılın hemen tüm aylarında gösterdiği yüksek artış seyri yüzde 43'lük yıl sonu enflasyon hedefinin tutturulamayacağını yılın daha ilk yarısında belirginleştirmiştir. Artan Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve bunun daha fazla oranda Merkez Bankası kaynaklarına ve döviz borçlanmasına başvurularak karşılanmasına rağmen; toplam efektif talepteki genişlemenin üretim ve ithalat ile karşılanması nedeniyle daha yüksek oranlı fiyat artışları yaşanmamıştır.

b) Tüketici fiyatları 1992 yılına benzer şekilde 1993 yılında da toptan eşya fiyat artışlarının üzerinde seyretmiştir. Bu gelişmede 1993 yılında yaşanan yüksek oranlı büyümenin kaynağını teşkil eden özel tüketim talebindeki genişleme önemli bir etken olmuştur. Bunun dışında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içinde artan payı da tüketici fiyat artışlarının diğer bir nedenini oluşturmuştur.

c) Tarım ürünleri fiyatları hububat üretimindeki artışa karşın sebze ve meyve üretimindeki azalmanın yol açtığı arz daralması nedeniyle 1993 yılında geçen yıla göre daha yüksek oranda artmıştır.

d) Kamu fiyat artışları 1993 yılında özel kesim fiyat artışlarının altında seyretmiştir. Kamu fiyatları Kasım 1993 itibarıyla yıllık bazda yüzde 55.5 yıllık ortalama bazda da yüzde 55.2 artarken, bu artışlar özel kesim fiyatlarında sırasıyla yüzde 63.9 ve yüzde 59.8 olmuştur.

e) Bölgeler itibarıyla fiyat artışları incelendiğinde, yıllık bazda en yüksek fiyat artışları yüzde 73.2 ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, yüzde 70.7 ile Karadeniz Bölgesinde, en düşük fiyat artışları da yüzde 68.5 ile Akdeniz Bölgesi'nde yaşanmıştır.

f) Yılın Aralık ayında gerçekleşmesi muhtemel fiyat artışlarıyla tüketici fiyatlarında yüzde 70-71, toptan eşya fiyatlarında da yüzde 59-60 düzeyinde yıllık artış beklenebilir. Bu ise yıllık enflasyon hedefi olan yüzde 43'den yüzde 60 civarında bir sapmaya işaret etmektedir. Ülkemizde yıl sonu gerçekleşen enflasyon hızının yılbaşında öngörülen enflasyon hedefinin her yıl sürekli olarak 20-25 puan üzerinde oluşması, enflasyonist beklentileri kırmada önemli bir etken olan

"iktisat politikasının kredibilitesi"ni düşüren bir etkidir.

BÖLGELERE GÖRE FİYAT ARTIŞLARI (%)			
	Kasım 1993		
	Aylık Artış	Yıllık Artış	Yıllık Ort. Artış
Ege ve Marmara Bölgesi	6.2	64.0	69.4
Akdeniz Bölgesi	6.8	64.8	68.5
İç Anadolu Bölgesi	6.3	65.9	69.0
Karadeniz Bölgesi	6.8	67.7	70.7
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Böl.	7.3	69.0	73.2

Kaynak: DİE

1994 yılı Programı, GSMH'da yüzde 61.5'lik nominal bir artış öngörmekte olup, bu artışın yüzde 4.5'u reel büyümeden yüzde 54.6'sı da GSMH deflatöründeki artıştan kaynaklanmıştır. Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki artış ile ölçülen enflasyonun 1994 yıllık ortalama hızı yüzde 54.6, yıl sonu 12 aylık artış hızı da yüzde 48.2 olarak öngörülmüştür.

Ancak, 1994 yılında bütçe gelişmeleri ve bütçe açıklarının finansman yöntemine ilişkin belirsizlikler ve muhtemel beklentiler, kapasite kullanım oranlarında üst sınıra yaklaşılmaması, kurlardaki muhtemel hızlanma ve mahalli seçimler nedeniyle uygulanabilecek genişleyici talep politikaları, enflasyon hızının 1994 yılında yükselmesine neden olabilecektir.

9. ALTIN FİYATLARI

Külçe altın fiyatları Londra piyasasında yılbaşına göre yüzde 8.1 artışla 1993 Temmuz

KAMU VE ÖZEL KESİM FİYAT ARTIŞLARI (%)		
	Kamu	Özel
Kasım 1993 Aylık Fiyat Artışı	4.2	7.3
Kasım 1992-Kasım 1993 (Yıllık Bazda Fiyat Artışı)	55.5	63.9
Kasım 1992-Kasım 1993 (Yıllık Bazda Fiyat Artışı)	55.2	59.8

Kaynak: DİE

ALTIN FİYATLARI									
Yıllar	LONDRA PİYASASI			İSTANBUL PİYASASI					
	(1 ounce)			Külçe Altın			Cumhuriyet		
	Satış (\$/Ounce)	Yıllık % Değişim	Aylık % Değişim	Satış (TL/gr)	Yıllık % Değişim	Aylık % Değişim	Satış (TL/gr)	Yıllık % Değişim	Aylık % Değişim
1992									
Aralık	362.2	-1.1	2.4	91,820	54.8	2.9	614,600	59.4	3.5
1993									
Ocak	364.4	-1.0	0.6	94,275	52.1	2.7	635,250	54.1	3.4
Şubat	360.0	-3.0	-1.1	98,250	48.8	4.2	659,000	49.8	3.7
Mart	357.5	0.1	-0.7	101,125	47.1	2.9	683,000	47.3	3.6
Nisan	341.2	0.3	-4.6	105,950	49.5	4.8	718,000	52.8	5.1
Mayıs	368.9	9.4	8.1	119,775	61.0	13.0	821,250	65.7	14.4
Haziran	370.4	5.2	0.4	128,200	66.7	7.0	876,666	71.3	6.7
Temmuz	391.5	11.1	5.7	142,733	78.4	11.3	996,666	87.6	13.7

Kaynak : T.C.M.B.

sonu itibarıyla ons başına 391.52 Dolara yükselmiştir. Temmuz sonu itibarıyla altının yıllık artış hızı yüzde 11.1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Yurtiçi altın piyasası fiyatları da 1993 yılında hızlı bir artış göstermiştir. Külçe altının gramı İstanbul piyasasında yılbaşına göre yüzde 55 artış ile Temmuz sonu itibarıyla 142,733 TL'ye ulaşırken, külçe altın fiyatlarındaki yıllık artış hızı yüzde 78 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet altını fiyatlarında ise daha hızlı bir artış kaydedilmiştir. Cumhuriyet altını ilk sekiz ayda yüzde 62 oranında artarken, yıllık artış hızı da Temmuz sonu itibarıyla yüzde 87 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Yurtiçi altın fiyatlarında 1993 yılında gözlenen hızlı artış, dış piyasalardaki fiyat artışları yanında, altının 1993 yılının getirisi yüksek gözde yatırım araçları arasına girmesi nedeni ile artan yurtiçi altın talebinden de kaynaklanmıştır. 1993'ün ilk 10 aylık döneminde külçe altın nominal olarak yüzde 68, reel olarak yüzde 8 getiri sağlayarak, aynı

dönemde banka mevduatları, döviz ve devlet tahvillerinin sağladığı reel getirinin üzerine çıkmıştır.

Yurtiçi altın piyasası fiyatları büyük ölçüde uluslararası piyasalardaki gelişmeleri takip etmiş ve fiyat artışları TL'nin yabancı paralara karşı değer kaybından kaynaklanmıştır.

Altının bir tasarruf aracı olarak 1992' nin ilk 9 ayında sağladığı yüzde 43.2 oranındaki değer artışı devlet tahvili, hazine bonusu, mevduat ve ABD Doları getirilerinin gerisinde kalmıştır.

10. SERMAYE PİYASASI

1993 yılında Türkiye'de sermaye piyasası ve borsa faaliyetlerinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

1993 yılının ilk yarısında İMKB fiyat endeksi ve işlem hacimlerinde meydana gelen hızlı gelişmeler yılın ikinci yarısında da devam etmiştir. 1992 yılı Aralık ayında 4,000 sınırında duraklamış olan hisse senetleri fiyat

endeksi, 1993 yılının ilk 6 aylık dönemi sonunda 10,000 düzeyine, Kasım ayı sonlarında da ise 18,000'lere tırmanmıştır. Bu hızlı yükselişten işlem hacmi de etkilenmiştir. 1992 sonlarında 500 milyar TL seviyelerinde seyr eden günlük işlem hacmi ilk 6 aylık dönem sonunda 1 trilyona doğru yükselmiş, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında 1,5-2 trilyonu aşmıştır. Bu durum, borsa tarihinde eşine az rastlanır bir patlama olarak nitelendirilmektedir.

Birinciel Piyasa Faaliyetleri

SPK verilerine göre, 1993 yılının Ocak-Eylül döneminde kurumlarca ihraç edilip Sermaye Piyasası Kurulu tarafından kayda alınan menkul kıymetlerin tutarı 45,575.9 milyar TL'dir. Bunun yüzde 73'e yakını ilk defa 1992 yılında devreye giren Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK) teşkil etmektedir. VDMK çıkarma yolu süratle genişleyerek, 1992 ve 1993 yıllarında çıkarılan menkul kıymetlerin bileşimini önemli ölçüde değiştirmiş, toplam içinde hisse senedi ve diğer araçların payının düşmesine neden olmuştur.

SPK verilerine göre, Eylül sonuna kadar ihraç listesine alınan menkul kıymetlerin yüzde 15'i hisse senedi, yüzde 1'i tahvil, yüzde 0.77'si finansman bonosu, yüzde 72.9'u VDMK, yüzde 2.7'si Banka Bonosu ve Banka Garantili Bono, yüzde 7.4'ü Menkul Kıymetler yatırım fonu belgelerinden oluşmuştur.

Menkul Kıymet Stokları

1992 sonu itibariyle, piyasada mevcut menkul kıymetlerin toplam nominal değeri 168.1 trilyon TL düzeyinde seyrederken, bu

miktar, 1993 yılının ilk sekiz aylık dönemi sonunda 292.8 trilyon liraya ulaşmıştır. Mevcut borç stokunun yüzde 22'si özel sektör menkul kıymetlerinden, yüzde 78'i kamu menkul kıymetlerinden oluşmaktadır.

1993 Ağustos sonu itibariyle menkul kıymet stokları içinde hisse senetlerinin payı yüzde 21.2, tahvillerin payı ise yüzde 0.6 düzeyinde bulunmaktadır.

İkinciel Piyasalarda ve Borsada Kaydedilen Gelişmeler

1993 yılının ilk sekiz aylık döneminde ikinciel piyasalarda gerçekleştirilen işlem hacmi 1,019.6 milyar TL olmuştur. Söz konusu işlemlerin yüzde 10'unu hisse senedi, yüzde 0.5'ini özel sektör tahvili, yüzde 26.6'sını Devlet Tahvili, yüzde 58.5'ini Hazine Bonosu, yüzde 3'ünü Döviz Endeksli Senetler ve yüzde 1'ini VDMK'lar oluşturmaktadır. Söz konusu işlemler içinde Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu işlemleri çok büyük bir yer tutmaktadır.

Menkul Kıymetlerin Borsa'da Alınip Satılması

Kural olarak Borsa'da, borsa kotuna alınmış menkul kıymetlerin alım ve satımı yapılmaktadır. Fakat, ülkemizde kamu kesimince ihraç edilen kıymetlerin, borsada alınip satılmaları için kote edilmelerine gerek bulunmamaktadır.

Menkul kıymetleri borsa kotunda bulunan şirketlerin sayısı 1992 yılı sonunda 1291 iken 1993 yılında 1345'e ulaşmıştır.

Ekim 1993 sonu itibariyle borsa kotuna alınmış bulunan hisse senetlerinin nominal

tutarı 67,561.1 milyar TL, tahvillerin tutarı ise 781,897.0 milyar TL'dir. Hisse senedi kotasyon listesinde en büyük yeri yüzde 31.3 ile banka sektörü tutarken, bunu yüzde 15.2 ile yatırım şirketleri ve holdingler izlemektedir. Tahvil listesinde ise yüzde 18 ile elektrik sanayii başta gelirken, bunu yüzde 15.3 ile finans kurumları ve döviz ticaret şirketleri izlemektedir.

Halen Borsa'da kayıtlı şirketlerin ancak 150 kadarının hisse senetleri borsada cari olarak alınıp satılmaktadır. Diğerleri halka kapalı anonim şirket niteliğindedir.

İMKB'de Hisse Senedi İşlemleri

1993 yılında hisse senedi piyasasında başlayan hızlanma, dalgalanmalarla yıl boyu devam etmiş, 1992 sonunda 4,000'lerde olan bileşik fiyat endeksi yüzde 3,500'ü aşan bir artışla yıl sonuna doğru 19,000'lere yükselmiştir. Bunun yanında, işlem hacimlerinde de paralel yükselmeler kaydedilmiş, günlük işlemlerin tutarı zaman zaman iki trilyon TL'nin üzerine çıkmıştır.

İMKB'DE HİSSE SENEDİ FİYAT ENDEKSİNDEKİ GELİŞMELER			
	1991	1992	1993
Ocak	4,213.5	4,926.2	4,383.0
Şubat	5,102.6	3,664.4	5,923.6
Mart	4,520.0	4,076.6	5,864.2
Nisan	3,554.3	3,686.4	7,807.6
Mayıs	3,626.4	3,297.4	8,375.8
Haziran	3,587.4	4,407.2	10,778.7
Temmuz	3,041.4	4,264.1	10,077.6
Ağustos	3,301.3	4,157.8	12,357.0
Eylül	2,937.6	3,976.4	15,079.9
Ekim	2,746.8	3,642.7	14,500.7
Kasım	4,058.5	3,786.2	18,977.2
Aralık	4,369.2	4,004.2	-

Kaynak:SPK

İMKB'DE HİSSE SENEDİ İŞLEM HACMİNDEKİ GELİŞMELER (Milyar TL)			
	1991	1992	1993
Ocak	1,644.7	7,477.4	4,657.3
Şubat	3,981.9	5,556.0	11,166.6
Mart	2,753.1	5,853.2	6,740.6
Nisan	1,401.1	3,820.1	15,585.5
Mayıs	2,960.4	3,104.3	13,613.8
Haziran	1,770.3	5,072.0	17,762.8
Temmuz	2,628.2	6,727.5	14,780.3
Ağustos	3,663.1	3,503.8	17,698.8
Eylül	1,960.5	4,704.0	34,289.7
Ekim	1,903.3	2,422.6	24,529.3
Kasım	4,944.5	3,219.8	41,452.5
Aralık	5,893.7	4,975.8	-
Toplam	35,504.8	56,436.6	202,277.1

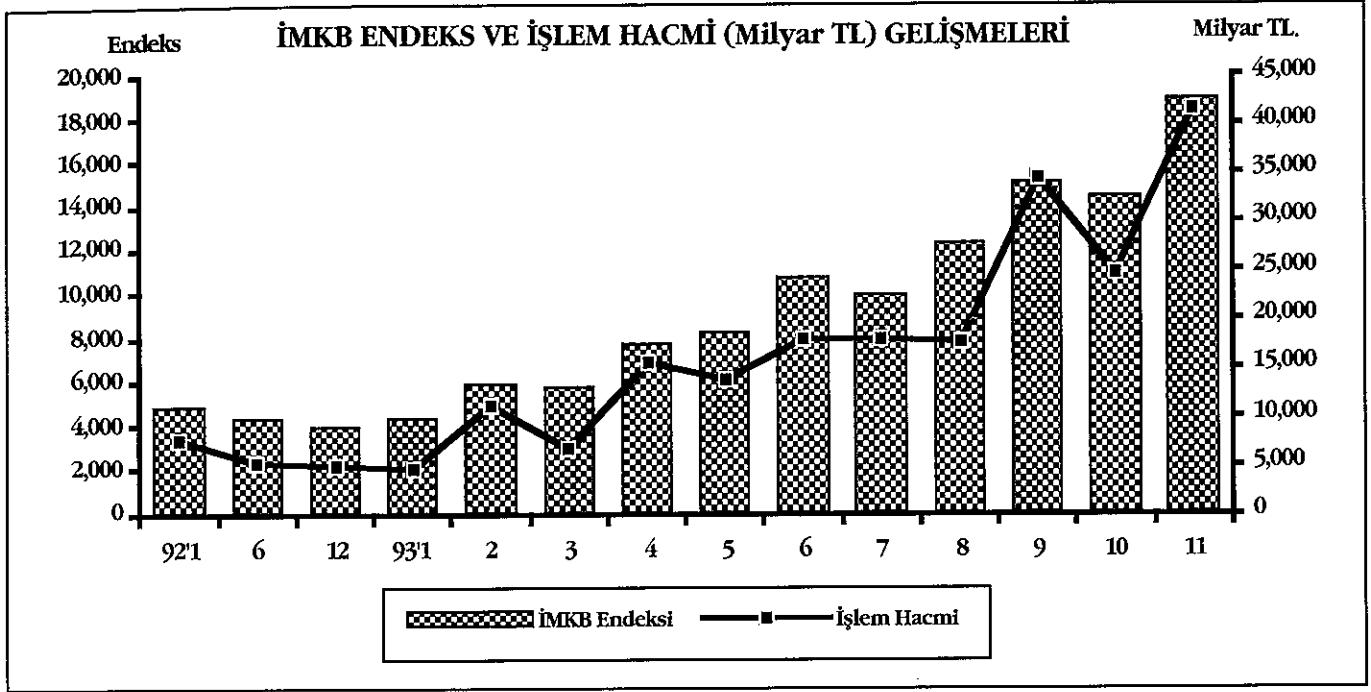
Kaynak:SPK

1993 yılının 11 aylık döneminde ulaşılan işlem hacmi, 1992 yılına göre yüzde 258 oranında bir artış kaydetmiştir. Yılın ikinci üç aylık döneminde 15 trilyonun üzerine çıkan aylık işlem hacmi, yılın ikinci yarısında 20-30 trilyona tırmanmış, Kasım ayında günlük işlemlerde 1,5-2 trilyona, bazen bunun da üzerine çıkmıştır. İşlem hacimlerinin yükselmesinin, Borsa'nın derinlik kazanması ve istikrar bulması açısından özel bir önemi bulunmaktadır.

Söz konusu gelişmeler ve bunun yanında pek çok faktör Borsa'nın görünümünde büyük bir değişme olduğunu göstermektedir. Bu faktörler şöyle özetlenebilir:

- 1993 gelişmelerini harekete geçiren faktörlerin başında, yatırımcıların portföyünün en az yüzde 25'i hisse senetlerinden oluşan (A) tipi olarak nitelendirilen Yatırım Fonları'na, yılın başlarında yürürlüğe konan bir kararla vergi muaflığı tanınması gelmektedir. Bu karardan sonra süratle harekete geçen bankaların yeni fonlar çıkarmaya

başlamalarıyla yaratılan ek hisse senedi talebi fiyatların yükselmesine ve işlemlerin genişlemesine yol açmıştır.

- Alternatif yatırım alanlarının veriminin düşmesi, bu bağlamda mevduat faizlerinde indirimle gidilmesi, buna paralel olarak Devlet Tahvilleri ve Hazine Bonosu faizlerinde de düşüşler olması ve döviz kurlarının caydırıcı etkisi, tasarrufların Borsa'ya yönelmesini teşvik etmiştir.

- Özelleştirmenin de, menkul kıymet arzını artırmak ve talebi özendirmek suretiyle, hisse senedi piyasasını genişlettiği gözlenmektedir.

- Ekonomide kaydedilen gelişme hızı, hükümetin bu dönemde sermaye piyasasının gelişmesine gösterdiği yakın ilgi gibi etkenler de Borsa'yı teşvik edici bir rol oynamaktadır.

Borsanın bu yükselişi sadece yukarıda belirtilen faktörlerle açıklanamaz. Bunun yanında ekonomik ortamın belirsizlikleri

içinde, yerli ve yabancı büyük yatırımcıların yarattıkları spekülasyon hareketlerin de büyük dürtüsü olduğu düşünülmektedir.

İMKB'de Borçlanma Senetleriyle İlgili İşlemler

Borsa'nın gelişmesinde, şirketlere öz kaynak sağlayan hisse senedi piyasasının özel bir yeri olmakla beraber, ülkemizde halen ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullanılan fonların önemli bir kısmı borçlanma senetleri kanalından sağlanmaktadır. İMKB'de satılmakta olan borçlanma senetleri Devlet Tahvili, Hazine Bonosu gibi Devlet kağıtlarıyla şirket tahvilleri, finansman bonoları, banka bonoları ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler'den oluşmaktadır.

Borsa'da borçlanma senetleriyle ilgili işlemlerin büyük bölümü tescil işlemleri başlığı altında toplanmaktadır. Bu işlemlerin yüzde 96-97'sini Devlet Tahvilleri ve Hazine

BORÇLANMA SENETLERİYLE İLGİLİ TESCİL İŞLEMLERİ (Milyar TL)			
	Kamu Borç Sen.	Özel Sektör Borç. Sen.	Toplam
1991	278.7	13.0	291.7
1992	606.7	20.0	626.7
1993*	14,870.0	52.6	14,922.6

* Ocak-Ekim

Kaynak: İMKB, SPK

Bonoları oluşturmakta, özel sektör borçlanma senetlerine ait işlemlerin payı ise yüzde 3-4 düzeyinde kalmaktadır.

Bu durum, kamunun sermaye piyasası fonlarını kullanmadaki ağırlığını göstermektedir. 1993 yılında Hazine Bonosu satışlarında doğrudan doğruya halka arz yöntemi uygulanması da bu sonucu dolaylı yoldan etkilemiş olabilir. 1993'ün 10 aylık döneminde her iki sektörün işlemlerinde yüzde 150'ye varan artışlar olmuştur.

Tahvil ve Bono Piyasası

1991 yılı ortalarında "Menkul Kıymet Piyasası İşlemleri" adı altında kurulmuş olup, sabit gelirli menkul kıymetlere rekabet şartları içinde, istenildiği anda paraya çevrilme olanağı sağlayan ve ileri bir teknikle işleyen bu pazarda statü olarak Hazine Bonoları, Devlet Tahvilleri, Gelir Ortaklığı Senetleri ile özel sektör tahvilleri alınıp satılmaktadır.

İşlem hacminde, 1993 yılı Ocak-Ekim döneminde geçtiğimiz yıla göre, kamu sektöründe yüzde 500'den fazla, özel sektörde ise yüzde 200 dolayında bir artış kaydedilmiştir. Bu durum, oldukça yeni bir piyasa için hızlı bir gelişmeyi göstermektedir.

TAHVİL VE BONO PİYASASI İŞLEMLERİ (Milyar TL)			
	Kamu Sektörü	Özel Sektör	Toplam
1992	17,877	19.5	17,896
1993*	116,024	60.3	116,085

* Ocak-Ekim

Kaynak: İMKB, SPK

Borsa Dışı Hisse Senedi İşlemleri

Küçük yatırımcılara kolaylık sağlanması ve bir yandan da sokak borsası faaliyetlerinin frenlenmesi amacıyla İMKB bünyesinde 1990 yılında kurulan, birimden küçük miktarlardaki hisse senedi alım ve satımın yapıldığı Lot Altı piyasasının da 1993 yılında önemli gelişmeler olmuştur.

BORSA DIŞI HİSSE SENEDİ İŞLEMLERİ (Milyar TL)			
	Alım	Satım	Toplam
1991	45.9	39.6	85.4
1992	37.9	26.4	64.3
1993*	134.5	142.0	276.5

* Ocak-Ekim

Kaynak: İMKB

1993 Ocak-Ekim döneminde Lot Altı hisse senedi işlemleri 1992'ye kıyasla üç katından fazla artış göstermiştir.

Repo Piyasası

Repo piyasası, Sermaye Piyasası Kanunu'nun getirdiği yeni hükümlere dayanılarak, Şubat 1993'te kurulmuştur. Elektronik sistemle çalışan bu piyasa, büyük tasarruf sahiplerine ve özellikle, paralarını kısa vadelerde değerlendirmek ihtiyacını duyan

kurumlara repo veya ters repo mekanizmaları içinde yatırım imkanı sağlamaktadır.

17 Şubat 1993 tarihinde faaliyete başlayan repo piyasası süratli bir seyir takip etmiş, Eylül ve Ekim aylarında büyük bir ivme kazanarak 9 ay içinde 32,3 trilyon liralık işlem hacmine ulaşmıştır. Repo işlemleri yatırım araçlarının çeşitliliğini artırmış, menkul kıymet piyasasının para piyasasıyla olan ilişkisini daha da güçlendirmiştir.

BORSADA REPO-TERS REPO İŞLEMLERİ (Milyar TL)	
1993	İşlem Hacmi
Şubat	485.1
Mart	1,278.6
Nisan	2,024.0
Mayıs	1,642.0
Haziran	1,842.6
Temmuz	4,213.1
Ağustos	4,977.2
Eylül	7,035.0
Ekim	8,875.0
Toplam	32,372.5

Hisse Senetlerinin ve Alternatif Yatırım Araçlarının Verimliliği

Etkinliği olan bir borsada hisse senedi yatırımları tasarruf sahipleri için hem likidite, hem verimlilik açısından en avantajlı yatırım şeklidir. Ülkemizde, yeni gelişen bir borsa olarak İMKB'nin, hisse senedi yatırımlarına sağladığı pazar verimi ilk yıllardan itibaren yüksek seviyelerde seyretmiştir. Pazar verimi sadece 1988'de negatife dönüşmüş, 1986'da yüzde 86.5, 1987'de yüzde 295.8, 1989'da yüzde 511.2 olarak gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların verimliliği, 1993 yılına gelinceye kadar, enflasyon hızının altında kalmış, 1992'de sıfır düzeyine inmiştir.

1993 yılı, borsa için olumlu bir yıl olmuş ve yılın 11 aylık dönemi sonunda fiyat endeksi 18,000'in üzerine çıkmıştır. Böylece Kasım sonu itibariyle Borsa'da pazar verimliliği yüzde 3,500'ü bulmuştur.

Temettü verimi 1992 ortasından 1993 ortasına kadar 12 aylık dönem içinde yüzde 2.05 olarak gerçekleşmiştir. Bu da, hisselerin piyasa değeri dikkate alındığında Türkiye'de şirketlerin temettü oranlarının genellikle düşük olduğunu göstermektedir.

Mevduat faizleri; 1993 yılı başlarında süratli bir yükselme sürecine girmişse de enflasyon hızının yavaşlama eğilimi ve hükümetin de çabaları ile göreceli olarak düşürülmüştür. Ancak, koşulların değişmesi üzerine yeniden yükselmeler başlamıştır. Ağustos sonu itibariyle bankaların mevduata uyguladıkları faizlerin ağırlıklı ortalaması yüzde 74.5 olmuştur. Bazı bankalar Ekim-Kasım döneminde mevduat faizlerini yüzde 80'lere çıkarmışlardır.

Döviz fiyatları, Merkez Bankası'nın zaman zaman yaptığı müdahaleler dolayısıyla, ılımlı bir yükselme kaydetmiştir. 1992 yılı sonunda 8,573 TL olan ABD Doları 1993 Kasım ayı sonunda 13,900 TL'ye yükselmiştir. Bunun yanında, yılbaşında 5,313.3 TL. olan Alman Markı'nın 1993 Kasım sonu fiyatı 8,100 TL olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, 11 aylık bir süre sonunda Dolar, yatırımcısına yüzde 60.4, Mark ise yüzde 50.9 dolayında gelir sağlamıştır. Her ikisinin de getirisi enflasyon oranının altında kalmıştır.

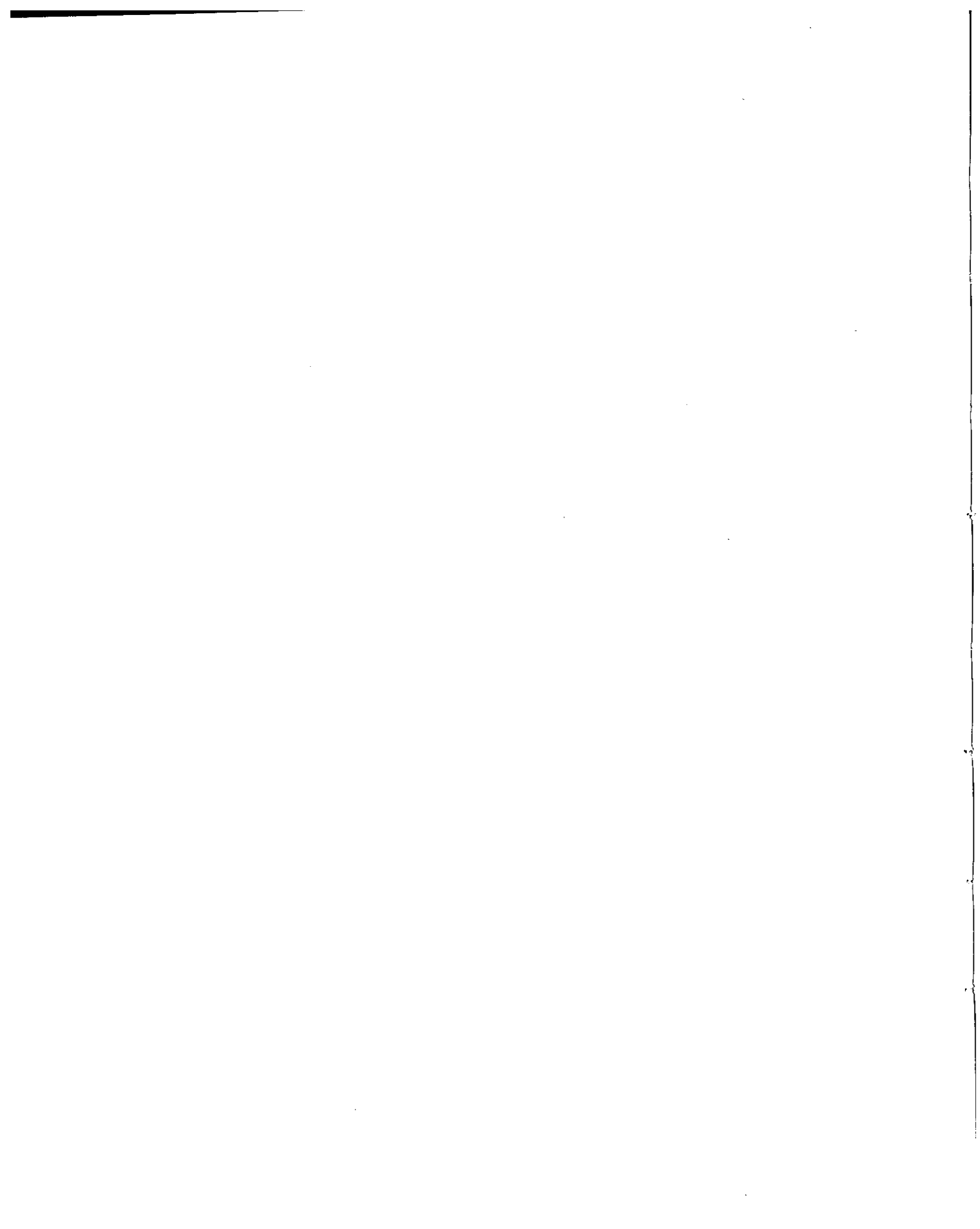
Dövizin yanında, tasarrufların bir bölümü de altına yönelmektedir. Ülkemizde altın talebi, halkın alışkanlığı ve kronik enflasyona bağlı olarak varlığını sürdürmekte,

zaman zaman spekülâtif hareketlere konu olmaktadır. Ancak, çok çeşitli yatırım araçlarının geliştiği çağımızda altın normal bir yatırım aracı olmaktan çıkmıştır.

1993 yılı, Türkiye'de sermaye piyasası ve özellikle borsa açısından özel bir faaliyet yılı olmuştur. Borsa'da önceki iki yılın durgunluğundan sonra fiyat endeksi ve işlem hacimlerindeki gelişmeler İMKB'nin ülkemizde rolünü ve etkinliğini artırdığı gibi, dünya borsaları arasındaki yerini ve prestijini de yükseltmiştir. Son zamanlarda Amerikan "Menkul Kıymet ve Sermaye Piyasaları Komisyonu" SEC'nin İMKB'yi "Kabul Görmüş Yabancı Menkul Kıymet Piyasası" olarak ilan etmesi bunun bir göstergesidir. Sözü edilen gelişmeler dolar bazında İMKB'yi dünya

borsaları arasında 29'ncu sıraya getirmiş bulunmaktadır. Bu arada, Aralık ayından itibaren Borsa'da işlemlerin elektronik sistemle yürütölmeye başlanması gerek yerli, gerek yabancı yatırımcılar tarafından borsaya duyulan ilgiyle birlikte kurumun şeffaflığını ve güvenilirliğini artıracaktır.

Kısa vadede, Borsa'nın bu günkü yükseliş eğilimini, belki biraz yavaşlatarak sürdüreceği tahmin edilmektedir. Fakat, uzun vadede, kronik enflasyonun yarattığı bu ileri derecede spekülâtif ortam içinde borsanın, kendi başına sürekli büyümesi beklenmemelidir. Bu aşamada, sağlıklı, kararlı ve oturmuş bir kurum haline gelmesi daha önemlidir. Bunun içinde, herşeyden önce, ekonomide istikrar sağlayacak köklü tedbirlere ihtiyaç vardır.

1993 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ

1993 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ

2 Ocak

Hampetrol ve petrol ürünlerinin alım, satım, fiyatlandırma esasları ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'nun işleyişi hakkında kararda değişiklik yapıldı. Değişikliğe göre Sınır ve Kıyı Ticareti Yönetmeliği kapsamında ithal edilecek olan petrol ürünlerinde ve LPG'de stoklama kapasitesi ve stok bulundurma mecburiyeti aranmayacak.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 119/6. maddesi kapsamındaki taleplerin incelenmesi ve sonuçlandırılması ile ilgili Gümrük Genel Tebliği (Geçici Muaflık) yayınlandı.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından yürürlükten kaldırılan vergi, resim ve fonlar, gümrük vergilerinde yapılacak indirim ve uyumlar ile; İthalat Rejimi Kararı ile getirilen yeni düzenlemelerle ilgili olarak uygulama esaslarını açıklayan Gümrük Genel Tebliği (Giriş Rejimi) yayımlandı.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından Bazı Vergi Kanunları'nda Değişiklik Yapılması hakkındaki "Kanun" ile "Harçlar Kanunu'na 1993 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere fıkralar ekleyen ve yeni düzenlemeler getiren Harçlar Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.

4 Ocak

1993 yılında memuriyet taban aylığına uygulanacak katsayı ile yan ödeme puanlarının tesbitine dair karar yürürlüğe girdi.

5 Ocak

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından, işverenlerin çalıştırdıkları işçileri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve Bölge Müdürlüğü'ne Bildirmeleri ile Sendika ve Konfederasyonlarca

Düzenlenecek Üye Kayıt Fişleri ve Defterlerinin Şekli ve İhtiva Edeceği Bilgiler hakkında Yönetmelik yayınlandı.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatın Düzenlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Karar ve İhracat Yönetmeliği uyarınca yurtdışında düzenlenecek fuar ve sergilere gerek ülkemizi temsilen, gerekse bireysel olarak katılımlara ait uygulama usul ve esasları belirleyen Yurtdışı Fuar ve Sergilere İlişkin bir tebliğ yayımlandı.

9 Ocak

Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin yurtdışından her türlü nakdi kredi sağlaması ve uluslararası sermaye piyasalarında tahvil ve diğer borçlanma aracı ihraç etmesini Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ön iznine bağlayan Türk parasının kıymetini koruma hakkında 32 sayılı karara ilişkin tebliği yayımlandı.

26 Ocak

3167 Sayılı çekle ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması hakkında kanunun 16.ncı maddesinin değiştirilmesine dair kanun yayımlandı.

29 Ocak

İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik kararı ile yatırımların, döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki ve yönlendirilmesine ait esaslara dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.

4 Şubat

Hisse senetleri halka arzı yoluyla satılan bankaların dağıtacakları temettüye ilişkin esasları içeren tebliğ yayımlandı.

Menkul Kıymetlerin geri alım veya satma taahhüdü ile alım satımı hakkındaki tebliğe ek bir tebliğ yayımlandı.

12 Şubat

HDTM tarafından 93/18 sayılı ithalat tebliği yayımlandı.

15 Şubat

HDTM tarafından 93/1 sayılı dış ticarete standardizasyon tebliği yayımlandı.

20 Şubat

Kurumlar Vergisi genel tebliği yayımlandı.

İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik tebliği yayımlandı.

Yatırımların, döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili tebliğ yayımlandı.

10 Mart

Serbest Bölgelerin kurulması, yönetilmesi, işletilmesi ve serbest bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu'nun tahsilat ve harcama esasları konusunda bir yönetmelik düzenlendi.

31 Mart

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın teşvik belgesiz olarak Organize Sanayi Bölgelerinde yapılan yatırımlar ile küçük ve orta boy işletmelerde Fon Kaynaklı Kredi uygulamasına ait esasları belirleyen tebliği yayımlandı.

1 Nisan

TCMB'nca belirlenen, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Nisan 1993 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 69.91 olarak belirlendi.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'den yarım kalmış turizm yatırımlarına, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'ndan tahsis edilecek kredi ile ilgili başvuru, inceleme, değerlendirme, tahsis, ödeme ve geri tahsil esasları açıklandı.

2 Nisan

Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı kararda değişiklik yapıldı. 10.000 ABD doları veya eşdeğeri efektif satışlarda kimlik tesbiti yapılması zorunlu tutuldu. Ayrıca yurtdışına ihraç edilecek kıymetli maden ve taşlardan mamul eşyanın üzerine mamulün ayırım gösteren bir damga basılması ve sertifika düzenlenmesi zorunlu hale getirildi.

3 Nisan

Kıymetli Madenler Borsaları'nın kuruluş ve çalışma esasları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayımlanan yönetmelik ile düzenlendi.

6 Nisan

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu hakkındaki kararın müeyyide uygulaması ile ilgili maddelerinde değişiklik yapan Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.

7 Nisan	Bankaların özkaynaklarına ait parasal miktarları arttıran Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
8 Nisan	İstanbul Deri Serbest Bölgesi'nin, DESBAŞ-İstanbul Deri Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından kurulup işletilmesine izin veren Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
9 Nisan	Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı kararda yapılan değişikliklerle ilgili Merkez Bankası genelgesi yayınlandı.
17 Nisan	Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu'ndan Erzincan projesinin finansmanı için sağlanan 65 milyon İsviçre Frangı tutarındaki krediye ilişkin anlaşma onaylandı.
1 Mayıs	T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Mayıs 1993 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık % 66.96 olarak belirlendi.
2 Mayıs	Bakanlar Kurulu tarafından buğday ithalatında ton başına alınan fon 30 dolardan 100 dolara, buğday unu ithalatında alınan fon da 100 dolardan 150 dolara yükseltildi.
3 Mayıs	Avrupa Toplulukları'nın İşletmelerarası İşbirliği Ağı (BC-NET)'na Türkiye'nin katılmasına ilişkin 10 Temmuz 1992 tarihinde imzalanan muhtıra Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı.
4 Mayıs	Bakanlar Kurulu tarafından yürürlük süresi 21 Aralık 1992'de sona eren Uluslararası Tekstil Ticaretine İlişkin Anlaşma 1 yıl uzatıldı.
5 Mayıs	T.C. Ziraat Bankası genel müdürlüğü tarafından Teşvik belgeli hayvancılık yatırımlarına ödenecek Kaynak Kullanımı Destekleme Primi ile ilgili uygulama esaslarında değişiklik yapıldı.
10 Mayıs	Bazı sebzelerin ihracatında uygulanacak standartlar HDTM tarafından belirlendi.

28 Mayıs	Yaprak tütün ve tütün mamullerinin üretimi, satışı ve ithalatı, fon alınması ve bu fonun kullanılmasına dair usul ve esaslarda Bakanlar Kurulu tarafından değişiklik yapıldı. 1993-1994 Dönemi Hububat ve Bakliyat Ürünü Destekleme Alımı ve Satımı hakkında karar Bakanlar Kurulu tarafından açıklandı.
29 Mayıs	Geliştirme ve Destekleme Fonu Kurulması Hakkında Karar'da Bakanlar Kurulu tarafından değişiklik yapıldı. Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, Sigorta Primleri Takip ve Tahsilatı Genel Tebliği yayımlandı.
5 Haziran	Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret , Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Tüzüğünde değişiklik yapılmasına ilişkin Tüzük yayımlandı.
7 Haziran	Döviz Tevdiat Hesapları karşılığı tutulacak munzam karşılıklara uygulanacak faiz oranları hakkında tebliğ yayımlandı.
11 Haziran	1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 284'üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayınlandı.
12 Haziran	İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ yayımlandı.
15 Haziran	İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Kararı'nda Değişiklik Yapılması hakkındaki karar yürürlüğe girdi. Devlet adına yapılacak tütün destekleme alımları hakkındaki karar yürürlüğe girdi.
16 Haziran	Gümrük Hattı Dışı Eşya Satış Mağazalarına ilişkin Gümrük Genel Tebliği yayımlandı.
18 Haziran	Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunda 27 nci Maddesinin Dördüncü Fıkrasında Belirtilen Parasal Miktarın Artırılması hakkında karar yürürlüğe girdi. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Hakkında Kararın Değişik 11.inci Maddesinin (A) Fıkrasının (8) No'lu

Bendinin yürürlükten kaldırılması hakkındaki karar yürürlüğe girdi.

İthalata ilişkin (93/22) Sayılı Tebliğ yayımlandı.

Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği'nin Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ yayımlandı.

Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında 3167 Sayılı Kanuna ilişkin Tebliğ yayımlandı.

19 Haziran

İhracata ilişkin 93/5 ve 93/6 Sayılı Tebliğler yayımlandı.

23 Haziran

Bazı Gümrük Müdürlüklerinin, Canlı Hayvan-Hayvansal Ürün ile Bitki-Bitkisel Ürün İthal ve İhracına Yetkili Kılınması hakkında Tebliğ yayımlandı.

25 Haziran

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 91-32/5 Sayılı Tebliğine ilişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi yayımlandı.

26 Haziran

3864 Sayılı Kaçaklığın Men ve Takibine Dair Kanuna Göre Kaçak ve Kaçak Zannı ile Tutulan Her Çeşit Eşya, Alet ve Taşıma Vasıtalarının Tasfiyesi Hakkında Kanun Genel Tebliği yayımlandı.

29 Haziran

Toprak Mahsülleri Ofisi'nin un, makarna, ırmık ve bisküvi ihracatını gerçekleştiren özel sektör kişi ve kuruluşlarına buğday desteği hakkındaki karar yürürlüğe girdi.

1 Temmuz

1994 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esasları Hakkında 93/11 Sayılı Başbakanlık Genelgesi yürürlüğe girdi.

Döviz Tevdiat Hesapları Karşılığı Tutulacak Munzam Karşılıklara Uygulanacak Faiz Oranları hakkında tebliğ yayımlandı.

2 Temmuz

İhracat ve Yatırımlarda Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulanması Hakkındaki Tebliğ yayımlandı.

6 Temmuz	Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Tebliğ yayımlandı.
	Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliğ yayımlandı.
7 Temmuz	1993 Yılı Ürünü Tiftik Destekleme Fiyatları ve Alımlarla İlgili Diğer Esaslar Hakkında Tebliğ yayımlandı.
10 Temmuz	Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ile İlgili Tebliğ yayımlandı.
11 Temmuz	Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği yürürlüğe girdi.
14 Temmuz	Türkiye-Federal Almanya Teknik İşbirliği Anlaşması Çerçevesinde Aktedilen "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Bir Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Yardım" Konulu Proje Anlaşmasının onaylanması hakkındaki karar yürürlüğe girdi.
17 Temmuz	İşverenler ve Sendikalar tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilen Bildirimler esas alınarak hazırlanan 1993 Temmuz istatistikleri hakkındaki Tebliğ yayımlandı.
18 Temmuz	Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi Nizamnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tüzük yayımlandı.
21 Temmuz	1993 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı yürürlüğe girdi.
22 Temmuz	Yaş meyve ve sebzelerin ithali için Tarım ve Köyişleri Bakanlığına yapılacak kontrol belgesi taleplerinde ve fiili ithallerinde aranacak şartlara ilişkin Tebliğde değişiklik yapılması hakkında Tebliğ yayımlandı.
24 Temmuz	Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun yürürlüğe girdi.
29 Temmuz	Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.

5 Ağustos

İhracatçı Birliklerinin Kuruluşu, İşleyişi, İştigal Sahaları, Organları, Üyelerin Hak ve Yükümlülüklerine dair Bakanlar Kurulu Kararı yürürlüğe girdi.

Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 93/23 Sayılı İthalat Tebliği yayımlandı.

9 Ağustos

Hampetrol ve petrol ürünlerinin alım, satım, fiyatlandırma esasları ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'nun İşleyişi Hakkında Kararda değişiklik yapılmasına dair Bakanlar Kurulu kararı yürürlüğe girdi.

Türk Parasının Kıymetinin Koruma Hakkında "Petrol Arama ve Petrolle İlgili Faaliyetleri Düzenleme Fonu" Kurulmasına İlişkin 20 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı yürürlüğe girdi.

13 Ağustos

Proje ve kontrollük işlerinde 1993 ikinci yarısında uygulanacak sözleşme birim fiyatları hakkındaki Tebliğ yürürlüğe girdi.

14 Ağustos

İhracatçı Birlikleri Yönetmeliği yürürlüğe girdi.

19 Ağustos

Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Toplu Konut Fonundan kredilendirilmiş olan projelere açılacak altyapı ve çevre düzenleme kredisine ilişkin 93/4 Sayılı Tebliğ yayımlandı.

Kaynak Kullanımı Destekleme Primi Hakkındaki 90/1 Ek Uygulama Tebliği yürürlüğe girdi.

21 Ağustos

İhracat Yönetmeliğinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yürürlüğe girdi.

24 Ağustos

Sermaye Piyasası Kuruluna ait Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğine Ek Tebliğ yayımlandı.

27 Ağustos

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşma yürürlüğe girdi.

28 Ağustos

Devlete ait taşınmaz mal satış, trampa, kiraya verme, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi, ecrimisil ve tahliye yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkındaki yönetmelik yürürlüğe girdi.

182 Sıralı Milli Emlak Genel Tebliği yürürlüğe girdi.

31 Ağustos

93/7 Sayılı İhracat Tebliği yayımlandı.

1 Eylül

93/4723 Sayılı Sınır ve Kıyı Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar yürürlüğe girdi.

93/6 Sayılı Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği yayımlandı.

2 Eylül

Türkiye Bilimler Akademisinin Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

3 Eylül

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.

7 Eylül

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü Arasında İmzalanan Fon Anlaşması ile eki Proje Belgesinin Onaylanmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.

9 Eylül

Türkiye Cumhuriyeti ile İtalya Cumhuriyeti arasında imzalanan gelir üzerinden alınan vergilerde çifte vergilendirmeyi önleme ve vergi kaçakçılığına engel olma anlaşması protokolünün onaylanması hakkında karar yürürlüğe girdi.

10 Eylül

Yaprak tütün ve tütün mamüllerinin üretimi, satışı ve ithalatı, fon alınması ve bu fonun kullanılmasına dair usul ve esaslarda değişiklik yapılmasına dair karar yürürlüğe girdi.

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ yayımlandı.

13 Eylül

1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, 3182 Sayılı Bankalar Kanunu, 2983 Sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun, 2985 Sayılı Toplu

Konut Kanunu, 7/11/1985 Tarihli ve 3238 Sayılı Kanun, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve 1177 Sayılı Tütün Tekeli Kanununun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanuna Ek Maddeler Eklenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

14 Eylül

Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Türkiye Denizcilik İşletmeleri ve Türkiye Gemi Sanayi A.Ş ile Bunların Müessese, Bağlı Ortaklık, İşletme ve İşletme Birimlerinin Özelleştirilmesi Hakkında Karar yürürlüğe girdi.

1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin (23) No.lu Ekinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.

15 Eylül

Sigorta Murakabe Kanunu'nun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

İstanbul İçme Suyu Büyük Melen Projesinin Finansmanı İçin Japon Denizaşırı Ekonomik İşbirliği Fonundan Sağlanan Krediyle İlgili Anlaşmanını Onaylanması Hakkında Karar yürürlüğe girdi.

Türkiye Elektrik Kurumunun, Türkiye Elektrik Üretim, İletim A.Ş ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. Ünvanlı iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü şeklinde teşkilatlandırılması Hakkında Karar yürürlüğe girdi.

16 Eylül

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi.

93/7 Sayılı Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği yayımlandı.

18 Eylül

Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonundan sağlanan krediye ilişkin anlaşmanın onaylanması hakkında karar yürürlüğe girdi.

22 Eylül

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 93/7 ve 93/8 Sayılı Tebliğler yayımlandı.

24 Eylül

Geliştirme ve Destekleme Fonu Kurulması Hakkındaki Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.

1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 12/II Maddesinin 3-a Bendinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.

93/8 Sayılı İhracat Tebliği yayımlandı.

29 Eylül

3182 Sayılı Bankalar Kanununa İlişkin 10 No.lu Tebliğ yayımlandı.

1 Ekim

1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 1 Numaralı Ekinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik yayımlandı.

- 9 Ekim** İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ yayımlandı.
- 11 Ekim** 1993 Yılı Yatırım Programı ile ilgili düzeltme hakkında karar yürürlüğe girdi.
- 13 Ekim** Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.
- Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına ait İhracat (93/9) ve (93/10) Sayılı Tebliğler yayımlandı.
- 14 Ekim** Sulama alanlarında arazi düzenlemesine dair Toprak Reformu Uygulama Alanı için toprak normu esasları hakkında karar yürürlüğe girdi.
- Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği yayımlandı.
- 15 Ekim** 1994 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar yürürlüğe girdi.
- 16 Ekim** 1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 1 No'lu Ekinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.
- Kıymetli Madenler Borsası Üyelik Belgesi Verilme Esasları ile Kıymetli Madenler Borsası Aracı Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyet Şartlarına İlişkin Yönetmelik yayımlandı.
- Toplu Konut Fonu'ndan 93/2 ve 93/3 Sayılı Tebliğlere göre açılacak kredi uygulamalarına yapılan değişikliğe ilişkin duyuru yayımlandı.
- 17 Ekim** Bazı alanların Turizm Bölgesi ve Turizm Merkezi olarak tespiti, bazı turizm alan ve merkezlerinin iptali, bazı turizm merkezlerinin tadili hakkında karar yürürlüğe girdi.
- 19 Ekim** Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıklarının 1994 Yılına ait Genel Yatırım ve Finansman Programının Tespiti hakkında karar yürürlüğe girdi.

20 Ekim	3417 Sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanuna göre aylık ve ücretlerden yapılacak tasarruf kesintileri hakkında karar yürürlüğe girdi.
25 Ekim	Tütün Fonu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik yayımlandı.
26 Ekim	Türkiye İhracat Kredi Bankasının Yatırım ve Finansman Programları çerçevesinde ihraç olunan tahvillerin ortalama faizlerinin tespit edilmesi hakkında karar yürürlüğe girdi.
27 Ekim	1 Seri No.lu Gümrük Genel Tebliği (Antrepo Rejimi) yayımlandı. Seri: I, No:14 Hissedarların Elllerinde Bulunan Hisse Senetlerinin Halka Arzetmelerine İlişkin Esaslar Tebliği (Seri : I, No: 16) yayımlandı. Sermaye Piyasası Araçlarının Halka Arzında Satış Yöntemlerine İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VIII. No: 22) yayımlandı.
28 Ekim	Dış ticarete Standardizasyon (93/9) Tebliği yayımlandı.
30 Ekim	Mal ve hizmetlerde uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının tesbitine ilişkin kararda değişiklik yapılması hakkında karar yürürlüğe girdi. Sigara ve Tütün Mamulleriyle İlgili Fabrikaların Kurulması, Sigara Üretimi, İthalatı, Satışı ve Denetimiyle İlgili Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlandı.
2 Kasım	Dış Ticarete Standardizasyon: 93/8 Sayılı Tebliğ yayımlandı.
3 Kasım	Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 23) yayımlandı.
6 Kasım	509 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin (Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketinin Kurulması Hakkında) İptaline Dair E: 1993/33 K: 1993/40-2 Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı yayımlandı.

7 Kasım	Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yürürlüğe girdi.
8 Kasım	İthalat Rejimi Kararına Ek Kararın Yürürlüğe Konulmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.
11 Kasım	İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (93/10) yayımlandı.
12 Kasım	1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 853 üncü Maddesinin 10 Numaralı Bendinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.
13 Kasım	Savunma Sanayi Destekleme Fonu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Dış Krediler Kur Farkı Fonu ile Afetler Fonu Hariç, Tanıtma Fonu Gelirlerinin yüzde 5'i ile Kanun ve Kararnamelerle Kurulmuş ve Kurulacak Diğer Fonların Gelirlerinin yüzde 10'unun Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun T.C. Merkez Bankası Nezdindeki Hesabına Aktarılması Hakkında Karar yürürlüğe girdi.
14 Kasım	Gümrük Giriş Tarife Cetvelinde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar yürürlüğe girdi.
15 Kasım	Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu (Avrupa Konseyi İskan Fonu)'ndan Sağlanan Kredilerle İlgili Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Karar yürürlüğe girdi.
16 Kasım	Tek Taraflı, İki Taraflı Türk-Yabancı veya Yabancı-Türk Ticaret, Sanayi ve Deniz Ticaret Odaları Yönetmeliği'nin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.
18 Kasım	3859 Sayılı 1993 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) ve (B) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girdi. Yabancı Sermaye Piyasası Kuruluşlarına İlişkin Sermaye Piyasası Kurulunun 1 No'lu Sirküleri yayımlandı.

19 Kasım	Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 45) yayımlandı. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 3 Adet Tebliğ (No: 93/11, 93/12. ve 93/13) yayımlandı.
20 Kasım	Vergi Daireleri Kuruluş ve Görev Yönetmeliği yayımlandı.
21 Kasım	1615 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin 412 nci Maddesi ile 440 ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik yayımlandı.
24 Kasım	Gümrük Genel Tebliği (Giriş Rejimi) (Seri No: 4) yayımlandı.
26 Kasım	Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar yürürlüğe girdi.
27 Kasım	Gümrük Genel Tebliği (Giriş Rejimi) (Seri No: 4) yayımlandı.
2 Aralık	E: 1993/2, K: 4778/1 sayılı Sayıştay Genel Kurul Kararı yürürlüğe girdi.
3 Aralık	İhtiyaç Fazlası Tütün Üretiminin Yol Açtığı Kaynak İsrafının Önlenmesi Amacıyla Alınması Gerekli Tedbirler Hakkında Tebliğ yayımlandı.
4 Aralık	Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (sıra No: 223) yayımlandı.
5 Aralık	Mahalli İdareler Fon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik yayımlandı.
7 Aralık	Gümrük Genel Tebliği (Geçici Muaflık) (Seri No: 2) yayımlandı.
8 Aralık	506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 4792 Sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun ile 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında KHK'nin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında 3817 sayılı Kanuna ilişkin tebliğ yayımlandı. 4792 Sayılı Kanun ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında 3918 sayılı Kanuna ilişkin tebliğ yayımlandı.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın İthalat 93/24 Sayılı Tebliği yayımlandı.

10 Aralık

375 ve 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ve 14.7.1965 Tarih ve 657 Sayılı, 27.7 1967 Tarih ve 926 Sayılı, 18.3 1986 Tarih ve 3269 Sayılı, 28.5.1988 Tarih ve 3466 Sayılı Kanunların Bazı Maddeleri ile 481 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin 3920 sayılı kanun yürürlüğe girdi.

Avrupa Konseyi İmtiyazlar ve Muafiyetler Genel Anlaşmasına Ek Beşinci Protokolün onaylanmasının Uygun Bulunmasına İlişkin 3921 sayılı Kanun yürürlüğe girdi.

Avrupa Konseyi İmtiyaz ve Muafiyetleri Genel Anlaşmasına Ek Üçüncü Protokolün Onaylanmasına ilişkin 3922 sayılı Kanun yürürlüğe girdi.

Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki İlişkilerin Esasları Hakkında Antlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin 3927 sayılı Kanun yürürlüğe girdi.

1972 tarihli Konteynerlerle İlgili Gümrük Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 3930 sayılı Kanun yayımlandı.

KDV Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanunla ilgili Genel Tebliğ (Seri No: 48) yayımlandı.

11 Aralık

Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanuna Göre Kaçak ve Kaçak Zannı ile Tutulan Her Çeşit Eşya Alet ve Taşıma Vasıtalarının Tasfiyesi Hakkında 3864 Sayılı Kanun Genel Tebliği (Sıra No:3) yayımlandı.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının İhracat: 93/11 Sayılı Tebliği yayımlandı.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının İthalat: 93/25 Sayılı Tebliği yayımlandı.

12 Aralık

93/5038 sayılı Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanması Hakkındaki Karar yürürlüğe girdi.

19 Aralık

Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik yayımlandı.

EK I

TABLÖLÄR

FAALİYET KOLLARINA VE ÜRETİCİ FİYATLARINA GÖRE SABİT FİYATLARLA GSMH (1987 Fiyatlarıyla; Milyar TL)												
İktisadi Faaliyet Kolları	1992						1993					
	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	818.6	4.5	2,435.7	3.7	8,540.6	3.3	784.2	-4.2	2,319.2	-4.8	8,541.3	0.0
Çiftçilik ve Hayvancılık	554.1	13.7	2,102.8	-2.2	8,331.4	2.7	512.0	-7.6	2,101.5	-0.1	8,363.3	0.4
Ormançılık	186.5	16.2	280.1	86.7	162.2	52.8	188.7	1.2	161.1	-42.5	127.7	-21.3
Balıkçılık	78.0	6.5	6.5	6.5	471	6.5	83.4	6.9	56.6	6.9	50.3	6.9
2. Sanayi	5,656.7	10.5	5,644.2	4.9	6,440.6	5.6	5,812.3	2.7	6,355.8	12.6	6,974.7	8.3
Madencilik ve Taşocakçılığı	398.1	5.7	351.4	-2.5	456.9	5.2	354.4	-11.0	328.9	-6.4	429.6	-6.0
İmalat Sanayii	4,683.4	10.3	4,760.4	4.8	5,366.9	5.1	4,836.6	3.3	5,432.0	14.1	5,876.8	9.5
Elektrik, Gaz ve Su	575.2	15.5	532.5	11.2	616.8	10.5	621.3	8.0	594.9	11.7	668.2	8.3
3. İnşaat Sanayii	1,072.5	-0.6	1,406.5	4.3	1,767.5	7.5	1,093.6	2.0	1,495.4	6.3	1,880.6	6.4
4. Ticaret	3,541.9	8.3	4,238.5	6.1	6,290.4	5.5	3,729.9	5.3	4,945.4	16.7	6,998.9	11.3
5. Ulaştırma ve Haberleşme	2,176.3	5.5	2,608.4	5.1	3,454.4	8.2	2,314.5	6.3	2,864.8	9.8	3,715.2	7.5
6. Mali Kuruluşlar	615.7	-1.3	613.6	-1.6	602.9	-2.9	607.7	-1.3	608.7	-0.8	596.9	-1.0
7. Konut Sahipliği	1,199.5	2.4	1,203.3	2.3	1,214.4	2.6	1,232.5	2.8	1,235.1	2.6	1,245.7	2.6
8. Serbest Meslek Ve Hizmetler	382.6	6.9	458.7	4.6	715.0	5.0	395.0	3.2	500.6	9.1	755.9	5.7
9. İzaflı Banka Hizmetleri (-)	527.9	-1.8	527.1	-1.8	517.3	-3.1	520.4	-1.4	522.4	-0.9	511.6	-1.1
10. Sektörler Toplamı (1-9)	14,935.9	7.2	18,081.9	4.8	28,508.6	5.1	15,449.1	3.4	19,802.2	9.5	30,197.7	5.9
11. Devlet Hizmetleri	1,048.9	3.1	1,064.2	4.0	1,072.7	3.3	1,072.9	2.3	1,074.4	1.0	1,096.9	2.3
12. Kar Amacı Olm. Özel Hz. Krş.	83.5	0.5	99.3	3.7	102.7	2.2	89.4	7.1	99.6	0.3	104.3	1.5
13. Toplam (10+11)	16,068.4	6.9	19,245.4	4.7	29,683.9	5.1	16,611.4	3.4	20,976.2	9.0	31,399.0	5.8
14. İthalat Vergisi	878.2	-2.0	885.7	8.8	1,080.3	15.7	918.4	4.6	1,336.8	50.9	1,626.6	50.6
15. GSYİH (Alıcı Fiyat.) (12+13)	16,946.6	6.4	20,131.2	4.9	30,764.3	5.4	17,529.8	3.4	22,313.0	10.8	33,025.6	7.4
16. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	87.2	215.4	167.2	153.7	364.9	27.6	213.9	145.5	216.2	29.3	573.0	57.0
GSMH (Alıcı Fiyat.) (14+15)	17,033.8	6.8	20,298.3	5.4	31,129.0	5.6	17,743.8	4.2	22,529.2	11.0	33,598.7	7.9

Kaynak: DİE

FAALİYET KOLLARINA VE ÜRETİCİ FİYATLARINA GÖRE CARİ FİYATLARLA GSMH (Milyar TL)												
İktisadi Faaliyet Kolları	1992						1993					
	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	12,149.8	144.0	29,592.0	78.7	85,144.7	57.6	14,369.4	18.3	43,437.3	46.8	148,727.1	74.7
Çiftçilik ve Hayvancılık	9,118.7	185.2	26,466.5	71.3	82,862.4	56.2	9,614.7	5.4	39,873.4	50.7	145,123.4	75.1
Ormançılık	1,400.2	44.0	2,535.6	229.8	1,526.7	198.4	2,585.6	84.7	2,540.2	0.2	2,214.1	45.0
Balıkçılık	1,631.0	101.4	589.8	75.0	755.6	57.3	2,169.1	33.0	1,023.6	73.5	1,389.5	83.9
2. Sanayi	51,279.1	79.9	58,383.7	68.6	72,739.1	66.4	85,044.7	65.8	103,944.2	78.0	123,873.5	70.3
Madencilik ve Taşocakçılığı	2,626.7	64.2	3,629.2	56.8	5,789.5	57.1	3,550.8	35.2	4,995.0	37.7	8,176.0	41.2
İmalat Sanayii	43,771.4	76.2	48,875.4	65.5	59,798.7	64.3	73,111.4	67.0	88,317.9	80.7	103,134.9	72.5
Elektrik, Gaz ve Su	4,880.9	136.7	5,879.1	111.2	7,150.8	97.2	8,382.5	71.7	10,630.6	80.8	12,562.6	75.7
3. İnşaat Sanayii	1,606.7	54.3	15,268.2	59.2	22,009.8	66.1	16,277.1	53.5	27,784.5	82.0	38,142.9	73.3
4. Ticaret	30,894.4	81.6	43,197.4	76.4	65,133.5	66.1	50,827.7	64.5	77,521.7	79.5	115,515.7	77.4
5. Ulaştırma ve Haberleşme	21,302.6	84.3	28,730.8	78.8	39,364.5	68.2	33,053.2	55.2	46,966.4	63.5	67,813.3	72.3
6. Mali Kuruluşlar	8,063.3	84.1	7,970.5	33.2	10,543.5	58.2	16,376.5	103.1	13,151.3	65.0	17,809.9	68.9
7. Konut Sahipliği	8,305.1	74.4	9,284.4	74.9	11,206.6	83.9	13,598.7	63.7	15,236.2	64.1	18,519.5	65.3
8. Serbest Meslek Ve Hizmetler	3,616.9	82.5	4,842.9	69.9	7,713.0	63.7	5,824.2	61.0	8,248.6	70.3	13,358.5	75.2
9. İlafl Banka Hizmetleri (-)	7,506.3	75.1	8,324.9	57.4	13,470.1	118.3	14,592.3	94.4	17,840.2	114.3	22,383.6	66.2
10. Sektörler Toplamı (1-9)	138,711.7	83.1	188,945.4	71.5	300,384.9	62.4	220,779.3	59.2	318,449.9	68.5	521,376.2	73.6
11. Devlet Hizmetleri	23,495.4	99.2	24,691.6	108.4	31,443.8	71.4	42,342.4	80.2	43,918.7	77.9	53,755.2	71.0
12. KarAmacı Olm. Özel.Hiz. Kur.	615.3	68.0	797.9	59.8	1,257.4	47.3	1,095.2	78.0	1,404.0	76.0	1,429.8	35.2
13. Toplam (10+11+12)	162,822.4	85.2	214,434.9	75.0	332,886.1	63.2	264,216.8	62.3	363,772.8	69.6	576,561.1	73.2
13. İthalat Vergisi	7,094.8	65.0	8,404.9	80.7	10,769.4	77.3	11,684.9	64.7	18,356.0	118.4	22,806.3	111.8
14. GSYİH (Alıcı Fiyat.) (12+13)	169,917.3	84.2	222,839.9	75.2	343,655.5	63.6	275,901.8	62.4	382,128.8	71.5	599,367.5	74.4
15. Dış Alemn Net Faktör Gelirleri	717.6	254.1	1,702.7	319.4	3,581.0	76.2	2,744.4	282.4	2,613.1	53.5	7,097.1	98.2
GSMH (Alıcı Fiyat.) (14+15)	170,634.9	84.6	224,542.6	76.0	347,236.4	63.7	278,646.2	63.3	384,741.9	71.3	606,464.6	74.7

Kaynak: DİE

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)												
	1991	1992*	1993*	1994**	% Değişim			% Dağılım				
					1991	1992	1993	1994	1991	1992	1993	1994
Tarım	1,902	1,646	1,924	1,939	6.0	-13.5	16.9	0.8	7.0	5.9	6.5	6.2
Madencilik	587	542	450	437	1.7	-7.7	-17.0	-2.9	2.2	1.9	1.5	1.4
İmalat Sanayi	5,220	5,282	5,336	5,595	0.7	1.2	1.0	4.9	19.3	18.9	18.1	17.9
Enerji	2,236	1,880	1,761	2,365	-17.6	-15.9	-6.3	34.3	8.3	6.7	6.0	7.6
Ulaştırma	6,577	7,442	8,062	8,058	8.5	13.2	8.3	-0.0	24.3	26.6	27.4	25.8
Turizm	1,058	963	621	660	-0.1	-9.0	-35.5	6.3	3.9	3.4	2.1	2.1
Konut	5,726	5,781	6,436	6,749	-11.2	1.0	11.3	4.9	21.2	20.6	21.9	21.6
Eğitim	913	1,113	1,266	1,388	2.7	21.9	13.7	9.6	3.4	4.0	4.3	4.4
Sağlık	510	608	630	684	10.2	19.2	3.6	8.6	1.9	2.2	2.1	2.2
Diğer	2,286	2,763	2,918	3,335	18.4	20.9	5.6	14.3	8.5	9.9	9.9	10.7
TOPLAM	27,015	28,020	29,404	31,210	-0.4	3.7	4.9	6.1	100.0	100.0	100.0	100.0

*Gevcekleşme tabmini

**Program

Kaynak:DPT

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Özel)						
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)						
	1989	1990	1991	1992	1993*	1994**
Tarım	822.7	1,755.7	2,369	3,602	6,639	11,008
Madencilik	285.9	445.0	731	1,122	1,657	2,817
İmalat	4,381.4	10,015.6	15,334	24,958	41,942	69,708
Enerji	359.5	570.9	814	896	1,398	8,466
Ulaştırma	2,321.9	4,248.7	7,248	15,784	30,256	51,767
Turizm	1,356.4	2,246.1	3,359	4,733	4,198	6,717
Konut	10,412.5	15,008.2	22,513	38,326	74,775	125,080
Eğitim	113.0	209.9	379	636	1,057	1,728
Sağlık	132.8	317.4	745	1,339	2,052	3,625
Diğer Hizmetler	769.4	1,251.4	1,871	2,950	4,995	8,152
Toplam	20,955.5	36,068.9	55,363	94,346	168,969	289,068
SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Kamu)						
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)						
	1989	1990	1991	1992	1993*	1994**
Tarım	1,788.5	2,664.2	5,299	7,225	14,280	22,004
Madencilik	550.5	947.7	1,663	2,781	3,716	5,548
İmalat	789.1	1,257.1	2,393	4,355	4,130	6,245
Enerji	5,177.4	6,008.0	7,990	11,803	18,450	32,654
Ulaştırma	5,220.3	9,594.6	17,393	29,290	46,763	67,392
Turizm	190.7	362.4	709	1,182	2,027	3,698
Konut	319.9	1,114.6	996	1,956	2,828	4,572
Eğitim	1,068.1	1,958.4	3,069	5,984	11,048	19,055
Sağlık	372.7	777.2	1,196	2,542	4,673	7,973
Diğer Hizmetler	1,878.3	3,412.3	6,322	11,907	19,089	34,656
Toplam	17,355.5	28,096.5	47,030	79,025	127,004	203,797
SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Toplam)						
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)						
	1989	1990	1991	1992	1993*	1994**
Tarım	2,611.2	4,419.9	7,668	10,827	20,921	33,012
Madencilik	836.4	1,392.7	2,395	3,902	5,372	8,365
İmalat	5,170.5	11,272.7	17,727	29,315	46,072	75,953
Enerji	5,536.9	6,578.9	8,804	12,699	19,848	41,120
Ulaştırma	7,542.2	13,843.3	24,641	45,073	77,019	119,158
Turizm	1,547.1	2,608.5	4,068	5,915	6,225	10,415
Konut	10,732.4	16,122.8	23,509	40,282	77,604	129,653
Eğitim	1,181.1	2,168.3	3,448	6,620	12,105	20,783
Sağlık	505.5	1,094.6	1,942	3,880	6,726	11,598
Diğer Hizmetler	2,647.7	4,663.7	8,191	14,857	24,082	42,808
Toplam	38,311.0	64,165.4	102,393	173,370	295,974	492,865

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak: DPT

YENİ İNŞAAT (İnşaat Ruhsatnameleri)					
Yıl	Milyar TL	Yüzölçüm (1000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değeri (m ² /TL)	Zincirleme Endeks
1972	8.7	19,230.9	113.73	452	106.60
1973	13.4	24,485.0	127.32	545	120.58
1974	15.1	20,347.6	83.10	744	136.51
1975	23.7	23,337.5	114.69	1,014	136.29
1976	32.7	29,618.7	126.91	1,103	108.78
1977	40.3	28,972.6	97.82	1,392	126.20
1978	92.7	32,237.3	111.27	2,876	206.61
1979	76.7	34,080.0	105.72	2,251	78.27
1980	249.5	28,422.4	83.40	8,780	390.05
1981	209.3	19,884.3	69.96	10,528	119.91
1982	288.1	21,728.7	109.28	13,257	125.92
1983	485.3	25,554.9	117.61	18,992	143.26
1984	7,999.1	28,888.0	113.04	27,661	145.65
1985	1,615.2	37,251.0	128.95	43,360	156.75
1986	3,881.4	55,624.0	149.32	69,780	160.93
1987	6,668.9	70,912.1	127.48	94,045	134.77
1988	12,174.5	67,861.3	95.70	179,403	190.76
1989	17,232.6	62,923.9	92.72	273,864	152.65
1990	26,077.5	60,083	95.50	434,024	158.48
1991	44,626.0	61,460	102.29	726,110	167.30
1992	86,954.3	72,836	118.51	1,193,836	164.42
1993*	132,273.7	55,713	76.49	2,374,204	198.87

YENİ İNŞAAT (Yapı Kullanma İzin Kağıtları)					
Yıl	Milyar TL	Yüzölçüm (1000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değeri (m ² /TL)	Zincirleme Endeks
1972	4.2	9,676.3	119.92	439	107.07
1973	5.6	10,879.8	112.44	515	117.31
1974	7.3	9,808.3	90.15	746	144.85
1975	11.6	11,551.4	117.77	1,008	135.12
1976	13.3	12,273.6	106.25	1,084	107.54
1977	18.8	14,158.6	115.36	1,329	122.60
1978	44.6	14,934.1	105.48	2,989	224.91
1979	80.3	15,635.9	104.70	5,133	171.73
1980	145.3	17,835.1	114.07	8,147	158.72
1981	166.4	15,469.9	86.74	10,760	132.07
1982	210.3	15,945.1	103.07	13,188	122.57
1983	297.3	15,931.0	99.91	18,662	141.51
1984	445.8	15,882.0	99.69	28,071	150.42
1985	675.1	15,489.0	97.53	43,583	155.26
1986	1,524.3	22,295.0	143.94	68,368	156.87
1987	2,421.1	26,385.6	118.35	91,759	134.21
1988	5,131.9	28,777.4	109.06	178,331	194.35
1989	9,761.7	35,588.1	123.67	274,296	153.81
1990	14,542.8	33,322.6	93.63	436,424	159.11
1991	23,518.0	32,595	99.18	721,523	165.73
1992	45,111.9	37,751	115.82	1,194,987	165.62
1993*	56,441.8	24,198	64.10	2,332,603	195.20

* Ocak-Eylül

Kaynak: DİE

TARIM ÜRETİMİ (Temel Ürünler,Bin Ton)			
	1992	1993*	% Değişim
Hububat			
Buğday	19,300	21,000	8.8
Arpa	6,900	7,500	8.7
Mısır	2,225	2,350	5.6
Baklagiller			
Mercimek	600	725	20.8
Nohut	770	770	0.0
Kuru Fasulye	200	200	0.0
Sanayi Bitkiler			
Şeker Pancarı	14,840	16,350	10.2
Pamuk	629	558	-11.3
Tütün	320	330	3.1
Yağlı Tohumlar			
Pamuk Tohumu	1,006	892	-11.3
Ayçiçeği	950	970	2.1
yerfıstığı	67	67	0.0
Meyveler			
Üzüm ve İncir	3,700	3,700	0.0
Turunçgiller	1,674	1,674	0.0
Fındık	520	380	-26.9
Elma	2,100	2,100	0.0

* Gerçekleşme Tahmini

Kaynak:DİE

İŞGÜCÜ VE İŞSİZLİK İSTATİSTİKLERİ			
	Kümülatif Ocak/Eylül 92	Kümülatif Ocak/Eylül 93	Değişme Oranı (%)
Başvuru	658,124	415,116	-36.9
Açık İş	235,151	220,476	-6.2
Kamu	144,402	143,038	-0.9
Özel	90,749	77,438	-14.7
Tarım dışı	161,757	153,350	-5.2
Tarım içi	73,394	67,126	-8.5
İşverene Takdim	365,832	310,640	-15.1
Kamu	222,772	156,357	-29.8
Özel	143,060	154,283	7.8
İşe Yerleştirme	226,688	214,595	-5.3
Kamu	138,897	142,779	2.8
Özel	87,791	71,816	-18.2
Tarım dışı	153,798	147,771	-3.9
Tarım içi	72,890	66,824	-8.3
Kayıtlı İşgücü	1,311,175	993,420	-24.2
Kayıtlı İşsiz	820,481	635,746	-22.5
Yurtdışına Giden İşçiler	47,946	50,107	4.5

Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu

1992 YILINDA FİİLEN ÇALIŞILAN SAAT BAŞINA İŞGÜCÜ MALİYETİ (TL/Saat)								
İşkolü	İşçi Sayısı (Yıllık Ortalama)	Çıplak Ücret	Hafta Tatili ve Genel Tatil Ücretleri	İzin Ücretleri	İkramiye, Prim vb.	Sosyal Yardımlar	Diğer Giderler	Toplam İşgücü Maliyeti
Ağaç	1,377	12,918	2,290	732	5,796	14,558	588	36,882
Cam	7,320	23,022	4,741	1,431	11,274	21,597	482	62,547
Çimento	6,638	23,289	4,860	1,464	10,415	24,519	1,211	65,758
Gıda	3,864	15,823	3,322	524	6,785	19,321	1,077	46,852
İnşaat (İNTES)	5,946	21,780	692	126	1,561	16,624	608	41,391
Kağıt	2,169	19,628	4,005	1,228	8,693	20,993	261	54,808
Kimya (KİPLAS)	9,635	20,813	4,272	1,335	10,328	22,647	913	60,308
Metal (MESS)	66,295	17,571	3,777	1,291	7,832	15,428	366	46,265
Şeker	24,087	18,486	3,824	1,190	9,803	17,806	978	52,087
Tekstil	35,237	11,144	2,553	1,094	4,926	10,412	101	30,230
Toprak	7,643	14,332	740	740	6,718	14,478	334	39,444
	170,211	16,961	3,473	1,114	7,640	15,906	501	45,595
(%)		(37.2)	(7.6)	(2.4)	(16.8)	(34.9)	(1.1)	(100.0)

Kaynak: TİSK Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırması, 1992

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

(Milyon \$)

	1992			İhracat/İthalat (%)	1993			İhracat/İthalat (%)
	İhracat	İthalat	Fark		İhracat	İthalat	Fark	
Ocak	1,223	1,637	-414	74.7	1,274	1,793	-519	71.1
Şubat	1,081	1,554	-473	69.6	1,168	2,004	-836	58.3
Mart	1,247	1,751	-504	71.2	1,231	2,111	-880	58.3
Nisan	1,057	1,743	-686	60.6	1,258	2,879	-1,621	43.7
Mayıs	1,247	1,838	-591	67.8	1,338	2,525	-1,187	53.0
Haziran	998	1,905	-907	52.4	881	2,374	-1,493	37.1
Temmuz	1,216	2,036	-820	59.7	1,182	2,469	-1,287	47.9
Ağustos	1,207	1,867	-660	64.6	1,122	2,597	-1,475	43.2
Eylül	1,279	1,953	-674	65.5	1,259	2,400	-1,141	52.5
Ekim	1,412	1,904	-492	74.2	1,419	2,317	-898	61.2
Kasım	1,247	2,078	-831	60.0				
Aralık	1,501	2,605	-1,104	57.6				

KÜMÜLATİF

Ocak	1,223	1,637	-414	74.7	1,274	1,793	-519	71.1
Şubat	2,304	3,191	-887	72.2	2,442	3,797	-1,355	64.3
Mart	3,551	4,942	-1,391	71.9	3,673	5,908	-2,235	62.2
Nisan	4,608	6,685	-2,077	68.9	4,931	8,787	-3,856	56.1
Mayıs	5,321	8,040	-2,668	66.2	6,269	11,312	-5,043	55.4
Haziran	6,284	9,660	-3,575	65.1	7,150	13,686	-6,536	52.2
Temmuz	7,274	11,418	-4,395	63.7	8,332	16,155	-7,823	51.6
Ağustos	8,342	13,153	-5,055	63.4	9,454	18,752	-9,298	50.4
Eylül	9,494	14,898	-5,729	63.7	10,713	21,152	-10,439	50.6
Ekim	10,819	16,767	-5,948	64.5	12,132	23,469	-11,337	51.7
Kasım	12,151	18,681	-6,530	65.0				
Aralık	13,593	21,047	-7,454	64.6				

Kaynak: DİE

İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
A. Tarım ve Hayvancılık	1,171	14.5	1,150	13.8	-1.8
1. Bitkisel Ürünler	1,063	13.2	945	11.3	-11.1
Hububat	293	3.6	66	0.8	-77.5
Baklagiller	85	1.1	81	1.0	-4.7
Sanayi bitkileri	291	3.6	393	4.7	35.1
Meyveler	293	3.6	296	3.6	1.0
Sebzeler	81	1.0	88	1.1	8.6
Diğerleri	20	0.2	21	0.3	5.0
2. Hayvan ve Hayvancılık Ürünleri	71	0.9	174	2.1	145.1
3. Su Ürünleri	29	0.4	23	0.3	-19.9
4. Orman Ürünleri	8	0.1	8	0.1	0.0
B. Madencilik ve Taşocaklığı	160	2.0	122	1.5	-23.8
C. Sanayi Ürünleri	6,738	83.5	7,061	84.7	4.8
1. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	718	8.9	663	8.0	-7.7
2. Petrol Ürünleri	136	1.7	104	1.2	-23.5
3. Diğer Sanayi Ürünleri	5,884	72.9	6,294	75.5	7.0
Çimento	95	1.2	55	0.7	-42.3
Kimya Sanayi	280	3.5	267	3.2	-4.6
Lastik-Plastik	214	2.7	227	2.7	6.1
Deri-Kösele	247	3.1	258	3.1	4.5
Orman Ürünleri	14	0.2	13	0.2	-7.1
Dokuma-Giyim	2,924	36.2	3,035	36.4	3.8
Cam-Seramik	222	2.8	209	2.5	-5.9
Demir-Çelik	877	10.9	1,204	14.4	37.3
Demirdışı Metaller	100	1.2	110	1.3	10.1
Madeni Eşya	21	0.3	21	0.3	1.9
Makina	188	2.3	183	2.2	-2.7
Elektrikli Cihazlar	303	3.8	309	3.7	1.8
Taşıt Araçları	235	2.9	214	2.6	-8.9
Diğer	157	1.9	189	2.3	20.3
Toplam	8,069	100.0	8,333	100.0	3.3

Kaynak: HDTM

ÜLKELERE GÖRE İHRACAT

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

Ülkeler	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	5,057	62.7	4,891	58.7	-3.3
A) AET Ülkeleri	4,087	50.7	3,933	47.2	-3.8
Batı Almanya	1,942	24.1	1,956	23.5	0.7
Belçika-Lüksemburg	155	1.9	164	2.0	6.1
Danimarka	49	0.6	51	0.6	4.3
Fransa	420	5.2	424	5.1	0.9
Hollanda	273	3.4	278	3.3	1.9
İngiltere	441	5.5	463	5.6	4.9
İrlanda	12	0.1	12	0.1	0.8
İspanya	170	2.1	106	1.3	-37.7
İtalya	525	6.5	386	4.6	-26.5
Portekiz	19	0.2	24	0.3	24.4
Yunanistan	81	1.0	69	0.8	-14.7
B) Diğer OECD Ülkeleri	970	12.0	958	11.5	-1.2
ABD	505	6.3	547	6.6	8.2
Japonya	105	1.3	86	1.0	-17.8
İsviçre	121	1.5	108	1.3	-10.8
Avusturya	115	1.4	118	1.4	2.3
Diğer	123	1.5	99	1.2	-19.6
Diğer Avrupa Ülkeleri	392	4.9	477	5.7	21.7
Bulgaristan	38	0.5	30	0.4	-21.1
Çek Cumhuriyeti	-	-	30	-	-
Macaristan	16	0.2	19	0.2	18.8
Polonya	93	1.2	115	1.4	23.7
Romanya	80	1.0	82	1.0	2.5
Slovenya	-	-	30	-	-
KKTC	84	1.0	86	1.0	2.4
Diğerleri	81	1.0	85	1.0	4.9
Eski SSCB (Ayrı Cumhuriyetler)	367	4.5	565	6.8	54.0
Ortadoğu Ülkeleri	1,109	13.7	989	11.9	-10.8
İran	289	3.6	147	1.8	-49.0
Irak	99	1.2	70	0.8	-29.4
Suudi Arabistan	259	3.2	325	3.9	25.5
Kuveyt	34	0.4	43	0.5	26.5
Suriye	116	1.4	120	1.4	3.4
Ürdün	104	1.3	61	0.7	-41.3
Diğerleri	208	2.6	223	2.7	7.2
Kuzey Afrika Ülkeleri	418	5.2	319	3.8	-23.7
Fas	10	0.1	32	0.4	220.0
Cezayir	82	1.0	40	0.5	-51.2
Libya	179	2.2	148	1.8	-17.3
Mısır	81	1.0	94	1.1	16.0
Tunus	33	0.4	27	0.3	-18.2
Diğer Ülkeler	726	9.0	1,093	13.1	50.6
Pakistan	30	0.4	32	0.4	6.7
Güney Kore	186	2.3	42	0.5	-77.4
Diğerleri	510	6.3	1,019	12.2	99.8
Toplam	8,069	100.0	8,333	100.0	3.3

Kaynak: HDTM

İTHALATIN SEKTÖREL DAĞILIMI

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
A. Tarım ve Hayvancılık	593	4.8	1,061	6.6	78.9
Bitkisel Ürünle	327	2.6	662	4.1	102.4
Hayvansal Ürünler	183	1.5	229	1.4	25.1
Su Ürünleri	10	0.1	12	0.1	20.0
Orman Ürünleri	73	0.6	158	1.0	116.4
B. Madencilik ve Taşocaklığı	1,707	13.7	1,787	11.1	4.7
Ham Petrol	1,464	11.7	1,499	9.3	2.4
Diğer	244	2.0	288	1.8	18.3
C. Sanayi Ürünleri	10,165	81.6	13,317	82.4	31.0
a. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	590	4.7	724	4.5	22.7
Gıda Sanayii Ürünleri	294	2.4	272	1.7	-7.5
Gıda Sanayii Yan Ürünleri	55	0.4	69	0.4	25.5
İşlenmiş Tütün Ürünleri	71	0.6	152	0.9	114.1
İşlenmiş Orman Ürünleri	59	0.5	79	0.5	33.9
Dokumaya Elverişli İşlem Görmüş Elyaf	111	0.9	152	0.9	36.9
b. Petrol Ürünleri	413	3.3	566	3.5	37.0
c. Diğer Sanayi Ürünleri	9,162	73.5	12,027	74.4	31.3
Çimento	7	0.1	8	0.0	21.2
Kimya Sanayi	1,460	11.7	1,729	10.7	18.4
Lastik-Plastik	531	4.3	663	4.1	24.9
Deri-Kösele	75	0.6	110	0.7	46.7
Orman Ürünleri	15	0.1	21	0.1	44.8
Tekstil	367	2.9	610	3.8	66.2
Cam-Seramik	110	0.9	119	0.7	8.2
Demir-Çelik	1,138	9.1	1,721	10.6	51.2
Demirdışı Metaller	244	2.0	251	1.6	2.9
Madeni Eşya	75	0.6	94	0.6	25.0
Makina	2,121	17.0	2,598	16.1	22.5
Elektrikli Cihazlar	962	7.7	1,093	6.8	13.6
Taşıt Araçları	1,385	11.1	2,081	12.9	50.3
Diğer	672	5.4	929	5.7	38.2
Toplam	12,463	100.0	16,165	100.0	29.7

Kaynak: HDTM

ÜLKELERE GÖRE İTHALAT

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

Ülkeler	1992	% Pay	1993	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	8,631	69.2	10,838	67.0	25.6
A) AET Ülkeleri	5,487	44.0	6,752	41.8	23.1
Almanya	2,032	16.3	2,377	14.7	17.0
Belçika-Lüksemburg	306	2.5	375	2.3	22.5
Danimarka	64	0.5	68	0.4	6.3
Fransa	757	6.1	969	6.0	28.0
Hollanda	377	3.0	497	3.1	31.8
İngiltere	634	5.1	748	4.6	17.9
İrlanda	28	0.2	38	0.2	35.7
İtalya	1,058	8.5	1,343	8.3	26.9
Yunanistan	44	0.4	73	0.5	64.4
İspanya	177	1.4	234	1.4	32.2
Portekiz	9	0.1	30	0.2	233.0
B) Diğer OECD Ülkeleri	3,144	25.2	4,086	25.3	30.0
ABD	1,575	12.6	2,113	13.1	34.2
Japonya	584	4.7	787	4.9	34.8
İsviçre	424	3.4	348	2.2	-17.9
Avusturya	169	1.4	198	1.2	17.2
Diğer	392	3.1	640	4.0	63.1
Diğer Avrupa Ülkeleri	509	4.1	619	3.8	21.6
Bulgaristan	109	0.9	138	0.9	26.6
Çek Cumhuriyeti	-	-	150	0.9	-
Macaristan	48	0.4	48	0.3	0.0
Polonya	42	0.3	46	0.3	9.5
Romanya	133	1.1	169	1.0	27.1
Slovenya	-	-	7	0.0	-
KKTC	3	0.0	7	0.0	133.3
Diğerleri	174	1.4	54	0.3	-
Eski SSCB (Ayrı Cumhuriyetler)	543	4.4	1,304	8.1	140.1
Ortadoğu Ülkeleri	1,429	11.5	1,646	10.2	15.2
İran	154	1.2	369	2.3	139.5
Irak	1	0.0	0	-	-
Suudi Arabistan	961	7.7	904	5.6	-5.9
Kuveyt	22	0.2	46	0.3	0.3
Ürdün	8	0.1	32	0.2	300.0
Suriye	26	0.2	47	0.3	80.8
Diğerleri	257	2.1	248	1.5	-3.5
Kuzey Afrika Ülkeleri	297	2.4	197	1.2	-33.6
Fas	8	0.1	27	0.2	237.5
Cezayir	5	0.0	8	0.0	60.0
Libya	252	2.0	64	0.4	-74.6
Mısır	24	0.2	66	0.4	175.0
Tunus	8	0.1	32	0.2	300.0
Diğer Ülkeler	1,055	8.5	1,561	9.7	48.0
Brezilya	103	0.8	133	0.8	29.1
Güney Kore	196	1.6	303	1.9	54.6
Diğerleri	756	6.1	1,125	7.0	48.8
Toplam	12,463	100.0	16,165	100.0	29.7

Kaynak: HDTM

TÜRKİYE'YE GELEN TURİSTLER				
	1990	1991	1992	1993 (*)
Almanya	973,914	779,882	1,165,193	919,494
Rusya Fed.	223,211	731,869	1,221,308	802,925
İngiltere	351,458	200,813	314,620	372,395
Bulgaristan	72,741	943,250	817,416	309,759
Fransa	310,809	117,070	247,669	251,261
Romanya	377,275	503,785	566,667	237,960
ABD	205,831	79,256	182,693	196,908
Hollanda	150,337	107,018	204,769	183,235
Avusturya	196,561	102,071	204,660	175,645
Yunanistan	227,709	138,918	147,155	115,116
İtalya	156,342	64,134	158,185	114,370
İran	253,452	253,260	145,728	93,093
Suriye	112,716	119,872	123,110	88,978
Macaristan	172,357	164,903	148,031	84,227
İsrail	40,064	46,043	49,859	80,563
Finlandiya	104,321	80,511	104,178	80,096
Belçika	56,258	33,763	75,069	76,079
İsveç	110,204	69,334	120,080	74,190
Diğer	1,241,478	982,145	1,054,582	856,469
Toplam	5,337,038	5,517,897	7,050,972	5,112,763

(*) Eylül sonu itibarıyla

Kaynak: Turizm Bakanlığı, ANKA Ekonomi Bülteni

İŞÇİ DÖVİZLERİ							
(Milyon \$)							
	1990	1991	1992	1993 (*)	% Değişim		
					91/90	92/91	93/92
Ocak	187	222	207	219	18.7	-6.8	5.8
Şubat	213	219	185	208	2.8	-15.5	12.4
Mart	240	236	178	224	-1.7	-24.6	25.8
Nisan	224	200	220	223	-10.7	10.0	1.4
Mayıs	272	224	175	261	-17.6	-21.9	49.1
Haziran	282	213	299	253	-24.5	40.4	-15.4
Temmuz	334	306	269	327	-8.4	-12.1	21.6
Ağustos	363	305	318	282	-16.0	4.3	-11.3
Eylül	359	259	313	264	-27.9	20.8	-15.7
Ekim	301	234	265		-22.3	13.2	
Kasım	262	232	319		-11.5	37.5	
Aralık	288	254	326		-11.8	28.3	
KÜMÜLATİF							
Ocak	187	222	207	219	18.7	-6.8	5.8
Şubat	400	441	392	427	10.3	-11.1	8.9
Mart	640	677	570	651	5.8	-15.8	14.2
Nisan	864	877	790	874	1.5	-9.9	10.6
Mayıs	1,136	1,101	965	1,135	-3.1	-12.4	17.6
Haziran	1,418	1,314	1,264	1,388	-7.3	-3.8	9.8
Temmuz	1,752	1,620	1,533	1,715	-7.5	-5.4	11.9
Ağustos	2,115	1,925	1,851	1,997	-9.0	-3.8	7.9
Eylül	2,474	2,184	2,164	2,261	-11.7	-0.9	4.5
Ekim	2,775	2,418	2,429		-12.9	0.5	
Kasım	3,037	2,650	2,748		-12.7	3.7	
Aralık	3,325	2,904	3,074		-12.7	5.9	

(*) Geçici

Kaynak: DPT

DIŞ BORÇLAR				
(Milyon \$)				
	1990	1991	1992	1993 (*)
Toplam Borç	49,035	50,489	55,592	59,381
A. Vadesine Göre	49,035	43,624	55,592	59,381
1. Orta ve Uzun Vade	39,535	41,372	42,932	44,896
2. Kısa Vade	9,500	2,252	12,660	14,485
B. Borçlulara Göre	49,035	50,489	55,592	59,381
1. Orta ve Uzun Vade	39,535	41,372	42,932	44,896
a. Konsolide Bütçe	23,659	25,134	25,798	27,463
Hazine Borçları	13,219	14,599	16,145	17,924
Katma Bütçe	3,645	3,449	3,007	2,876
Devirli Krediler	6,795	7,086	6,646	6,663
b. Diğer Kamu Sektörü	14,078	13,986	13,950	14,044
Merkez Bankası	7,321	6,530	6,150	6,363
KİT	4,785	5,185	5,135	5,015
Mahalli İdareler	1,032	1,159	1,695	1,690
FON'lar	939	1,103	949	947
Üniversiteler	1	9	21	29
c. Özel Sektör	1,798	2,252	3,184	3,389
2. Kısa Vade	9,500	9,117	12,660	14,485
Merkez Bankası	855	557	572	633
Ticari Bankalar	5,373	5,216	7,157	8,097
Diğer Sektörler	3,272	3,344	4,931	5,755
C. Alacaklılara Göre	49,035	50,489	55,592	59,381
1. Orta ve Uzun Vade	39,535	41,372	42,932	44,896
Uluslararası Kuruluşlar	9,564	10,069	9,160	9,043
İkili Anlaşmalar	12,984	14,587	15,035	15,346
Ticari Bankalar	4,843	4,309	3,640	3,388
Tahvil İhraçları	5,877	6,683	9,316	11,118
Özel Alacaklılar	6,267	5,724	5,781	6,001
2. Kısa Vade	9,500	9,117	12,660	14,485
Ticari Bankalar	3,845	4,144	6,490	7,327
Özel Kesim Kredileri	5,655	4,973	6,170	7,158
D. Kredi Türlerine Göre	49,035	50,489	55,592	59,381
1. Orta ve Uzun Vade	39,535	41,372	42,932	44,896
Proje-Program Kredileri	21,116	22,815	21,819	21,215
Uluslararası Para Piyasa.	4,843	4,309	3,640	3,388
Ertelenmiş Borçlar	12	11	10	9
Tahvil İhraçları	5,877	6,683	9,316	11,118
Özel Krediler	7,687	7,554	8,147	9,166
2. Kısa Vade	9,500	9,117	12,660	14,485
a. Krediler	5,524	6,134	10,065	11,878
Banker Kredileri	51	0	0	0
Muhabir Açıkları	24	3	2	12
Kabul Kredileri	1,386	1,504	2,630	3,536
Pre-finansman Kredileri	146	486	945	1,015
Döviz Kredileri (Banka)	2,093	2,787	5,132	6,111
Döviz Kredileri (Firma)	1,740	1,354	1,356	1,204
Diğer	84	0	0	0
b. Mevduatlar	3,976	2,983	2,595	2,607
DÇM'ler	1	1	1	1
Döviz Tevdiat Hesapları	3,280	2,429	2,025	1,986
Dresdner Bank Hesabı	695	553	569	620

(*) Haziran sonu (Geçici)

Kaynak: HDTM

DIŞ BORÇ ANAPARA VE FAİZ ÖDEMELERİ						
	1992			1993		
	Anapara	Faiz	Toplam	Anapara	Faiz	Toplam
Ocak	281	184	465	264	196	460
Şubat	387	287	674	317	203	520
Mart	311	280	591	402	354	756
Nisan	332	271	603	361	249	610
Mayıs	355	190	545	428	417	845
Haziran	562	240	802	401	297	698
Temmuz	455	245	700	318	274	592
Ağustos	476	299	775	291	290	581
Eylül	400	337	737	551	342	893
Ekim	399	342	741			
Kasım	343	229	572			
Aralık	570	313	883			
Toplam	4871	3217	8088	3333	2622	5955

Kaynak: DPT

**TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN YABANCI SERMAYELİ
KURULUŞLARIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI**

(Ekim 1993 itibariyle, Milyar TL)

Ülkeler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Sermaye % Pay	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Top. Sermaye İçindeki % Payı
ABD	183	2,236,316.0	13.5	3,998,876.0	55.9
Afganistan	2	403.0	0.0	535.0	75.3
Avustralya	8	1,874.0	0.0	17,326.0	10.8
Avusturya	48	78,574.0	0.5	138,279.0	56.8
BAE	13	38,217.0	0.2	66,663.0	57.3
Bahreyn	7	53,249.0	0.3	92,192.0	57.8
Belçika	26	116,285.0	0.7	218,407.0	53.2
Bulgaristan	7	9,280.0	0.1	19,445.0	47.7
Cayman Adaları	4	11,284.0	0.1	17,184.0	65.7
Cezayir	2	4,088.0	0.0	8,110.0	50.4
Çin	12	11,993.0	0.1	20,299.0	59.1
Danimarka	22	65,779.0	0.4	175,607.0	37.5
Almanya	454	1,503,260.0	9.0	4,383,431.0	34.3
Finlandiya	12	22,310.0	0.1	42,500.0	52.5
Fransa	129	2,435,727.0	14.7	3,281,710.0	74.2
Güney Kore	10	23,500.0	0.1	45,073.0	52.1
Hollanda	113	2,206,653.0	13.3	3,375,895.0	65.4
Hong Kong	7	9,639.0	0.1	26,418.0	36.5
Irak	35	32,664.0	0.2	61,656.0	53.0
İ.K.B.	10	20,492.0	0.1	393,325.0	5.2
İngiltere	180	1,432,623.0	8.6	2,472,910.0	57.9
İran	202	112,947.0	0.7	146,215.0	77.2
İrlanda	5	13,911.0	0.1	33,779.0	41.2
İspanya	13	83,198.0	0.5	125,512.0	66.3
İsrail	16	9,088.0	0.1	16,384.0	55.5
İsveç	29	134,046.0	0.8	213,668.0	62.7
İsviçre	145	1,554,717.0	9.4	3,529,436.0	44.1
İtalya	98	1,296,742.0	7.8	2,250,249.0	57.6
Japonya	37	1,170,062.0	7.0	2,215,922.0	52.8
Kanada	11	219,930.0	1.3	604,221.0	36.4
KKTC	27	56,787.0	0.3	67,481.0	84.2
Kuveyt	6	27,984.0	0.2	49,038.0	57.1
Libya	14	120,484.0	0.7	222,189.0	54.2
Lübnan	38	41,072.0	0.2	45,767.0	89.7
Lüksemburg	22	149,289.0	0.9	423,582.0	35.2
Mısır	8	19,430.0	0.1	22,119.0	87.8
Norveç	8	32,011.0	0.2	37,245.0	85.9
Pakistan	9	21,286.0	0.1	22,121.0	96.2
Panama	7	45,043.0	0.3	350,377.0	12.9
Suriye	99	32,694.0	0.2	68,680.0	47.6
Suudi Arabistan	56	340,381.0	2.0	1,258,871.0	27.0
Ürdün	30	7,088.0	0.0	9,696.0	73.1
Yugoslavya	12	6,411.0	0.0	12,848.0	49.9
Yunanistan	19	24,523.0	0.1	27,591.0	88.9
Diğer*	311	784,447.0	4.7	2,103,089.0	37.3
Toplam	2506	16,617,781.0	100.0	32,711,921.0	50.8

* Diğere karma yabancı sermayeli şirketlerin sermayeleri dâhildir.

Kaynak: ANKA Ekonomi Bülteni

TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN FİRMALARIN
SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(Ekim 1993 itibariyle, Milyon TL)

Sektörler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Sermaye % Pay	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Top. Sermaye İçindeki % Pay
İmalat Sanayi	704	9,678,060.0	58	19,707,309.0	48.1
Gıda ve İçki Sanayi	99	1,142,926.0	6.9	1,750,499.0	65.3
Tütün Sanayi	8	885,365.0	5.3	1,094,483.0	80.9
İplik, Dokuma, Örmeye	34	121,046.0	0.7	222,890.0	54.3
Hazır Giyim	87	266,218.0	1.6	512,134.0	52.0
Deri ve Deri Mamülleri	18	15,433.0	0.1	25,025.0	61.7
Orman Ürünleri	7	93,870.0	0.6	181,766.0	51.6
Kağıt Sanayi	11	132,868.0	0.8	229,296.0	57.9
Basım-Yayın	6	76,130.0	0.5	83,670.0	91.0
Kimya	80	1,311,439.0	7.9	1,828,607.0	71.7
Diğer Petrol ve Kömür Ürünleri	5	89,351.0	0.5	110,312.0	81.0
Kauçuk	1	20,128.0	0.1	20,750.0	97.0
Plastik	27	240,245.0	1.4	378,023.0	63.6
Lastik	5	223,881.0	1.3	481,575.0	46.5
Gübre	3	12,995.0	0.1	23,885.0	54.4
Seramik	14	54,559.0	0.3	457,791.0	11.9
Cam	9	76,632.0	0.5	622,391.0	12.3
Çimento	8	389,745.0	2.3	398,195.0	97.9
Temel Metal Sanayii	3	13,716.0	0.1	26,816.0	51.1
Demir-Çelik	12	490,818.0	3.0	2,637,660.0	18.6
Demirdışı Metal	12	249,756.0	1.5	516,050.0	48.4
Madeni Eşya	31	100,786.0	0.6	313,915.0	32.1
Makinalar	77	508,806.0	3.1	1,064,292.0	47.8
Elektronik	34	803,345.0	4.8	1,329,111.0	60.4
Taşıt Araçları ve Yan Sanayii	52	1,993,520.0	12.0	4,689,208.0	42.5
Ölçü Kont. Opt.	11	43,111.0	0.3	78,053.0	55.2
Uçak Sanayi	2	213,616.0	1.3	435,951.0	49.0
Diğer	48	118,410.0	0.7	194,961.0	60.7
Tarım	65	374,420.0	2.3	531,491.0	70.4
Madencilik	40	252,149.0	1.5	307,938.0	81.9
Hizmetler	1697	6,313,152.0	38.0	12,165,183.0	51.9
Ticaret	950	1,083,428.0	6.5	1,646,707.0	65.8
Turizm	267	1,847,261.0	11.1	4,175,821.0	44.2
Bankacılık	35	1,454,856.0	8.8	2,555,150.0	56.9
Finansman Kurumları	14	660,563.0	4.0	727,276.0	90.8
Sigortacılık	26	211,722.0	1.3	533,471.0	39.7
İnşaat	40	53,352.0	0.3	90,768.0	58.8
Kara Taşımacılığı	16	8,812.0	0.1	11,523.0	76.5
Deniz Taşımacılığı	22	36,886.0	0.2	60,191.0	61.3
Hava Taşımacılığı	37	34,977.0	0.2	81,481.0	42.9
Sağlık	11	68,004.0	0.4	909,430.0	7.5
Diğer	279	-4,374,067.1	-26.3	-7,498,404.0	58.3
Toplam	2,506	16,617,781	100	32,711,921	50.8

Kaynak: ANKA Ekonomi Bülteni

AYLIK ORTALAMA DÖVİZ KURLARI (TL)							
	ABD Doları	Sterlin	Alman Markı	Fransız Frankı	İsviçre Frankı	Belçika Frankı	Japon Yeni
1991	4,169.9	7,343.5	2,511.5	738.7	2,902.0	122.0	31.1
Ocak	2,987.7	5,773.9	1,978.1	582.7	2,349.1	96.1	18.2
Şubat	3,131.4	6,161.8	2,117.5	622.4	2,476.6	102.9	24.0
Mart	3,527.0	6,452.8	2,199.9	646.7	2,549.3	106.8	25.8
Nisan	3,794.5	6,650.5	2,229.8	659.9	2,640.2	108.5	27.7
Mayıs	3,933.3	6,861.1	2,313.6	683.0	2,733.0	112.5	28.8
Haziran	4,227.0	6,986.4	2,373.9	700.0	2,772.2	115.4	30.3
Temmuz	4,373.1	7,215.9	2,446.7	721.2	2,825.3	118.9	31.7
Ağustos	4,507.8	7,587.8	2,584.3	760.7	2,962.7	125.6	33.0
Eylül	4,647.4	7,994.6	2,729.7	802.6	3,123.0	132.6	34.5
Ekim	4,842.9	8,345.3	2,865.8	841.0	3,277.4	139.2	37.1
Kasım	4,946.4	8,781.2	3,040.7	890.1	3,438.7	147.6	38.1
Aralık	5,049.3	9,230.1	3,230.5	945.6	3,647.2	156.8	39.4
1992							
Ocak	5,306.8	9,625.0	3,373.1	988.7	3,795.4	163.8	42.3
Şubat	5,659.6	10,072.9	3,502.1	1,028.5	3,897.1	170.1	44.5
Mart	6,091.1	10,507.6	3,667.7	1,079.2	4,042.5	178.0	45.9
Nisan	6,414.4	11,254.4	3,887.9	1,149.3	4,224.1	189.0	48.0
Mayıs	6,707.7	12,119.7	4,126.4	1,227.6	4,492.2	200.1	51.3
Haziran	6,878.5	12,736.0	4,365.3	1,296.8	4,813.7	212.2	54.2
Temmuz	6,939.2	13,321.9	4,653.0	1,379.1	5,197.6	225.8	55.2
Ağustos	7,087.8	13,736.3	4,876.5	1,438.6	5,448.3	236.8	56.1
Eylül	7,274.3	13,512.0	5,023.1	1,475.8	5,698.5	243.6	59.2
Ekim	7,570.6	12,609.8	5,130.0	1,512.3	5,786.6	249.0	62.6
Kasım	8,110.1	12,421.9	5,121.3	1,513.9	5,692.8	249.0	65.5
Aralık	8,345.1	12,946.6	5,275.5	1,547.5	5,869.5	256.7	67.2
1993							
Ocak	8,699.0	13,289.9	5,379.5	1,586.0	5,885.3	261.4	69.6
Şubat	9,047.6	13,048.2	5,518.2	1,629.5	5,971.4	267.7	75.5
Mart	9,391.2	13,736.3	5,698.9	1,676.1	6,182.3	276.7	80.4
Nisan	9,547.6	14,713.3	5,982.1	1,764.4	6,521.0	290.0	84.9
Mayıs	9,956.6	15,462.9	6,213.1	1,843.0	6,893.8	302.2	90.3
Haziran	10,467.5	15,866.9	6,355.9	1,887.8	7,122.9	309.3	97.6
Temmuz	11,174.0	16,738.4	6,523.8	1,916.5	7,380.5	316.0	103.9
Ağustos	11,632.4	17,358.0	6,853.8	1,960.7	7,765.3	323.7	112.0
Eylül	11,858.3	18,092.4	7,309.1	2,091.2	8,368.0	341.2	112.6
Ekim	12,519.9	18,834.5	7,651.3	2,181.8	8,703.9	352.0	117.1

Kaynak: DPT, TCMB

TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ (1987=100)

	Genel	% Değişim	Tarım	% Değişim	Madencilik	% Değişim	İmalat San.	% Değişim	Enerji	% Değişim
1991	661.4	59.2	636.4	68.9	657.1	56.3	669.1	55.1	653.2	84.6
Ocak	528.8	4.6	494.0	5.0	511.9	-2.4	540.6	3.8	517.6	21.8
Şubat	556.6	5.3	555.0	12.3	524.5	2.5	558.8	3.4	529.6	2.3
Mart	583.6	4.9	598.6	7.8	574.0	9.4	580.7	3.9	542.8	2.5
Nisan	615.0	5.4	651.6	8.9	597.7	4.1	606.6	4.5	554.3	2.1
Mayıs	632.9	2.9	619.5	-4.9	614.7	2.8	638.9	5.3	603.0	8.8
Haziran	641.5	1.4	607.8	-1.9	626.4	1.9	652.9	2.2	632.4	4.9
Temmuz	655.9	2.2	596.6	-1.8	653.9	4.4	675.1	3.4	647.7	2.4
Ağustos	686.9	4.7	611.4	2.5	690.6	5.6	707.3	4.8	727.8	12.4
Eylül	717.0	4.4	655.6	7.2	716.7	3.8	733.8	7.5	747.1	2.7
Ekim	742.2	3.5	693.0	5.7	756.3	5.5	755.2	5.6	766.4	2.6
Kasım	770.8	3.8	759.1	9.5	798.9	5.6	771.7	2.6	784.9	2.4
Aralık	805.0	4.4	795.0	4.7	819.4	2.6	807.8	4.7	784.9	0.0
1992	1,071.2	61.4	1,035.6	49.3	1,050.8	57.1	1,068.4	63.4	1,291.6	94.6
Ocak	893.8	11.0	915.8	15.2	861.1	5.1	872.4	8.0	1,097.1	39.8
Şubat	940.7	5.2	1,063.7	16.1	872.4	1.3	888.9	1.9	1,120.3	2.1
Mart	981.0	4.3	1,168.9	9.9	890.1	2.0	909.7	2.3	1,147.8	2.5
Nisan	1,002.5	2.2	1,160.0	-0.8	900.5	1.2	941.4	3.5	1,174.3	2.3
Mayıs	1,009.5	0.7	1,050.1	-9.5	960.7	6.7	983.1	4.4	1,211.9	3.2
Haziran	1,012.0	0.2	935.4	-10.9	1,016.9	5.9	1,019.7	3.7	1,254.7	3.5
Temmuz	1,030.6	1.8	854.8	-8.6	1,111.0	9.3	1,065.9	4.5	1,305.6	4.0
Ağustos	1,080.4	4.8	903.2	5.7	1,134.6	2.1	1,117.4	4.8	1,346.0	3.1
Eylül	1,148.1	6.3	994.2	10.1	1,155.4	1.8	1,180.2	5.6	1,395.7	3.7
Ekim	1,211.8	5.5	1,069.1	7.5	1,201.3	4.0	1,242.1	5.2	1,438.0	3.0
Kasım	1,254.1	3.5	1,125.0	5.2	1,249.2	4.0	1,279.9	3.0	1,480.8	3.0
Aralık	1,289.3	3.6	1,186.6	5.5	1,286.8	3.0	1,320.0	3.1	1,527.1	3.1
1993										
Ocak	1,364.8	5.0	1,279.6	7.8	1,297.3	0.8	1,365.9	3.5	1,792.2	17.4
Şubat	1,436.0	5.2	1,438.6	12.4	1,384.5	6.7	1,409.3	3.2	1,841.0	2.7
Mart	1,504.3	4.8	1,602.2	11.4	1,455.0	5.1	1,447.4	2.7	1,897.3	3.1
Nisan	1,543.6	2.6	1,660.7	3.6	1,498.0	3.0	1,479.4	2.2	1,956.3	3.1
Mayıs	1,588.0	2.9	1,595.5	-3.9	1,532.1	2.3	1,558.5	5.3	2,016.7	3.0
Haziran	1,625.2	2.3	1,532.3	-4.0	1,591.3	3.9	1,625.5	4.3	2,079.5	3.1
Temmuz	1,702.3	4.7	1,657.8	8.2	1,659.3	4.3	1,685.9	3.7	2,169.3	4.3
Ağustos	1,766.2	3.8	1,713.7	3.4	1,719.9	3.7	1,751.3	3.9	2,248.7	3.7
Eylül	1,837.1	4.0	1,753.2	2.3	1,824.4	6.1	1,830.1	4.5	2,331.6	3.7
Ekim	1,902.6	3.6	1,825.9	4.1	1,881.6	3.1	1,892.1	3.4	2,422.7	3.9
Kasım	2,023.5	6.4	2,016.3	10.4	2,011.8	6.9	1,988.3	5.1	2,574.4	6.3

Kaynak: DİE

EK II

TÜSİAD 1994 TAHMİNLERİ

TÜSİAD 1994 TAHMİNLERİ

Ekonominin kısa dönemli yönetimi ülkemizde serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırması çabalarıyla daha da önem kazanmıştır. Bu ihtiyaca karşılık verebilmek için TÜSİAD'da 1985 yılında kısa dönem modeli üzerinde çalışmalar başlamış ve bulgular "Türk Ekonomisinin Üç Aylık Ekonometrik Modeli, 1981 I-1986 IV" adlı yayında sunulmuştur. Bu bölümde Kısa Dönem Modeli'ne dayalı özet bulgular sunulmaktadır.

1994 yılında tarım sektöründe yüzde 2.5, sanayide 6.0 ve hizmetlerde yüzde 5.0 reel büyüme tahmin edilmektedir. Bunlara bağlı olarak GSMH'nın reel olarak yüzde 5.0 büyümesi beklenmektedir.

1994'te sabit sermaye yatırımlardaki reel büyüme yüzde 5.5, toplam tüketimdeki büyüme ise yüzde 3.6 olacaktır.

1994 yılında ihracatın 17 milyar dolara yaklaşacağı tahmin edilmektedir. İthalatın 33 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybının devam etmesi ve doların 1994 yılı sonunda 24,500 TL, 1994 yılı ortalamasının ise 19,750 TL olması beklenmektedir.

Enflasyon oranının, 1994'te yüzde 70.0 olması öngörülmektedir.

TÜSİAD 1994 TAHMİNLERİ

Tarım (%)	2.5
Sanayi (%)	6.0
Hizmetler (%)	5.0
GSMH (%)	5.0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları (%)	5.5
Toplam Tüketim (%)	3.6
Enflasyon Oranı (%)	70.0
İhracat (Milyar \$)	17.0
İthalat (Milyar \$)	33.0
Döviz Kuru (TL/\$)	
Yıl sonu	24,500
Ortalama	19,750

Bu bölümde yeralan tahminler Aralık 1993 tarihinde hazırlanmıştır. Ekonomide uygulanabilecek olan köklü değişikliklerin sonuçları tahminlere dahil edilememektedir.

1
2
3

4
5
6

7

8

9

10

EK III

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI

1993 ARALIK

_____

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI

1993 ARALIK

Türk ekonomisindeki gelişmeleri daha gerçekçi olarak ve yakından izleyebilmek amacıyla 1985 yılından beri TÜSİAD üyeleri arasında bir anket düzenlenmekte ve sonuçları değerlendirilmektedir. Ankete verilen cevaplarda her yıl artış gözlenmektedir. 1993 yılında anket 83 üye tarafından cevaplandırılmıştır.

TÜSİAD anket sonuçları, **geleceği tahmin** çalışmalarına büyük önem verilmekte olduğunu göstermektedir. Anketi cevaplayanların yüzde 70'i kuruluşlarında tahmin ile uğraşan özel grup veya kişilerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Grup büyüklüğü ortalama olarak 5 kişidir.

GELECEĞİ TAHMİN İLE UĞRAŞAN KİŞİ SAYISI

<u>Kişi</u>	<u>Yüzde</u>
0	30.1
1-9	59.1
10+	10.8

Anketi cevaplayanların yüzde 69.1'i 1994-1998 döneminin, 1989-1993 dönemine göre daha **başarılı** olmasını beklemektedirler.

1994-1998 DÖNEMİNİN 1989-1993 DÖNEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

<u>Değerlendirme</u>	<u>Yüzde</u>
1994 - 1998 dönemi daha başarılı	69.1
1989 - 1993 dönemi daha başarılı	30.9

Sabit sermaye yatırımını olumsuz etkileyen faktörlerin başında **yüksek faiz** gelmektedir. Bunu *ekonomik istikrarsızlık, politik istikrarsızlık, iç talep yetersizliği ve terör* izlemektedir.

SABİT SERMAYE YATIRIMINI OLUMSUZ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

<u>Faktörler</u>	<u>Yüzde</u>
Yüksek faiz	46.7
Ekonomik istikrarsızlık	28.0
Politik istikrarsızlık	6.7
İç talep yetersizliği	6.7
Terör	6.7
Kredi yetersizliği	2.7
Dış Talep Yetersizliği	2.7

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 53.4'üne göre 1993 yılında ekonomimizin karşı karşıya olduğu en önemli sorun **terördür**.

Üyelerin yüzde 23.3'ü enflasyonu, yüzde 8.2'si kamu harcamalarını, yüzde 5.5'i ise iç borçlar konusunu en önemli problem olarak görmektedirler. Üyelerin çoğunluğu ikinci önemli sorun olarak enflasyonu, üçüncü önemli sorun olarak da dış ticaret açığı sorununu göstermişlerdir.

1998 yılında Türkiye ekonomisinin karşı karşıya olacağı en önemli sorun olarak **işsizliği** gösteren üyelerin oranı yüzde 18.5'dir. Üyelerin yine yüzde 18.5'i enflasyonun en önemli sorun olmaya devam edeceğini

düşünmektedirler. Diğer önemli sorunların yüzde 9.9 ile *gelir dağılımı* ve yine yüzde 9.9 ile teknolojik yetersizlik olacağı beklenmektedir. Bu sorunları yüzde 8.6 ile dış ticaret açığı izlemektedir.

EN ÖNEMLİ SORUN OLARAK GÖSTERİLME YÜZDELERİ

	<u>1993</u>	<u>1998</u>
Terör	53.4	7.4
Enflasyon	23.3	18.5
Kamu harcamaları	8.2	7.4
İç borçlar	5.5	0.0
Dış ticaret açığı	2.7	8.6
Eğitim, sağlık	1.4	7.4
Gelir dağılımı	1.4	9.9
Büyüme oranı	1.4	3.7
Yüksek faiz	0.0	1.2
Teknolojik yetersizlik	0.0	9.9
İşsizlik	0.0	18.5
Dış borç	0.0	1.2

1993 yılının en önemli üç sorunu arasında gösterilme yüzdeleri dikkate alındığında **terör**ün diğer sorunların önünde geldiği görülmektedir. 1993 yılında en önemli üç sorun arasında gösterilme yüzdelerine göre terörü; *enflasyon*, (yüzde 61.5), *dış ticaret açığı* (yüzde 28.9), *kamu harcamaları* (yüzde 28.9), *iç borçlar* (yüzde 18.1), *işsizlik* (yüzde 12.1) ve *eğitim* (yüzde 12.1) izlemektedir.

EN ÖNEMLİ ÜÇ SORUN ARASINDA GÖSTERİLME YÜZDELERİ

	<u>1993</u>
Terör	73.5
Enflasyon	61.5
Kamu harcamaları	28.9
Dış ticaret açığı	28.9
İç Borçlar	18.1
Eğitim, Sağlık	12.1
İşsizlik	12.1
Gelir dağılımı	6.0
Yüksek faiz	4.8
Dış borç	4.8
Büyüme oranı	2.4
Bürokrasi	2.4
Teknolojik yetersizlik	2.4

Bu sene, 1995 yılında AT ile gümrük birliğine girilmesi konusunda da üyelerimizin görüşlerine başvurulmuştur. Üyelerimizin ancak yüzde 3.7'si gümrük birliğine girilmesine karşı çıkarken, yüzde 64.6'sı gümrük birliğine girilmesine olumlu bakmakta, yüzde 31.7'si ise 1995 yılını gerekli hazırlıkların tamamlanabilmesi açısından henüz erken bulmaktadırlar.

1995 YILINDA AT İLE GÜMRÜK BİRLİĞİNE GİRİLMESİ

<u>Değerlendirme</u>	<u>Yüzde</u>
Uygundur	64.6
Uygun değildir	3.7
Henüz erkendir	31.7

Üyelerimizin tamamı gümrük birliğinin teknolojik iyileşme ve kalite iyileşmesi sağlayacağına belirtirken büyük bir çoğunluğu Ar-Ge faaliyetlerinin (yüzde 92.9) ve yabancı sermaye yatırımlarının (yüzde 90.3) artacağını belirtmişlerdir.

Yine üyelerin yüzde 91.1'ine göre kar marjları daralacaktır. Gümrük birliği, enflasyon oranı, rekabet gücü ve sabit sermaye yatırımlarını da olumlu etkileyecektir. Üyelerimizin yine 71.8'i enflasyon oranının düşmesini, yüzde 75.6'sı rekabet gücünün artmasını ve yüzde 74.6'sı sabit sermaye yatırımlarının artmasını beklemektedir. Üyelerimizin çoğunluğuna göre işsizlik ve dış ticaret açığı üzerinde ise gümrük birliğinin etkisi olumsuz olacaktır. Dış ticaret açığı artacak diyen üyelerin oranı yüzde 74.4 ve işsizlik artacaktır diyen üyelerin oranı da yüzde 60.3'tür. Üyeler büyüme oranı üzerindeki etki üzerinde ise ikiye ayrılmaktadırlar. Üyelerin yüzde 45.5'i büyüme oranının artmasını beklerken yüzde 54.5'i ise düşeceğini tahmin etmektedirler.

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

	Artacak	Azalacak
Enflasyon	28.2	71.8
Büyüme oranı	45.5	54.5
Dış ticaret açığı	74.4	25.6
İşsizlik	60.3	39.7
Kar marjları	8.9	91.1
Rekabet gücü	75.6	24.4
Yabancı sermaye yatırımları	80.3	19.7
Sabit sermaye yatırımları	74.6	25.4
Teknolojik iyileşme	100.0	0.0
Ar-Ge Faaliyetleri	92.9	7.1
Kalite iyileşmesi	100.0	0.0

Üyelerimizin çoğunluğu gümrük birliğinde kendi sektörlerinin rekabet gücü konu-

sununda iyimserdirler. Sektörlerinin rekabet gücünü yüksek ve orta bulan üyelerin oranı sırasıyla yüzde 45.9 ve 50.0 iken, düşük bulan üyelerin oranı ise yüzde 4.1'dir.

SEKTÖREL REKABET GÜCÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

	Yüzde
Yüksek	45.9
Orta	50.0
Düşük	4.1

ORTALAMA STOKLAR (%)

	1992	1993	1994
Bir önceki yıla göre fazla	21.6	18.7	19.2
Aynı	56.8	38.7	52.1
Bir önceki yılki seviyenin altında	14.9	37.3	21.9
Cevap yok	6.8	5.3	6.8

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 56.8'i 1992 yılı ortalama stoklarının bir önceki yıl ile aynı düzeyde olduğunu bildirmişlerdir. Üyelerin yüzde 38.7'si 1993 yılı stoklarının 1992 yılı stokları ile aynı düzeyde olacağı, yüzde 37.3'ü ise 1993 yılı stoklarının 1992 yılı stoklarının altında gerçekleşeceği beklentisine sahiptirler.

Toplam siparişlerin, 1992 yılında bir önceki yıla göre önemli ölçüde arttığı belirtilmiş ve bu artışın 1993 ve 1994'de de süreceği tahmin edilmiştir. Yurtdışı siparişlerdeki artış ise toplam siparişlere oranla çok daha ılımlıdır.

1993 yılında bir önceki yıla göre toplam siparişlerin arttığını belirten üyelerin oranı yüz-

de 73 iken yurtdışı siparişlerin arttığını belirten üyelerin oranı yüzde 38.2 olmuştur. 1994 yılında aynı oranların sırasıyla yüzde 62 ve yüzde 44.8 olması beklenmektedir.

TOPLAM SİPARİŞLER

(%)

	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>
Bir önceki yıla göre fazla	69.9	73.0	62.0
Aynı	13.7	13.5	25.4
Bir önceki yılki seviyenin altında	12.3	9.5	7.0
Cevap yok	4.1	4.1	5.6

YURTDIŞI SİPARİŞLER

(%)

	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>
Bir önceki yıla göre fazla	35.3	38.2	44.8
Aynı	35.3	25.0	25.4
Bir önceki yılki seviyenin altında	17.6	26.5	16.4
Cevap yok	11.8	10.3	13.4

ÜRETİM

(%)

	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>
Bir önceki yıla göre fazla	77.3	72.7	68.4
Aynı	9.3	16.9	22.4
Bir önceki yılki seviyenin altında	12.0	9.1	6.6
Cevap yok	1.3	1.3	2.6

Anketi cevaplayan üyelerin üretimlerine ilişkin değerlendirmeleri üretim düzeyinin,

1993'de bir önceki yıla göre arttığını, bu eğilimin 1994'de de sürdürüleceğine işaret etmektedir.

FİYAT DÜZEYİ

(%)

	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>
Bir önceki yıla göre fazla	55.4	51.4	42.5
Aynı	27.0	25.7	34.2
Bir önceki yılki seviyenin altında	13.5	20.3	20.5
Cevap yok	4.1	2.7	2.7

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 51.4'ü, 1993 yılında ürünlerinin fiyat düzeyinde bir önceki yıla oranla artış olduğunu ve bu eğilimin 1994'de de sürmesinin beklediğini belirtmişlerdir.

Anketi cevaplayan üyelerimizin tahminlerine göre 1993 yılında GSMH büyüme oranının yüzde 6.25, 1994 ve 1995 yıllarında ise yüzde 5.0 olması beklenmektedir. İmalat sanayii büyüme oranının da 1993 yılında yüzde 6.85, izleyen iki yılda ise yüzde 5.0 olacağı öngörülmektedir.

1993 yılında inşaat ruhsat sayılarında yüzde 13 artış tahmin edilmiştir. Bu rakamın 1994 ve 1995 yıllarında yüzde 12 olması beklenmektedir. Sabit sermaye yatırımlarında ise büyüme oranının her üç yılda da yüzde 5 olacağı tahmin edilmektedir.

İhracatın 1993 yılında 16, 1994 yılında ise 17 milyar dolar olması, ithalatın da 1993 yılında 26 milyar dolara, 1994 yılında ise 30 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Dış borçların

ise 1994 sonunda 65 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir.

Türk Lirasının Dolar ve Mark karşısında yaklaşık yüzde 65 değer kaybedeceği beklenmektedir. 1994 yılı sonunda Doların 23,865, Markın ise 14,000 TL olacağı düşünülmektedir.

Enflasyonun 1993 yılında yüzde 70.0, 1994 yılında yüzde 67 olması, 1995 yılında ise yüzde 60'a düşmesi beklenmektedir. Mevduat ve kredi faizlerinde de düşme öngörülmektedir.

Ücret artışlarının 1993, 1994 ve 1995 yıllarında enflasyonun altında olması beklenmektedir.

Altın fiyatlarının 1994 yılı sonunda 273,500 TL/gr. olması beklenmektedir.

Vergi gelirlerinin 1993 ve 1994 yıllarında yüzde 85, 1995 yılında ise yüzde 80 artması beklenmektedir.

Üye tahminlerine göre para arzındaki (M2) artış, enflasyon oranının altında kalacaktır. Para arzının 1993, 1994 ve 1995 yıllarında sırasıyla yüzde 65, yüzde 64 ve yüzde 60 artması beklenmektedir.

Vadeli mevduat artış hızının banka kredilerindeki artış hızının altında kalması beklenmektedir. 1994'te banka kredilerinin yüzde 75, vadeli mevduatın ise 55.5 artacağı tahmin edilmektedir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ İLE İLGİLİ BEKLENTİLER (*)

	1992	1993	1994	1995
I. Gelir/Üretim/Yatırım				
Reel Büyüme/Artış Oranları (%)				
-GSMH	5.9	6.25	5.0	5.0
-İmalat Sanayii	5.6	6.85	5.0	5.0
-İnşaat Ruhsat Sayısı	13.6	13.0	12.0	12.0
-Sabit Sermaye Yatırımları	4.9	5.0	5.0	5.0
II. Dış Ekonomik Durum				
İhracat (Milyar \$)	14.7	16.0	17.0	19.0
İthalat (Milyar \$)	22.9	26.0	30.0	32.0
Döviz Kuru (Yılsonu Döviz Alış)				
-TL/\$	8,555.85	14,500	23,865	36,100
-TL/DM	5302.66	8,500	14,000	21,100
İşçi Döviz (Milyar \$)	3.0	3.0	3.2	3.5
Dış Borç (Milyar \$)	54.7	60.0	65.0	67.0
III. Ücret/Fiyat/Faiz				
Enflasyon oranı (%)	66.0	70.0	67.0	60.0
1 Yıl Vadeli Mevduat Faizi (%)	74.2	76.0	75.0	70.0
Kredi Faiz Oranı (%)	99.8	100.0	95.0	90.0
Külçe Altın (gr., yılsonu)	91,820	167,000	273,500	387,000
Ortalama Ücret Artış Oranı (%)	51.6	60.0	60.0	55.0
IV. Maliye/Para/Kredi				
Toplam Vergi Geliri Artışı (%)	80.5	85.0	85.0	80.0
Para Arzı (M2) Büyüme Oranı (%)	61.1	65.0	64.0	60.0
Bütçe Açığı Toplamı (Milyar TL)	43,606	100,000	160,000	200,000
Banka Kredileri Artış Oranı (%)	73.9	76.0	75.0	75.0
Vadeli Mevduat Artış Oranı (%)	57.5	55.0	55.5	55.0

(*) Ortanca değerleridir. Anketi cevaplayanların yarısı tabloda verilenin altında, diğer yarısı ise üstünde değerler vermişlerdir. 1992 yılı değerleri gerçekleşenler, diğer yılların değerleri TÜSİAD üyelerinin tahminleridir. Anket 1993 Aralık ayında yapılmıştır.

